

54404

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

GERHART HAUPTMANN VE NECATİ CUMALI'NIN
TİYATRO ESERLERİNDE TOPLUM ELEŞTİRİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

54404

DANIŞMAN

Doç. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK

HAZIRLAYAN

Ahmet CUMA

KONYA - 1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Karşılaştırmalı çalışmalar ulusal sınırları aşmayı amaçlar. Bu yeni yaklaşım dünya edebiyatına yönelen çeşitli edebiyatların birbirleri ile etkileşimlerini ele alır. Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları dünya edebiyatından aldıkları malzemeyi ulusal edebiyatların zenginleşmesi yolunda kullanarak evrensel boyuta ulaşmayı amaçlarlar.

Karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinin hedefi çeşitli diller aracılığı ile değişik dünya görüşlerinin paylaşılmasını sağlayarak bilgi ufukumuzu genişletmektir. Bu bakımdan bu çalışmanın faydalı olmasını dileriz.

Çalışmanın konusunun belirlenmesi ile ilgili olarak, danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK'ün yazmış olduğu "Gerhart Hauptmann ve Necati Cumalı'da iki yüzlü Ahlak Anlayışının Eleştirisi" başlıklı makalenin rolü büyüktür. Ülkemizde de yeni yerleşme aşamasında olan bu yöntem doğrultusunda bir çalışma yapmaya teşvik eden ve her zaman ilgi ve desteğini esirgimeyen danışmanıma teşekkürlerimi borç bilirim.

KISALTMALAR

Vsa. : Vor Sonnenaufgang

Ff. : Das Friedensfest

EM. : Einsame Menschen

Bp. : Der Bieberpelz

BT. : Bahnwärter Thiel

DG. : Derya Gülü

VE. : Vur Emri

EO. : Ezik Otlar

TG. : Tehlikeli Güvercin

BB. : Boş Beşik

İÇİNDEKİLER

Önsöz	
Kısaltmalar	
0. Giriş	1
0.1. Hauptmann ve Cumalı Araştırmaları	2
0.1.1. Hauptmann Araştırmaları	2
0.1.2. Cumalı Araştırmaları	4
0.2. Hauptmann ve Cumalı'nın Karşılaştırması	4
1.Edebiyatta Toplum ve Eleştirisi ve İnsan	7
1.1. İnsan ve Toplum	7
1.2.Tiyatroda İnsan ve Toplum Eleştirisi	12
2. Necati Cumalı'nın Hayatı - Ebedi Kişiliği ve Yapıtları	19
2.1.Hayatı	19
2.2.Ebedi Kişiliği	20
2.3.Necati Cumalı'nın Yapıtları	26
3.Gerhart Hauptmann'ın Hayatı - Edebi Kişiliği Ve Yapıtları	28
3.1. Hayatı	28
3.2. Edebi Kişiliği	36
3.3.Gerhart Hauptmann'ın Yapıtları	40
4.“ Vor Sonnenaufgang” (1899) Ve “Derya Gülü” (1969)Yapıtlarında Toplum Eleştirisi	42
4.1.Vor Sonnenaufgang	43
4.1.1.Yapıttaki Karakterler	45
4.1.1.1.Loht	45
4.1.1.2. Helene	47
4.1.1.3. Hoffmann	48
4.1.2.Toplum Eleştirisi	51
4.1.3.Uslup İncelemesi	59
4.2.Derya Gülü	61

4.2.1.Yapıttaki Karekterler	63
4.2.1.1.Meryem	63
4.2.1.2.Haşim	65
4.2.1.3. Sinan	66
4.2.2.Toplum Eleştirisi	68
4.2.3.Uslup İncelemesi	69
4.3 “Vor Sonnenaufgang” Ve “Derya Gülü” Yapıtlarında Toplum Eleştirisi Karşılaştırması	70
5.“Das Friedensfest”(1890) ve “Vur Emri” (1969) Yapıtlarında toplum Eleştirisi	72
5.1.Das Friedensfest	73
5.1.1.Yapıttaki Karakterler	75
5.1.1.1.Wilhelm	75
5.1.1.2. Dr.Med. Fritz Scholz	77
5.1.1.3. Ida	78
5.1.1.4.Robert	79
5.1.1.5.Minna Scholz	80
5.1.2.Toplum Eleştirisi	81
5.1.3.Uslup İncelemesi	83
5.2.Vur Emri	85
5.2.1.Yapıttaki Karakterler	87
5.2.1.1. Halil	87
5.2.1.2.Ana	89
5.2.1.3.Baba	90
5.2.1.4.Veli	90
5.2.2.Toplum Eleştirisi	91
5.2.3.Uslup İncelemesi	93
5.3.“ Das Friedensfest” Ve “ Vur Emri” Yapıtlarında toplum Eleştirisi Karşılaştırması	94
6.”Einsame Menschen” (1891) Ve “Ezik Otlar” (1969) Yapıtlarında Toplum Eleştirisi	95

6.1.Einsame Menschen	96
6.1.1.Yapıttaki Karekterler	99
6.1.1.1. Johannes	99
6.1.1.2. Anna	100
6.1.1.3. Käthe	101
6.1.1.4. Frau Vockerat	101
6.1.1.5. Braun	102
6.1.2. Toplum Eleştirisi	104
6.1.3. Uslup İncelemesi	106
6.2. Ezik Otlar	107
6.2.1. Yapıttaki Karakterler	108
6.2.1.1. Gülsüm İnce	108
6.2.1.2. Kenan Gür	110
6.2.1.3. Mahmut İnce	111
6.2.1.4. Ayşe İnce	112
6.2.1.5. Etem Tırpan	113
6.2.2. Toplum Eleştirisi	115
6.2.3. Uslup İncelemesi	117
6.3. “Ezik Otlar” ve “Einsame Menschen” Yapıtlarında Toplum Eleştirisi Karşılaştırması	118
7. “Der Bieberpelz”(1982) Ve “Tehlikeli Güvercin”Yapıtlarında Toplum Eleştirisi	119
7.1. Der Bieberpelz	120
7.1.1. Yapıttaki Karakterler	122
7.1.1.1. Frau Wolff	122
7.1.1.2. Yulius	123
7.1.1.3. Wehrhahn	124
7.1.1.4. Dr. Fleischer	125
7.1.2. Toplum Eleştirisi	126
7.1.3. Uslup İncelemesi	132
7.2. Tehlikeli Güvercin	134
7.2.1. Yapıttaki Karakterler	136

7.2.1.1.Avukat	136
7.2.1.2.Deli Kız	137
7.2.1.3.Kaymakam	138
7.2.1.4.Başkan	138
7.2.1.5.Sigortacı	139
7.2.2.Toplum Eleştirisi	140
7.2.3.Uslup İncelemesi	144
7.3. “Der Bieberpelz” ve “Tehlikeli Güvercin” Yapıtlarında toplum Eleştirisi Karşılaştırması	145
8.“Bahnwärter Thiel”(1982) Ve “Boş beşik”(1969) Yapıtlarında Toplum Eleştirisi	147
8.1.BahnwärterThiel	148
8.1.1.Yapıttaki Karakterler	149
8.1.1.1.Thiel	149
8.1.1.2.Lene	150
8.1.2.Toplum Eleştirisi	151
8.1.3.Uslup İncelemesi	154
8.2.Boş Beşik	156
8.2.1.Yapıttaki Karakterler	157
8.2.1.1.Fatma	157
8.2.1.2.Ali	158
8.2.1.3.Ana	159
8.2.2.Toplum Eleştirisi	160
8.2.3.Uslup İncelemesi	162
8.3. “Boş Beşik” ve “Bahnwärter Thiel” Yapıtlarında Toplum Eleştirisi Karşılaştırması	163
9.Sonuç	164
10.Kaynakça	170
11.Almanca Özet (Inhalt)	174

0-GİRİŞ

Gerhart Hauptmann 1862-1946 naturalist tiyatronun en önemli uygulayıcısıdır. Edebi kariyeri 1889'da "Vor Sonnenaufgang" adlı bir dramın sahnelenmesi ile başlamıştır ve 1912'de Nobel ödülünü alarak zirveye ulaşır. Oyunlarında 19.yy.'dan itibaren gelişen sanayileşme ve buna paralel olarak kendini hissettiren sosyal değişimleri, bireysel ve genel kaderler etrafında sergilemiştir. Eserlerinde ortak nokta insanların kalıtım ve çevre ilişkileri içinde dertlerine eğilmesidir. Oyunlarındaki mücadele karakterler arasında değil, insanın doğal ve toplumsal şartlara karşı verdiği bir savaş olarak işlenir.

Diğer taraftan şiir ve öykü oranında oyun yazma etkinliği de gösteren Necati Cumalı'nın (1921-) oyunları insanlarımızın gerçek hayatını yansıtır. Cumalı'nın oyunlarında kasaba ortamını seçmesinin sebebi, ne köy ne şehir olan bu yerleşim merkezlerinin insanların durumunu daha iyi yansıttığına inanmasıdır. buna göre Cumalı'yı Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının güdümcü-gerçekçi şair ve yazarları arasında sayabiliriz. Çevresinden, gözlemlerinden yararlanarak oluşturduğu kişiler ve olaylarla toplumsal ve töresel aksaklıklara parmak basar.

Necati Cumalı Alman edebiyatına yabancı değildir; Theodor Storm(Meşe ağaçlı köşk çev. Dora Güney ve Necatili Cumalı, Milli Eğitim basım evi, Ankara 1946) ve Gottfried Keller'den oyun çeviricisi (Yedi Efsane, çev. Dora Güney ve Necati Cumalı, Milli Eğitim Basım evi, Ankara 1946) yapmıştır.

Cumalı'nın oyunları Hauptmann'ın oyunlarından daha geç bir dönemde yazılmıştır. Fakat benzer olaylar ve sorunlar sergilenmiştir. Böylece sanayileşme ve şehirleşme atılımının daha geç dönemde başladığı ülkemizde ellili yıllardan beri baş gösteren, ekonomik ve ahlaki sorunların

aslında yıllar önce Avrupa’da yaşanan-lardan farklı olmadığı anlaşılır.

0-1. HAUPTMANN VE CUMALI ARAŞTIRMALARI.

Naturalist Alman edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Gerhart Hauptmann ve çağdaş Türk edebiyatının güçlü kalemi Necati Cumalı hakkında birçok araştırma yapılmış, yazı yazılmıştır. Yapılan bu araştırmalar hakkında bilgi vermek çalışmamızın diğer çalışmaların yanındaki yerini tesbit edebilme açısından faydalı olacaktır.

0-1.1 HAUPTMANN ARAŞTIRMALARI.

1942 yılında Hauptmann’ın 80. doğum günü nedeniyle o yıla kadar yazdığı tüm eserleri kronolojik sıra takip edilerek “Das Gesamecte Werk” başlığı altında toplanmıştır. Aynı şekilde bir çalışma 1962 yılında Hans-Egon Hass tarafından, bilimsel araştırmalara zemin hazırlayabilecek nitelikte, “Samtliche Werke” hazırlanmıştır. Daha sonraki yıllarda Hauptmann’ın bazı eserlerinin ihtiva eden küçük kapsamda çalışmalar yapılmıştır.⁽¹⁾

Martin Machatzke Hauptmann’ın 1889 yılından 1933 yılına kadar hayatını konu alan güncelerini dört ayrı kitap halinde yayımlamıştır. “Motiz-Kalender 1889-1891”, “Tagebuch 1892-1894”, “Halienische Reise 1897”, “Diarium 1917-1933”. Ayrıca Peter Sprengler Hauptmann’ın Otto Brahm ile 1889 ile 1912 yılları arasında yapmış olduğu yazışmaları ve Herta Hesse Hauptmann’ın Ludwig U. Hauptmann ile yaptığı yazışmaları kitap halinde yayımlamışlardır.⁽²⁾

¹ .- Ayrıntılı bilgi için bkz: Sprengler, Peter., “Gerhaert Hauptmann Epoche, Werk, Wirkung” C.H.Beck, Mün., S;282.

² .- Ayrıntılı bilgi için bkz : A.g.e S.283

Roy Cowen Hauptmann'ın bibliografyasını ve bazı yapıtlarının nasıl oluştuğunu ve etkilenmelerini konu alan "Hauptmann-Kommentar Zum Dramatischen Werk" adlı bir kitap yayımlamıştır. Aynı nitelikte çalışmalar Sigfrid Hofer (Gerhart Hauptmann), Viktor Ludwig (Gerhart Hauptmann-Werke Von Ihm Und Über Ihn), Walter Richard (Gerhart Hauptmann-Bibliographie), Walter Reguardt (Gerhart Hauptmann-Bibliographie), Hans Joachim Schrimpf (Gerhart Hauptmann) ve Tschörfner (Gerhart Hauptmann-Bibliographie) tarafından yapılmıştır.⁽¹⁾

Hauptmann'ın yapıtları üzerinde yoğunlaşan, karakterleri, güzel sanatlara paralelliklerini, başka yazarlarla olan paralelliklerini veya marksist bakış açısından değerlendirme ve inceleme yapan bir çok spesifik çalışma vardır. Neville Alexander, Otto Dill, Gottfried Fischer, Karl Guthe, Hans Wolff, Gerhard Harfig, Gerhard Kerten, Philip Meven, Rolf Michaelis, Rolf Rohmer, Christian Wegner, Y. Wieself ve Nina Zabludowski'nin yapmış oldukları çalışmalar bu tür çalışmaların içerisinde en belirgin olanlarıdır.⁽²⁾ Ayrıca aynı nitelikte fakat Türkiye'de Türkçe olarak yayımlanmış Acar Sevim'in kitabı "Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Naturalizmi", bizler için ayrı önem taşır.

¹ .- Ayrıntılı bilgi için bkz : A.g.e S.184-185

² .- Ayrıntılı bilgi için bkz : A.g.e S. 286,287,288

Hauptmann'ın hayatını daha yakından konu alan, onunla kişisel olarak karşılaşmaların anılarına yer veren belge niteliğinde çalışmalar da yapılmıştır. Joseph Chapiro (Gesprache Mit Gerhart Hauptmann), Arnold Gustaus (Gerhart Hauptmann and Hiddensee) ve Rudolf Zresche'nin (Der Manus Kriptaculaß Gerhart Hauptmanns) yapıtları bu tür çalışmalardır.

0-1.2 CUMALI ARAŞTIRMALARI.

Cumalı hakkında bir çok dergide ve gazeteler de makaleler yayımlanmıştır (Tuncer UÇAROL, Varlık Der; Dikmen Gürün UÇARER, Varlık Der; Doğaç HIZLACI, Gösteri Der; Esin DOLAN, Yeni Yüzyıl Gazetesi; Hidayet DİZDAROĞLU, Varlık Der; Ali Osman ÖZTÜRK, Dil Der.). Fakat yazarın hayatını veya yapıtları üzerinde spesifik çalışmaları konu alan başlı başına bir kitap yoktur. Bu yüzden bu çalışmanın bu boşluğu az da olsa dolduracağına inanıyoruz.

0-2- HAUPTMANN VE CUMALI'NIN KARŞILAŞTIRMASI

Öztürk'ün kaleme aldığı makale Hauptmann'ın "Rose Bernd" ve Cumalı'nın "Mine" adlı eserlerinin karşılaştırılmasıdır. "*Hauptmann'ın kendi çocuğunu öldüren bir kadının mahkemesinde bulunup bundan etkilenerek yazdığı bu dramı , Naturalist akıma dahil olan eserlerindedir.1903'de yazılıp yayınlanan bu oyun , yine 31.10.1903 tarihinde ilk kez sergilenir.Konu köylü güzeli Rose Bernd'in etrafında gelişir.Saflığı ile çiftlik sahibi Chr. Flamm'in gönül eğlencesi olan Rose , bunu öğrenen Arthur Streckmann'ın şantajına maruz kalır.Baskıya karşı dayanmaya çalışırken,onun tecavüzüne uğrar.Bununla yetinmeyen Streckmann dedikodu etmeye başlar.Flamm'dan hamile kalan Rose,sonunda baba, nişanlı, dost ve şantajcı çemberinde bunalır ve yolda düşürdüğü çocuğunu öldürür.*

Diğer yandan Necati Cumalı "Mine" oyununu Kırıkkale dolaylarında geçen ve gazete haberine konu olan bir olaydan esinlenerek yazdığını belirtir.

Gölköy bucağının istasyon şefi Cemil'in güzel karısı Mine kendisinden oldukça gençtir. Bunu yaşlı bir kocaya yakıştıramayan tüm kasaba erkeklerinin gözü Mine'dedir. Bunlardan özellikle ofisci Bahri ve Servet onu sürekli rahatsız etmekte , hakkında dedikodu çıkartmakta; bu dedikodulara av meraklısı kaymakam ve eyyamcı doktor da katılmaktadır. Öğretmen Perihan'ın ağabeyi İlhan'ın kasabaya gelişiyle, dikkatler Mine ile İlhan üzerinde yoğunlaşır. Bunları istasyon parkında masumane sohbet ederken gören ofisci, artık tacizlerinden alenen Mine'nin penceresine kadar gelip taşve laf atacak kadar ileri gider. Bunun üzerine duvardaki av tüfeğini kapalı Mine onu öldürür."⁽¹⁾

Bu makalede sonuç olarak kadının kocasına hizmet eden bir varlık olarak görülmesi ve bunun dışında insan olarak görülmemesinin en büyük problem olduğu karşımıza çıkarılmıştır. Mine sadece geçici arzuların giderilmesi için kullanılan bir mal gibi kabul edilir. Halbuki Mine'nin ve Rose'nin erkeklerden beklediği sadece saygı ve sevgidir. Her iki oyunda da erkeklerin eleştirilen tutumları kadınların insanlığına bir tecavüz olarak nitelenir. Rose'ye doğrudan tecavüz edilirken, Mine'ye taş atılarak haneye, dolayısıyla namusa tecavüz etmeye yeltenilir. Rose ve Mine'nin sorunu çevresidir.⁽²⁾

Bu iki eser arasında görülen benzerlik bizleri bu iki yazarın diğer eserlerini incelemeye teşvik etti. Necati Cumalı'nın ve Gerhart Hauptmann'ın benzer konuları işleyen beşer eser belirledik ve bunları toplumsal unsurları ön planda tutarak incelemeye tabi tuttuk.

¹ .-Öztürk, Ali Osman , "Gerhart Hauptmann ve Necati Cumalı'da iki yüzlü Ahlak anlayışının Eleştirisi" Dil Dergisi 34 , Ağustos 1995

² .-Öztürk, Ali Osman , a.g.e

Bu çalışmada kullanılan yöntem şu şekildedir: Önce Gerhart Hauptmann'ın eserinin içeriği verilmiştir ve sonra eserin konusunda önemli rol üstlenmiş olan karakterlerin analizi yapılmıştır. Bu karakterlerin özellikleri verilirken sosyolojik açıdan önemli olan hususlara ağırlık verilmiştir. Karakter tahlilinden sonra toplumsal öğeler tespit edilerek eserin toplum eleştirisi verilmeye çalışılmıştır.

Hauptmann'ın eserlerinde bu incelemeler yapıldıktan sonra aynı yöntem Necati Cumalı'nın oyunlarında uygulanmıştır ve sonuçta söz konusu eserler toplum eleştirisi yönüyle karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada eserlerin sıralanması Hauptmann'ın yapıtlarının tarih sırası göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Necati Cumalı'dan seçilen yapıtların sırası ise buna göre oluşmuş birbirleri ile ilgili yapıtlar birlikte değerlendirilmiştir.

Benzerlik arz eden eserlerin tespitinde öncelikle toplumsal öğelerin ortak noktaları göz önünde tutulmuştur. Hauptmann'ın "Bahnwärter Thiel" (Hatbekçisi Thiel) eseri haricinde, incelenen bütün eserler tiyatro oyunudur. "Bahnwärter Thiel" eserine yer vermemizin sebebi Necati Cumalı'nın "Boş Beşik" yapıtı ile birçok ortak noktası olmasıdır.

Necati Cumalı'nın ve Gerhart Hauptmann'ın bu tiyatro yapıtları dışında daha birçok yapıtları vardır. Bunların da incelenmesi bu çalışmada vardığımız sonuçları destekleyebilecektir. Daha sonraki çalışmalarımızla bu eksiği kapatmayı planlıyoruz.

1- EDEBİYATTA TOPLUM ELEŞTİRİSİ VE İNSAN

1.1- İNSAN VE TOPLUM

Edebiyat eserini birçok yönden değerlendirmek mümkündür. Bunları üç ana grupta toplayabiliriz.: “ 1-Sanatkara ve onun cemiyetine ait meraklar; 2-Eserdeki fikri,estetik ve teknik meselelere ait merakları; 3- Filolojik meraklar” (1) Bu çalışmada daha ziyade ikinci maddeye dahil olan fikri,estetik ve teknik meseleler, toplum eleştirisi çerçevesinde işlenmiştir. “Her edebiyat vakıası ,yazarlar ,kitaplar ve okuyucuları, genel anlamda yaratıcıları, eserleri ve halkı hatırımıza getirir.Edebiyet vakıası, sanattan,teknolojiden, ticaretten pay alan son derece karmaşık bir ulaştırma düzeni yardımıyla her zaman isimleri ile tanınmasalar bile , kesin şekilde belirli olan kişileri sınırlı az veya çok bilinen bir insan topluluğuna bağlayan bir değiş-tokuş devresidir.”(2)

“ Tiyatro yapıtlarımızın bir bölümü de gerek konuları,gerekse mesajları bakımından halk bilimini yakından ilgilendirmektedirler. Hatta bunlardan kimileri tip , ortam , olay örgüsü, dil v.b. bakımından ya “folklorik” gerçeklerden bolca yararlanılarak yada “ folklorik” öge ve kurumlara dayandırılarak işlenmiştir.” (3) Kız kaçırma olayının güldürü türünde ele alındığı Necati Cumalı'nın “Nalınlar” adlı oyununda sahnede yeralan oyuncuların kostümleri tamamen konuya ve yöreye uygun folklorik kıyafetlerdir. Bunun amacı insanları olduğu gibi yansıtmaktır.

Bu çalışmada incelenmiş olan toplam on eserde,toplum eleştirisi çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.Her iki yazarın eserlerinde bulunan toplumsal öğeleri tespit ederek aralarındaki paralellik tespit edilmiştir.Bu

¹ .- Tuğral , Sadık , “Zamanın Elinden Tutmak”, Ank.1991,s.1

² .- Escarpit, Robert , “Edebiyat Sosyolojisi”, Çev.Atilla Türkay Yazıcı 1993 İst ., s.5

³ .- Örnek , Sedat Veyis , “Türk Halkbilimi” ,KültürBakanlığı Yayınları ,Ank ..1995 ,s.35

öğeleri ortaya çıkarmak için eserin kendisine bağlı kalmaya özen gösterilmiştir. *“Yirminci yüzyılda edebiyat eleştirisi yazım metni üzerinde odaklanır.Birbirinden farklı yönler izleyen çok çeşitli eleştiri kuram ve yöntemlerinde,eleştirinin belkide en tartışmalı yüzyılı diye nitelendirebileceğimiz bu yüzyılda artık yazım metninden yola çıkma gerekliliği asgari bir ortak nokta olmuştur.”*⁽¹⁾ Bir eseri eleştirirken karşımıza bir çok problem çıkmaktadır.Esere bağlı olarak inceleme yönteminde karşımıza çıkan sorunları şöyle ifade edebiliriz: *“Yazardan (Yani yazarın yaşamından ve hatta o yapıtı yazmaktaki niyetinden) ve toplumsal ortamdaki bağımsız olarak yazım metninde odaklanmak elbette bir vurgu değişiminden ibaret değildir.Her yeni yöntem gibi , bu yöntem de önerdiği yenilikle birlikte birçok soruyu barındırıyordu. Metne nasıl bir birikimle yaklaşılacak ? Metin nasıl bir yöntemle okutulacak ? Anlam ve ebedi değer konusunda bir anlaşmaya varılacak mı ? Varılacaksa bu nasıl olacak ?”*⁽²⁾

Toplum eleştirisinden bahsederken insandan bahsetmemek olmaz . Toplum insanlar sayesinde vardır ve insan toplumun temel taşıdır . Toplumu şöyle tanımlayabiliriz: *“ Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü,”*⁽³⁾ Bu tanımdan anlaşılacağı gibi toplumun olabilmesi için sadece insanların bir arada bulunmaları yeterli değil; temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği de yapmaları gerekir. Şimdi tiyatrodaki insanın yani toplumun temel taşının , nasıl konu edildiğine bir göz atalım .

Cumhuriyetin kuruluşu yani 1923 siyasal ve kültürel hayatımız ; Sanatımız için dönüm noktası olmuştur. Tiyatro oyuncunun sanatı ve varlığı ile şartlı olan bir sanattır. İnsanı en inandırıcı biçimde canlandırma özelliği tiyatroya aittir.

¹ .- Eagleton Terry , “Edebiyat Kuramı” , Çev.Esen Tarım , İst .1990 , s.7

² .- Eagleton , a.g.e. , s.9

³ .- TDK , “Türkçe Sözlük 2” ,Ank . 1995 , s.1484

Çağımızda sinema tiyatronun en büyük rakiplerinden biridir. Tiyatronun sinemadan ayrılan en önemli özelliği , insanı aktörün somut gerçeğinde doğrudan doğruya göz önünde ve hayatı en gerçekçi olarak yaşatma olanağına sahip olmasıdır. Fakat çağdaş tiyatromuzda insan yeterli başarı ile sanatlaştırılmamıştır. “*Sanatımızda insana yüzyıllar boyunca çok az yer verilmiş, insan ve toplum bilimlerinin yeterince öğrenilmemiş olmasının olumsuz etkisi bugün bile görülmektedir. Oysa tiyatro sanatı, hayatı insan ilişkileri açısından değerlendirme ve insanla biçimleme yeteneğini gerektiriyor. Çağdaş tiyatromuzda ise sorunlar düşünceler, çoğu zaman insandan soyutlanarak öne geçmektedir.*”⁽¹⁾

Bu sorunları yaşayan ve oluşturan insanın, tiyatroda nasıl ele alınmış olduğunu incelemek gerekir. Tiyatroda yansıtılan insanın özellikleri toplumsal ilişkilerinin tiyatro kurallarına göre nasıl ortaya çıkarılabileceği araştırılmalıdır. Sanat bazen bilimin amaçladığı doğruları yakalar, bu durumu ancak örnekler üzerinde göstermek mümkündür. Kaynak malzeme, bu oyunlar için doğrudan doğruya oyunların kendisidir. Bütün sanatlar konularını hayattan almasına rağmen hayata yaklaşım dereceleri birbirinden farklıdır.

“ *Tiyatro sanatı , İnsan ve toplum hayatının karşılık çelişki ve çatışmalarını ele alarak, onları yansıtırken, özü ve biçimi bakımından gelişimin ve uyumun sağlanmasına katkıda bulunur.*”⁽²⁾ Konusunu hayattan alan tüm sanatlar doğayı ve insanı taklit ederler. Bu taklitteki amaç gerçeği sembolleştirmek, gerçekleştirmiş gibi izlenim uyandırmak, gerçeğin görünüşteki benzerini meydana getirmektir. Sanatlar içerisinde insanı toplum içindeki hayat akışını, en benzerini yansıtan tiyatro ve edebiyat sanatıdır.

¹ .- Şener Sevrda , “Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan (1923-1972)” , Ank.1972 , s.5

² .- Şener , a.g.e ., s.7

Roman ve tiyatrodaki insan fiziksel ve ruhsal bütünlükle kabul edilen bir varlık; ekonomik, kültürel, ahlaksal değerleri ile toplumsal bir birim olarak ele alınmaktadır. Bu sanatlar gerçekleri insanda yaşatarak hayat ve toplum gerçeğine yönlendirir.

Edebiyat insanı bireysel özelliklerinin yanında ruhsal gerçekleri karmaşık kişiliği ve türlü ilişkileri içinde toplumsal bir öge olarak en iyi anlatan sanattır. Edebiyat en karışık insan ilişkilerini en başarılı şekilde yansıtmaktadır. Fakat sahne sanatı zaman ve yerle sınırlı olduğu için insanı bu çeşitlilik ve derinlik içinde verebilmesi olanaksızdır. Aristoteles, tragedyada konunun belli bir uzunluk içinde tamamlanması gerektiğini söylerken, bu uzunluk içinde konunun ne anlaşılacak kadar dar, ne de kavranamayacak kadar geniş tutulmaması gerektiğine işaret etmiştir.⁽¹⁾

“Bütün bu sakıncalara rağmen sanatların en ilgi çekicisi olan sahne sanatının ve özellikle tiyatro sanatının ayrıcalığı ve üstünlüğü, önce muzik, dans, plastik sanatların ve edebiyat sanatının kendine özgü ifade güçlerini ,ya bir potada eritmek yada bir amaca doğru yan yana kullanmak suretiyle yeni ve çok güçlü bir ifade ortamı elde edebilmesi, bir de ifade aracı olarak canlı insanı kullanmasıdır.

Ayrıca, sahne sanatlarında insan,oyuncu aracılığı ile canlandırılan görünümü , hareketleri, sözleri ve sesi ile en anlamlı gerçekleri ifade edebilecek en güzel biçimsel düzenleri yaratabilecek güçte bir öğedir. Opera, bale ve tiyatro sanatları bunu kanıtlamaktadır.”⁽²⁾

Tiyatro sanatı insanı diğer insanlarla hareketli olarak ele alır.Onu oyuncu aracılığıyla sanatsal kurallar çerçevesinde ,seyircinin gözünün önünde yaşatabilir. Bu özellik tiyatronun ayrıcalığıdır. Tiyatronun ifade aracı insandır, oyuncunun yaratıcı gücünden dolayı kendine özgü bir etkinlik kazanır.

¹ .- Şener , a.g.e , s.8

² .- Şener , a.g.e , s.8

“...Teknik bir işlemde olduğu gibi dinamik bir oluşumun gerçekleştiren tiyatro sanatın da halkaların her biri insan yaratıcılığı ile donatılmış olduğu için , etki alanından taşarak öteki alanlara da katkıda bulunur.”⁽¹⁾

“Tiyatro sanatında ifade aracının canlı insan olmasından ileri gelen bir başka üstünlük oyunun insanı ve insan hayatını çok inandırıcı olarak verebilmesidir. Tiyatroda başka bir insanı canlandıran oyuncu ,resimdeki iki boyutlu görüntüden de, heykeldeki hareketi dondurulmuş figürden de, edebiyttaki anlatımdan da çok daha kolay olarak, seyircisini, canlandığı oyun kişinin gerçeğine inandırabilmektedir.”⁽²⁾ Tiyatro insan yaşantısını sadece etkin ve inandırıcı bir şekilde yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda doğrudur. Gerçeğe uygunluk sahnedeki kişinin gerçekliği ile sağlanmıştır .

“Tiyatroda insanın önemi, çeşitli dönemlerde birbirinden farklı açılardan değerlendirilmiştir. Başlangıç dönemlerinde sadece görüntüsel ifadeyi kullanan ilkel taklit sanatı, yüzyıllar boyunca geliştikten, sözle, şiirle zenginleştikten,yazılı metnini mükemmelleştirdikten sonra, sahnede sözle görüntüyü dengelemek ve oyuncuyu hem hareket eden , hem konuşan bir öge olarak kullanmak yolunda yeni aşamalara ulaşmıştır .”⁽³⁾

Tiyatro hayattaki gerçekleri en yakından izleyen bir sanat olduğu için oyuncu benzerlik ölçüsünü saptamalıdır. Oyun kişisi hayattaki insanın genel özelliklerini simgeleyecek biçimde tip olarak ele alınır veya hayattaki insanın ayrıntılı özellikleri yansıtmak amacıyla karakter olarak ele alınır. *“Oyun kişisi tip olarak ele alındığında soyutlama ve vurgulama kurallarına, karakter olarak ele alındığında ise , derinleşme , boyut kazandırma kurallarına uyar .”⁽⁴⁾*

¹ .- Şener , a.g.e , s.9

² .- Şener, a.g.e , s.10

³ .- Şener , a.g.e , s.11

⁴ .- Şener , a.g.e , s.15

İnsan toplum içerisindeki ilişkileriyle yansıtılır. Çevresinden soyutlanmış olan insan yansıtılmaz. Karşıtlık, çatışma, denge ve gelişme kuralları toplum ilişkilerinin dramatik anlam kazanabilmesi için dikkate alınmalıdır. Sahnede oyuncunun hareketleri hayattaki insana paraleldir .

1.2 TİYATRODA İNSAN VE TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Sanat, dolayısıyla Edebiyat, içinde olduğu toplumu yansıtır . Bu yansıma her sanat alanında farklılık gösterir. *“Her sanat eserinin malzemesinde toplum ögesi, ancak o sanatın ifade yöntemini öğrendikten, dilini anladıktan sonra ortaya çıkarılabilir .*

Tiyatro bütün sanatlar içinde toplum ögesi ağır basan, içinde yaşadığı topluma yakın olan ve toplumu yalnız genel eğilimleri ile değil , ayrıntılı gerçekleri ile de yansıtan bir sanattır.” ⁽¹⁾ Tiyatro yöneldiği toplumla ortak değerlerde birleşir. Bu ortak değerler yönelilen topluma göre değişir. Tiyatro eseri toplumun genel eğilimlerini, hayat görüşünü ve toplumsal gerçekleri detaylı bir şekilde yansıtabilir. Yazar, eğer toplumun geleneksel değerlerini paylaşıyorsa veya karşı çıkıyorsa, içinde yaşadığı zümrenin sözcülüğünü yapmaktadır.

“Tiyatro akımları incelendiği zaman görülmüştür ki, sanatçının içinde bulunduğu toplumla en çok kaynaştığı, kişisel eğilimleri ile genel toplumsal eğilimleri arasında bir uyum bulunduğu, kişisel ayrımların ortak değerler içinde eridiği dönemlerde, tiyatro büyük toplulukların ortak ifade aracı olmuştur .”⁽²⁾

¹ .- Şener , Sevda , “Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlâk , Ekonomi ve Kültür Sorunları (1923-1979)” , Ank . Ün . D.T.C.F. Yayınları no : 208 , Ank . 1971 , s.5

² .- Şener , a.g.e , s. 8

“Tiyatro sanatı toplum içinde sadece belli bir zümrenin yargılarını, değerlerini ve bir kesimin doğrusu olmaktadır. Fransız klasik tiyatrosunda yönetici kadronun, on sekizinci burjuva dramında orta sınıf değerlerinin egemen olması gibi .”⁽¹⁾

Belli bir dönemin tiyatro eserini veya herhangi bir edebi yapıtı incelerken eserin toplumun hangi kesimini dile getirdiği ve yazarın bu toplumun değerlerine karşı tutumunun ne olduğunu dikkate almak gerekir. Edebi eserin aynı zamanda eğitici özelliği de vardır, toplumun nasıl olması veya nasıl olmaması gerektiğini söyler . Her sanat türünün eğiticiliği de izafi olarak değişir .

“Sophokles, Perikles Çağının Kurulu düzenini temsil etmiştir.Her zaman gözetilen bireysel özgürlük ile toplumsal gereklilik denge durumundadır.Düzenin birey hakkını çiğnemesine izin verilmediği gibi, bireyin, hakkını düzeni bozacak aşırılıkta kullanmasına da göz yumulmaz. Bireyin aşırılığından dolayı gördüğü ceza acı verici fakat doğrudur. Sophoklesi'in tragediyaları birey hakkı ile toplumsal gereklilik dengesini iyice yerleştirmek amacı ile yazılmıştır. Bu tragediyalar toplumu uyum, denge, düzen yolunda eğitirler.”⁽²⁾

Edebiyat bazen toplumun içinde bulunduğu değer yargılarını kabul etmeye bilir. Bu durumlarda toplumu eleştirerek olması gerektiği gibi düzenlemeler yapar. Bu eleştiri genelde eğitici niteliktedir. Bazen değerler olağan olarak kabul edilmiştir ve denetlenmemiştir. Bu durumda edebiyat eleştirisi toplumu düzensizlikler konusunda biçimlendirmiş olur. *“Euripides'in oyunları, bu çeşit, toplumun inaçlarını, düzeninin, yönetimi ve bunların dayandığı ilkeleri, eleştiren, seyircisine kuşku, güvensizlik aşılaman eleştirisel oyunlardır.”*⁽³⁾

¹ .- Şener , a.g.e , s.8

² .- Şener , a.g.e , s.9

³ .- Şener , a.g.e , s.9

Tiyatro eserinde yazarın özel ruhsal gerçeklerinin de yeri vardır.Fakat bu özel gerçekler eseri toplumdan tam ayıracak yoğunlukta değildir.Sanatçının öteki toplum üyelerinden ayrıcalığı toplumdan kopmuşluğunda değil, ayrıntıları gözlemedeki titizliğinde, incelikleri anlamadaki duyarlılığında, gördüğünü düşündüğünü, duyduğunu anlatabilmekteki ustalığındadır.

“Türkiye’de tiyatronun ele aldığı toplum sorunlarını incelerken, bu sorunları belli başlıklar altında toplamak zorunluğu doğmuştur.İncelemede kolaylık sağlamak, daha da önemlisi sorunların nitelik ve yoğunluğunu belirtebilmek için analitik bir çalışma yapılmıştır. Bununla beraber her bölüm içinde yer alan oyunlar yazılış tarihleri sırası ile ele alınmış, böylece tiyatroya yansıyan sorunların nasıl bir gelişim izlediği ortaya çıkmıştır.”⁽¹⁾

Töre, adet, ahlâk, ekonomi, kültür değerleri gibi insan bilincinin yarattığı çeşitli değerlere toplumun bilinç olayları denilir. Toplum sorunları bu değerler bakımından anlam kazanır. Tiyatro toplumun otoriteseni sağlayan yerleşik değerlerle yeni değerler arasındaki çatışmayı ekonomik neden ve sonuçları ile birlikte ele alır.Kültür sorunlarını ele alan tiyatro oyunları kültür düzeyini amaçlanan düzey açısından ele alır.Aynı zamanda bireysel kültür düzeyini de kapsar.

Tiyatro yazarları toplumsal sorunları sergilerken eleştirilerinde olumlu yönlerle de yer vermişlerdir. Sadece sorunları ihtiva eden bir eleştiri eksik ve tek yanlı olur. Yazarların yaşadığı dönemi ve sahip oldukları değer yargılarını bilmek, eleştiri açısından çok önemlidir

“ Cumhuriyet döneminde tiyatro edebiyatımız incelendiğinde ortaya bir toplum portresi çıkmıştır.Bu portre ahlaksal, ekonomik ve kültür değerlerimizi, çeşitli sorunlarımızı, ülkülerimizi içermektedir. Tiyatro

¹ .- Şener , a.g.e , s.12

sanatına uygun olarak yansıtılan bu gerçekler çağdaş kültürümüz hakkında fikir vermektedir.”⁽¹⁾

Necati Cumalı, eserlerinde mekan olarak taşra kesimini tercih etmiştir. Taşra kesiminde Töre, Adet ve Ahlak, büyük şehirlere göre daha katı kurallar çerçevesinde uygulanır. Bu faktörler toplumun genel prensiplerini oluşturur. Cumhuriyetin ilanından beri Türk tiyatro yazarlarımızı en fazla töre, adet ve ahlak sorunları ilgilendirir. Ülkemiz tiyatro edebiyatında olduğu gibi dünya tiyatro edebiyatında da toplum ve birey ilişkisinin ahlaki yönü üzerinde durulur. Uyumsuzluğun yol açtığı sorunlar tiyatroya yansıyan problemlerin başında gelir.

Tiyatro sanatı seyircisi ile sıkı bir alışveriş gerektirir. Bu yüzden sahne sanatı bireysel düşünceyi ve halkın eğilimini aynı potada eritmiştir. Bu durum günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir. *“Dram türünde, değişime ayak uyduramayan gelenekçi birey ile bu değişim yeterli bulmadığı için onun karşısına geçen aydın kişinin mutsuzluğu sergilenir. Komedyaya türünde ise züppeler, taklitçiler, alafiranga-lık özentisi içinde olanlar taşlanır.”⁽²⁾*

Cumhuriyetin ikinci yarısında toplum değerlerinin tutarlı ve uyumlu olmaması sonucu ortaya çıkan sorunlar incelenmiştir. Bunlar incelenirken toplumdaki uyumsuz aile yaşantısı, yoksul zümre ve güvensizlik belirtilmiştir. Değerler karmaşası ruhsal sorunlarla yada ekonomik sorunlarla birlikte ele alınmıştır.

Cumhuriyet dönemi tiyatro yazarları batılılaşma akımı ile ortaya çıkan değer değişimini ortaya çıkardılar. Yazarlar bu konuyu toplum ahlakı ve kültürü açısından ele alırlarken ortak görüşlerde birleşmişlerdir. Birleştikleri hususlardan birisi, batılılaşmanın toplumumuz için kaçınılmaz bir gelişme olduğudur. Eleştiriler batılılaşmaya karşı değil, batılılaşmanın yanlış

¹.- Şener , a.g.e , s.13

².- Şener , a.g.e , s.14

anlaşılmasına ve uygulanmasına. “Batılılaşmanın yanlış anlaşılması yerilirken geleneksel değerlerinde çoğu kez yozlaşmış olduğuna işaret edilmiş ve böylece değer eleştirisinde tek yanlı, özellikle Batının karşısında ve doğudan yana görünmemeye dikkat edilmiştir. Bu tek yanlı görünme çekingenliğinin bazı yazarlarda devrim işaret yasalarına karşı kendilerini korumak için bir tedbirden ileri geldiği bellidir.”⁽¹⁾

“Tiyatro yazarlarımızın, batılılaşmanın yanlış anlaşılması sonucunda ortaya çıktığına işaret ettikleri toplum sorunları şunlardır: Batılılaşma gayreti içinde olan kişiler batıyı yakından tanımamış, gerçek batı kültürünün asal değerlerini bilmeyen özentili insanlardır. Batılılaşma çabaları batılı yaşantısına öykünmekten ileri gitmez. “Alafranga”yı da “asri” diye tanımladıkları bir yaşantıya özenenler en insaflı değerlendirmeye göre toy ve saf dil, en acı eleştiriye göre ise cinsel dürtülerini ve sömürü tutkularını Batılı gibi yaşama görüntüsü içinde doğuran ilkel ve çıkarıcı bir zümredir. Tiyatro yazarlarımızın, Batılılaşmanın yanlış anlaşılması sonucunda ortaya çıktığına işaret ettikleri toplum sorunları şunlardır: Batılılaşma gayreti içinde olan kişiler Batıyı yakından tanımamış, gerçek Batı kültürünün asal değerlerini bilmeyen özentili insanlardır.”⁽²⁾

Yazarlar batının “birey hakkı” ilkesini, işlerine geldiği gibi yorumlamaktadırlar. Birey hakkının eşliğindeki “sorumluluk ilkesi” ni ise kimse benimsememektedir. “Özellikle eski kuşak tiyatro yazarları, kadının devrimlerle elde ettiği yeni haklarını kötüye kullandığı, davranışları ile aile mutluluğunu tehlikeye düşürdüğü kanısındadırlar. Süs ve gösterişe düşkünlük, zevksiz eğlence türleri, kumar, içki, balo, part, yeni danslar bu çeşit çirkin ve geleneksel ahlaka aykırı aşırılıklar olarak yerilir.”⁽³⁾ Bu türlü hayat yaşayanlar manevi değerlerden koptuklarından ve ilkel eğilimlerinden dolayı topluma uyumsuz ve mutsuz oldukları belirtilir.

¹ .- Şener , a.g.e , s.16

² .- Şener , a.g.e , s.17

³ .- Şener , a.g.e , s.17

Tiyatro yazarları Batılaşmayı, yanlış anlaşıldığından dolayı, bir ahlak problemi olarak ele alırlar. Batılaşmanın getirdiği bir başka sorun ise farklı değerlere sahip olan insanların çatışmasıdır. Bu çatışmalara bazen yaşlı ve genç kuşaklar arasında, bazen de yaş farkı gözetmeksizin eski kafalı ve yenilikçi arasında olur. Bu tür çatışmalar genelde esere bir aile ortamında yansıtılır. Böylece bu çatışmalar genç-yaşlı, eski-yeni çatışmasının yanı sıra ana, baba, evlat, karı, koca veya kardeşler arasındaki çatışmaya dönüştürülür. Değerlerin değişmesi en fazla aile ortamını etkilemektedir. *“Çatışmalar aile kurumunun dışına genellikle taşmaz. Böylece toplumun bir değerler sistemine geçişi ve bu kısmen zorlama geçişi ve doğurduğu yurt çapındaki sorunlar ancak orta aile içi anlaşmazlığı çerçevesi içinde değerlendirilebilmiş olur.”*⁽¹⁾ Fakat tiyatro yazarları değerler karmaşasını bir aile dramı olarak vermekle yetinirler, kişilerin bu karmaşadan dolayı mutsuz olduklarını belirtirler, çözüm yolu vermezler.

Necati Cumalı eserlerinde toplumsal öğelere titizlik göstermiştir. Toplumcu düşünceye yaklaşıma önem vermiştir. “Sanatçının toplumsal sorumluluğu düşüncesi Cumalı'nın ödün vermediği bir konu olarak belirlemektedir. Toplumsal eşitsizlikleri vurgulayarak: *“ Bu eşitsizlik ortamı içinde çağımızın sanatçıları olarak yüklendiğimiz bir sorumluluk var. Bizler geçmişte horlanmış, değer verilmemiş sokaktaki insanın, sıradan insanın da soylular kadar doğru düşünebilen, doğruyu sezebilen, duyarlı kişiler olduklarını ;diğer içgüdüleri ile yaşamaya daha sıkı bağlı olduklarını kanıtlamalıyız.”*⁽²⁾ demiştir.

¹ .- Şener , a.g.e , s.15

² .- Oktay , Ahmet , “Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950” , Ank . 1993 , s.523

Cumalı'nın eserlerinde toplum konularına yer vermesinin başlıca sebebi tepki göstermektir: *“Sosyal adaletsizlikler, çatışan çıkarlar arasında büyüyen boşluklar, kutuplaşmalar gün geçtikçe daha belirgin bir görünüm alıyor.Bu görünümü dinginlikle karşılamak olağan bir tutum değildir. Tepkilerin yergilerle ortaya çıkması çok doğaldır.”*⁽¹⁾

Şu hususu Necati Cumalı bir çok eserinde işlemiştir: *“ Toplumun ve halk vicdanının, hala yürürlükte olan törelerine suçlu saymadığı kişilerin serüvenlerini anlatırken , gerçekteki ve yaygın hak anlayışı ile adliyedeki hak anlayışı arasındaki büyük farkları anlatmaya çalışıyor. İlkel, iç güdüsel, tabiata sıkı sıkıya bağlı bir hayat süren , vahşi davranışlı insanları tasvir ediyor.”*⁽²⁾

¹ .- Oktay , a.g.e , s.528

² .- Oktay , a.g.e , s.528

2- NECATİ CUMALI'NIN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE YAPITLARI

2-1- HAYATI

“ Kurtuluş savaşından sonra Türkiye'ye göç ederek İzmir'in Urla kazasına yerleşen bir çiftiçi ailesinin çocuğu olan Cumalı, Ortaöğrenimini İzmir Atatürk Lisesi'nde(1938), yüksek öğrenimini ise Ankara üniversitesi Hukuk Fakültesinde (1941) yapmıştır. Ankara'da Toprak Mahsülleri ofisi 'nde (1941-1942), Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nde (1945) çalışmış, askerliğini tamamladıktan sonra Urla ve İzmir'de avukatlık ve memurluk yapmıştır. (1945-1957) Daha sonra Türkiye'nin Paris Basın Ateşeliği'nde (1957-1959) çalışmıştır. Daha sonra İstanbul radyosunda redaktörlük yapan Cumalı, sonraki yıllarda yaşamını roman ve oyun yazarlığı ile sürdürmüştür.”⁽¹⁾

Necati Cumalı (1921-) baba ocağı Urla'daydı. Baba ocağında geçirdiği çocukluğunu kendisi şöyle anlatır: *“ Çocukluğum üç ayrı ortam içinde geçti. Baba evi , küçük toprak sahibi bir ailenin eviydi. Kuran'dan başka kitap bulunmayan ve toplumsal durumuna uygun sözlü bir kültürü sürdüren bu aile içinde manzum halk masalları dinleyerek büyüdüm.*

Bunun yanı sıra, tatilleri yanında geçirdiğim okumuş bir dayım vardır. 1914'te sosyalizme bağlanmış uyanık bir aydıydı. İlk kitapları onun evinde gördüm... Bu arada da, annemin Urla'da bir çiftlikte yaşayan akrabaları yanında geçirdiğim tatillerin beni kır yaşamına yaklaştırdığını söyleyebilirim. Bu üç ev arasında büyüdüm.

¹ .- Oktay , a.g.e , s.519

Bu üç evin çizgilerinin birleştiği bir kişiliğim oldu sanıyorum. Bunlar kurtuluş savaşına katılmış ülkücü insanlardır. En büyük övünçleri göğüslerinde taşıdıkları, istiklal madalyaları idi. Kuşağın çoğu gençleri gibi, bende halkçı, devrimci, laik ve toplumcu inançla yetiştim. Sonunu biliyorsunuz. Yavaş yavaş dirilen irtica ve ikinci Dünya savaşı'nın karaborsacıları siyasi bir güç olarak kuşağımın karşısına dikildiler...”⁽¹⁾

2.2. EBEDİ KİŞİLİĞİ

Necati Cumalı kişiliğini oluşturan faktörleri bir konuşmasında şöyle dile getiriyor: *“Kendimi bildim bileli ...Ben masalları, manileri , o şah İsmail , Arzu ile kanber hikayelerini, gazetelerin sergüzeşt romanlarını, nasıl bir hisle açıklayamam ama, kendimi bildiğim günden beri hep ileride şiir yazacağımı bilerek, inanarak okudum, dinledim...1938 mayısında liseyi bitirdim, liseden bavulumu alıp eve dönünce , ilk işim ertesi günü şiir yazmak oldu.....”⁽²⁾* Yine başka bir konuşmasında çocukluğunun ve delikanlılığının geçtiği Urla'nın ve avukat olarak çalıştığı bir kasabanın kendisinde bıraktığı izlerden bahsediyor. Doğası ve insanları Cumalı'da derin izler bırakmıştır. Bu yüzden Cumalı yapıtlarında kasaba ortamını tercih etmiştir, bu onun en önemli özelliklerinden biridir. Kasaba ortamını seçmesi halk kültürünün bu ortamda daha iyi yansıtılacağına inandığındandır. Bu özelliği kendisi şöyle anlatıyor: *“Kasaba yani ne kent ne köy, ikisi karışımı bir yerleşim merkezi. Türkiye'yi en iyi yansıtan bir yerleşim merkezidir bence kasaba .Kasaba Kültürü bütün yaşamımızı etkiler. Kasaba görgüsü egemendir bütün değer ölçülerimizde. Politika, eğitim, sanat, hoşgörü ortamını kasaba saptar bize. Roman kentleşmenin sanatıdır gerçi, ama kentleşmiyoruz işte kolay değil.”⁽³⁾*

¹ .- Ünlü , Mahir - Özcan , Ömer , “20. yy. Türk Edebiyatı” , İst . 1990 , s.181

² .- Ünlü , Mahir - Özcan , Ömer , a.g.e , s.181

³ .- Ünlü , Mahir - Özcan , Ömer , a.g.e , s.190

Necati Cumalı çok yönlü bir edebiyatçıdır. Şiir, öykü, roman, tiyatro türlerinde eserler vermiştir. Çeşitli türlerde eser vermenin sanatçıyı dağıtacağı iddiasına karşı Necati Cumalı şunları söylüyor: “*Ben yirmiki yıldır yazı sanatlarıyla uğraşırım. Bu yirmiiki yılımı yalnız şiir, hikaye roman, oyun yazmakla geçirmedim. Hayatımı kazanmak için memurluk, öğretmenlik, avukatlık yaptım. Örneğin 1941-42 kışında Toprak Mahsulleri Ofisi'nin merkez şubesinde muhasebe servisinde çalışırdım. Ajanslarca, şubelerin alım sayım kayıtlarını tutar, kontrol ederdim. Bu iş günümün on saatini öldürürdü. Sekiz yıl süren avukatlığım sırasında, haftanın altı günü mahkemeden mahkemeye koşardım. Pazar günleri, herkesin kır gezintilerine gittiği İzmir'in o ılık, o canım pazar günleri evime kapanır, hikayelerimin, şiirlerim üzerinde uğraşırdım. Ne tuhaftır ki, o sıralar kimse çıkıp da muhasebeciliğin, avukatlığın sanatıma zarar verdiğini, çalışmamı dağıttığını öne sürmezdi.... 1950-53 arasında tek şiir yazamadım!..Hugo'yu, Puşkin'i, Museet'yi, Goethe'yi, daha kim aklınıza gelirse onu hatırlayın. Her biri şair, hikayeci, oyun yazarı, politikacı, romancıdırlar...*”⁽¹⁾

Necati Cumalı'ya göre şairler bir toplumun sözcüleridir. Şairleri diğer edebiyatçılardan ayırır. Ona, göre diğer türlerle uğraşanlar şiirin üstesinden gelemedikleri için farklı türlere yönelmişlerdir. Bu özellik Cumalı'nın şiir'e verdiği önemi gösterir, yazın yaşamını'da ilk girişini şiirle yapmıştır. Necati Cumalı'nın şiire verdiği önem birçok yazıda konu edilmiştir.⁽²⁾

¹ .- Ünlü - Özcan , a.g.e , s.184 , 185 , 193 , bkz. Ayrıca Özcan , Kemal , “Cumhuriyet G.” 15 Aralık 1974

² .- Oktay , Ahmet , “Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950” Ank . 1993 s.519 bkz. Ayrıca s.520 , 525 , 527 , ve

Ünlü , Mahir - Özcan , Ömer , “20. y.y Türk Edebiyatı” İstanbul 1990 s.182 , 184 , 185

Kabaklı , Ahmet , “Türk Edebiyatı” İstanbul 1991 , s.130

Hızlan , Doğan , “Necati Cumalı : Çevremde Yaşamımda Aradım Şiiri” , Gösteri Dergisi 4 , Mart 1981 , s.6

Uçarol , Tuncer , “ “ Tufandan Önce” den yola çıkarak Necati Cumalı ile Söyleşi” Varlık Dergisi 928 , Ocak , 1985 , s.25 , 26 , 27

Ertop , Konur , “Yetmişbeşinci Doğum Yıldönümünde Necati Cumalı'yı Kutlarken” Varlık Dergisi 1064 , Mayıs 1996 , s.30

Konur Ertop bir makalesinde Cumalı'nın oyunlarında gerçeklerin sorunlarına özellikle değindiğini belirtir. Ertop'a göre Cumalı dikkatini kentin sokaklarını dolduran serseri çocuklara yöneltir. Bu konu acıma duygusu uyandırmak amacıyla çok işlenmiştir. Vur emri oyununda da Cumalı kent sokaklarında serseri olan bir gencin hüznü hayatını işlemiştir.

Cumalı'nın meslektaşlarından ayrılan yanı, geleceğe yönelik beklentisi güveni ve pırıl pırıl umududur. *"1970'lerde yazdıkları gençlik sorunları ile yakından ilgilidir.O kuşağın düşüncelerini beklentilerini ,giriştikleri eylemleri sorgular."*⁽¹⁾ *"Kısmeti Kapalı Gençlik"*i anlatırken en fark edilen özellikleri dikkatli bir gözlemci,duyarlı bir ozan ve yurt sever bir aydın olmasıdır ⁽²⁾.

7.Mayıs 1977 tarihli "Milliyet Sanat" dergisinde "Başarı" üstüne yazdığı bir yazıda Cumalı şöyle diyor: *"1949'dan bu yana oldukça yüklü tiyatro deneyimim var benim. Şiirde,romanda,öyküde, araya başka kimse girmeden, doğrudan doğruya okuyucusuyla başbaşa kalabilir, okuyucusunu bulabilir bir yazar. Tiyatroda başarının nelere bağlı olduğunu gördükçe kırıldığım,oyun yazmaktan vazgeçmek isediğim çok oldu. Yapamadım. Gün gelir doğru düzgün oynanırlar diye yazmadan edemiyorum yine."*

Cumalı'nın oyunlarında ana temalardan biri insanların özledikleri,hatta hak ettikleri mutluluğa kavuşamamalarıdır.("Vur Emri","Derya Güllü", "Ezik Otlar", "Tehlikeli Güvercin" ve "Boş Beşik" oyunlarında olduğu gibi) Cumalı Aşk'ın toplumsal bir olay olduğuna inanır.1956 tarihli "Niçin Aşk" yazısı aşkın sosyal bir olay olduğunu vurgular.⁽³⁾ "Ezik Otlar" oyununda aşk unsurunun toplum tarafından nasıl yönlendirildiğini açıkça göstermiştir.

"Necati Cumalı'nın dramlarında şair yanı yansır. Bu oyunlara lirik dramlar diyebiliriz. Hüznü seven bir yazar bir özlemi, yitirilmiş şeylerin

¹ .- Ertop , Konur , "Yetmişbeşinci Doğum Yıldönümünde Necati Cumalı'yı Kutlarken" , Varlık D. Mayıs 1996 , s.30

² .- Ertop , a.g.e s.30

³ .- Ertop , a.g.e s.32

bilincini, yaşamın genel hüznünü duyurmaya çalışır. Aşkı, sevgiyi bu bağlam içinde değerlendirir. Sanki mutsuz olan ve Mutsuz olduklarını fark etmeden yaşayan insanları uyarmak ister gibi bir tavri vardır. Oyun kurgulamada ustalaşmış bir yazardır Necati Cumalı.

Klasik dram kurgulaması yapar ve ilgiyi oyunun sonuna dek ayakta tutmayı bilir. Dilinin yalın şiirselliği de bu konuda yazara yardımcı olur.”⁽¹⁾

“ Çoçukluk, ilk gençlik yıllarının, toplumun, ulus olma süreci yaşadığı bir döneme denk düştüğünün hep altını çizer. Çünkü bu sürecin Cumalı'nın kişiliğine oluşmasındaki etkileri büyüktür. Cumalı'nın açısından bu süreç bir bakıma, cephede kazanılan savaşın kültür alanında sürdürülmesidir ve kültürel kaynaklarımıza sahip çıkmak, folklör tutkusu bu savaşın belirgin özellikleridir.”⁽²⁾

Tiyatro yapıtının kuruluşu, gelişmesi, sonuçlandırılması gibi ilk öğrenilen bilgilerden sonra, tiyatro tekniği hususunda yazarın karakterlerinin konuşmaları seyircide bırakacağı etkinin önceden düzenlenebilmesi niteliğidir. Cumalı oluştuğu karakterlerle bu özelliğe sahip olduğunu kanıtlar.

Bütün sanat yapıtları gibi bir tiyatro yapıtını da açıklamak, o yapıtın üstünde konuşmak istediğimiz zaman, yazarın tekniği üstünde durmamamız gerekir. Sözü, diyeceğini söylemek için sahne olanaklarından yararlanmakta sanatçının gücü, sanatına neler kattığı bu yoldan ortaya çıkar; sanatçının yapıtının anlamı da bu yoldan anlaşılır. Çünkü teknik sanatçının söylemek istediği sözü en iyi söyleyebilmek için başvurduğu yoldur. Sanatçı sözle birlikte doğar. Şair gibi, romancı gibi, tiyatro yazarını da yücelten budur.⁽³⁾

¹ .- Uçarer , Dikmen , Gürün , “Cumalı'nın Oyunları Üstüne Kısa Saptamalar” Varlık D. Mayıs 1996 , s.32

² .- Uçarer , a.g.e s.31

³ .- Ünlü , Mahir - Özcan , Ömer , “20. y.y Türk Edebiyatı” İstanbul , 1990 , s.138

1967'den sonra Necati Cumalı'nın şiir verimi iyice seyrekleşmiştir, Daha çok hikaye, oyun ve roman türlerine yönelmiştir. Tiyatro oyunlarında toplum dertlerini belli açılardan gören ve daha çatışmacı bir yol izlemiştir.⁽¹⁾ Çalışmamızda incelemeye aldığımız oyunlarında da Cumalı'nın bu özelliğini görebiliriz.

Necati Cumalı yapıtlarında duru ve kolay anlaşılır bir Türkçe kullanmaya özen göstermiştir.Cumalı ona bu hususla ilgili bir soru sorulduğunda şöyle cevap veriyor: *“Türkçemiz duru, güzel, anlaşılır. Nedir bir ozan için duru Türkçe? - Dil benim çalgımdır. Keman çaldığımı düşünün. Önce akordunu yapacağım,bundan sonra başlar ozanlık.Dili kötü bir ozan düşünemem. Ama bu dili ağıdalı da olabiliyor, süslü de olabiliyor. Hayır bir ozanın dili ağıdalı olamaz. Bizde görülen şudur: Söz dizimi türkçeye aykırıdır, çoğu ozanda ! Bu ozanların çoğu İngilizce de bilmez, Fransızca da. Ama bunlar kötü çeviri kitapları okuyarak,onların söz dizimlerinin etkisinde kalmışlardır. Mesela, “ Bu bir gökyüzüdür” diye şiir yazarlar! Bu cümle, Fransızca söz dizimiyle düşünülmüş bir cümledir. Türkçede; canım gökyüzü dersiniz, güzel gökyüzü dersiniz yada işte gökyüzü dersiniz. Göğe bak dersiniz sözün gelişi ... Bizi,dilimizin öz kaynaklarına, folklörümüze dönmeliyiz. Bizim erişilmez güzellikte, esnek bir dilimiz var. Ben folklor sevgimle, türkülerden, masallardan öğrendim Türkçeyi.”⁽²⁾*

Cumalı'nın bu kendi açıklaması onun folklorla ne derece tutkun olduğunu gösteriyor. Bu tutku oyunlarında yansımıştır.Mesela “Boş Beşik”te bir halk efsanesini kaleme alırken “Vur Emri” ve “Ezik Otlar” oyunları kırsal kesimde geçen folklorik motiflerle bezenmiş tiyatro yapıtlarıdır.

Cumalı'nın oyunlarındaki dil canlıdır.Bölgesel kişileri canlandırdığı halde bölgesel ağza gitmez. Bunu sahneye koyanlar yapar. Oyundaki

¹ .- Kabaklı , Ahmet , “Türk Edebiyatı” , İstanbul 1991 , s.129

² .- Kabaklı , a.g.e s.131 , 132 , bkz. Ayrıca Oktay , Ahmet , “Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950” Ankara 1993 , s.521

kişilerin üzerinde de durulmamıştır. Bölgesel özellikleri göz önünde tutarak kostüm seçimini sahneye koyucuya bırakmıştır.

Cumalı'nın tiyatro sanatına hakimiyeti ve sahne tekniği Mahir Ünlü ve Özcan Ömer tarafından şu şekilde anlatılır: *“Olayları geliştirmede ve birbirine bağlamada ustalık göstermektedir. Bunun gibi kişileri de bütün yönleri ile vererek gerçek bir kişi koyar ortaya. Çizilen kişileri sahnede gördükten sonra, çevremizde benzerlerini görünce şaşırırız. Belki bazılarını o kadar iyi tanıyamayız ama onlar çok karşılaştığımız kişiler oldukları için dikkatimizi çekmez. Aslında onlarda iyi çizilmiş iç ve dış yaşantıları iyi verilmiş kişilerdir...”* (1)

Cumalı'nın en göze çarpan özelliği, yaşama sevinci ve hakkını, karamsar ve umarsız bir ortamda bile savunur olması, bunlara sahip çıkmasıdır. (“Tehlikeli Güvercin” oyunundaki “Avukat” karakteri onun bu özelliğine güzel bir örnektir.) Cumalı mümkün olduğunca klasik anlatımdan ayrılmaz yerine göre yergi ve mizaha yönelir. Çevresinden, gözlemlerinden yararlanarak oluşturduğu kişiler ve olaylarla toplumsal ve töresel aksaklıklara, sorunlara parmak basar. (Örneğin “Boş Beşik” oyununda çocuğu olmayan bir kadının haksız yere toplum tarafından hakir görülmesini eleştirmiştir) (2). Kendisi de kırsal kesimde uzun yıllar yaşadığı için yapıtlarını oluşturan ilham kaynağı kırsal kesim insanıdır, yani kendi yaşadıkları.(3) Cumalı eserlerinde , duyarlılığından peyzajlar sunmaktadır. Bunlar anlık izlenimler , içerdiği trajik öğeler yeterince fark edilmemiş gündelik sahnelerdir.(4)

Hikmet Dizdaroğlu Necati Cumalı'nın sadece yaşadığını yazmayıp, yazdığını aynı zamanda yaşadığını belirtiyor. Dizdaroğlu'na göre

1.- Oktay , Ahmet , “Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950” Ankara 1993 , s.522

2.- Ünlü , Mahir - Özcan , Ömer , “20. y.y. Türk Edebiyatı” İstanbul 1990 , s.192

3.- Oktay , Ahmet , “Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950” Ankara 1993 , s.521

4.- Oktay , a.g.e s.521

bir edebiyetçinin mutlaka yaşadıklarını yazması gerektiği gibi bir kural yoktur. Fakat bunun terside doğrudur.⁽¹⁾

2-3 NECATİ CUMALI'NIN YAPITLARI

Necati Cumalı şiir , roman , oyun, deneme ve eleştiri alanlarında eserler vermiştir.Bu yapıtlar tarih ve türlerine göre şöyle sıralanabilir:

ŞİİRLERİ:1943 - Kızılçullu Yolu, 1945 - Harbe gidenin şarkıları, 1947 - Mayıs Ayı notları, 1951 - Güzel Aydınlık, 1954 - Denizin ilk Yükselişi, 1954 - İmbatla Gelen, 1957 - Güneş çizgisi, 1968 - Yağmurlu Deniz, 1970 - Başaklar Gebe, 1974 - Ceylan Ağıdı, 1980 - Üç Güneş, 1981 - Bozkırda Bir Atlı, 1982 - Yarasın Beyler, 1983 - Bütün Şiirleri 1. (Tufandan Önce , Bozkırda bir Atlı , Aç Güneş , Huri, ile Süleyman)

ÖYKÜLERİ :1955 - Yalnız Kadın, 1956 - Değişik Gözle, 1962 - Susuz Yaz, 1969 - Ay Büyürken Uyuyamam, 1976 - Mekodonya 1900, 1976 - Kente inen Kaplanlar, 1978 - Dila Hanım, 1979 - Revizyonist, 1979 -Yakub'un koyunları, 1981 - Aylı Bıçak

ROMANLARI: 1959 - Tütün Zamanı, 1973 - Yağmurlar ve topraklar, 1974 - Acı Tütün

OYUNLARI: 1969 - Boş Beşik , Ezik Otlar , Vur Emri (1.kitap), Susuz Yaz , Tehlikeli Güvercin , Yeni çıkan Şarkılar(2. Kitap),

¹ .- Dizdaroğlu , Hikmet , "Kente İnen Kaplanlar" Varlık Dergisi 835 , Nisan 1977 , s.12

Nalınlar , Masallar, Kaynana Ciğeri (3.kitap), Derya Gülü , Aşk Duvarı, Zorla İspanyol (4.kitap), 1973 - Gümü , akanı Bekliyoruz. Kristof Klomb'un Yumurtası(5.kitap), Mine , Yürüyen Geceyi Dinle , İs Karar Vermekte (6.kitap), 1981 - Yaralı Geyik

DENEMELER: 1971 - Niçin Aşk , 1976 - Senin için ey Demokrasi, 1982 - Etiler mektupları

Necati CUMALI, yazarlık hayatı boyunca bir çok ödül almıştır; “Yağmurlu Deniz” yapıtı ile TDK ödülünü; “Bütün Şiirleri I” yapıtı ile Yeditepe Şiir Armağanı’nı; “Değişik Gözle” ve “Makedonya 1900” eserleri ile iki defa “Sait Faik Hikaye Armağanı’nı; Makedonya üçlemesinin ikinci kitabı ile “Orhan Kemal Roman Ödülü”nü almaya hak kazanmıştır.⁽¹⁾

¹ .- Ayrıntılı bilgi için bkz : ÜNLÜ, Mahir-Özcan, Ömer “20.yy.Türk Edebiyatı”, İst. 1990, S.189; bkz ayrıca Dolay Esin “Anılarla Makedonya Desyanı” Yeni Yüzyıl Gazetesi Tarih. 25.Mayıs 1995.

3 - GERHART HAUPTMANN'IN HAYATI , EBEDİ KİŞİLİĞİ VE YAPITLARI

3.1 - GERHART HAUPTMANN'IN HAYATI

Gerhart Hauptmann naturalizmin en önemli edebiyatçısı olarak kabul edilir.1862 yılında Şlezvig Eyaletinde Bad Obersalzbrunn'da bir otelcinin oğlu olarak dünyaya gelmiştir.⁽¹⁾ Dünyaya geldiğinde Bismark Almanya'nın kaderini eline almaktaydı. Amerika'da ise köleliğin kaldırılması için kanlı bir savaş veriliyordu.Yazarın çocukluk anıları Prusya-Avusturya savaşının anılarıyla doludur.⁽²⁾ Daha küçük yaşta renkli ve hareketli çevrede büyümüştür, her sosyal tabakadan insanlarla babasının otelinde tanışmıştır.

İlk öğrenimini köy okulunda tamamladıktan sonra orta okula başlamış fakat ailesinin imkansızlıkları yüzünden yarıda bırakmıştır. Hauptmann'ın bundan sonraki hayatı mücadele doludur. ⁽³⁾ Gözlerini kapayana kadar üç büyük savaşa tanık olmuştur.⁽⁴⁾ Amcasının çiftliğinde bir yıl yamalık yaptıktan sonra Breslau'da sanat okulunun heykeltıraşlık bölümünü ardından da Jena Üniversitesine iki sömestir devam eder. Bu alanda kabiliyetinin olmadığını anlayınca heykeltıraşlık hayalleri kırılır. Berlin Üniversitesinde derslere devam eder, aktörlük dersleri alır. Berlin'in cemiyet hayatına katılır. 1885 yılında büyük bir tüccarın kızıyla evlenir. Berlin yakınlarında Erkner'de geçirdiği yıllar hayatının dönüm noktası olmuştur.Yazar olmaya karar verir.

¹ .- Aytaç , Gürsel , “Yeni Alman Edebiyatı” Ankara 1983 , s.415 , bkz. Ayrıca. Acar , Sevim , “Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Naturalizmi” s. 250 ,251

² .- Sevim , Acar , “Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Naturalizmi” İstanbul 1991 , s.250

³ .- Aytaç , Gürsel , “Yeni Alman Edebiyatı” Ankara 1983 , s. 416 , 417

⁴ .- Sevim , Acar , “Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Naturalizmi” İstanbul 1991 , s. 251

Hauptmann arayış yıllarında ilginç arkadaş gruplarına dahil olmuştur. Berlin’de bulunduğu yıllarda Hart ve Arno Holz kardeşler etrafında oluşan yazarlar grubuna girmiştir. Öğrencilik yıllarında ilk şiir denemelerini yapar, 1887’de hikayelerini ve “Fasching” adlı Novelini yayınlar. “Vor Sonnenaufgang” dramı onu birinci sınıf yazar arasına sokar. Bu başarı onu hızlandırır arka arkaya eserler vermeye başlar.⁽¹⁾

Hauptmann’ın yaşadığı ebedi ve kültürel akımların haddi hesabı yoktur. Doğduğunda Silezya, Prusga’ya bağlıydı. Öldüğünde ise artık Polonya’nın olmuştu. Dünyaya geldiğinde elektrikli ampül icat edilmemişti ve Almanya henüz bir milli devlet değildi. Öldüğü zaman dünya atom bombasının şokunu atamamış ve Almanya görülmemiş bir şekilde tahripti.⁽²⁾

Hauptmann’ın arayış yıllarında Fen Bilimlerine ilgi duydu .O yıllarda Hauptmann’ın İkaryalılar grubunun etkisine kapıldı. İkaryalılar grubu o sıralar utopik sosyal reformlar planlamaktadır: “*Öğrencilerden oluşan bu grup Fransız sosyalisti Etienne Cabet’nin “1788-1856” “Voyage En Icarie”adlı Novelinden hareket ederek kendine bu adı vermiştir. Marx, Engels ve Karl Kautsky’nin kitaplarını okuyorlar ve Amerika’da satın alacakları bir toprak parçası üzerinde komünist bir kaleyi kurmayı hayal ediyorlardı. Hatta bu konuyu araştırması için arkadaşları Alfred Plötz’ü Amerika’ya gönderdiler. Plötz orada bu fikirlerden hareket edilerek kurulmuş Cabet ‘nin “Üretim birlikleri”nden arta kalan yerleşim merkezlerini inceleyecekti. Bundan sonra Hauptmann’nında içinde bulunduğu grup, bunların benzerlerini kuracaktı.*”⁽³⁾

¹ .- Aytaç , Gürsel , “Yeni Alman Edebiyatı” Ankara 1983 , s.417

² .- Sevim , Acar , “ Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Naturalizmi” s. 250

³ .- Sevim , Acar , a.g.e s. 417

Hauptmann genç yaşta okuduğu Cooper'in kızıldereleli kitapları sayesinde Amerika'ya ilgi duymuştur. Daha öncede Pöltz'le Pangermanist dernekte beraber çalışmıştı. Bu dernek "ırkın saflılığı" prensibini benimsemekteydi ve liderleri pölz sosyalizme yönelince diğerleri arkasından gitmiştir. *"Pöltz Amerika'da dağıtılan topraklardan bir parça almak ve burada kendi kendine yeten bir topluluk olmayı düşünüyordu. Bu topraklarda özel mülkiyet ve eskiden kalmış ahlaki kurallar olmaktadır. Pöltz cematın başkanı Carl Hauptmann Bilim Bakanı ,Gerhart Hauptmann ise Sanat Bakanı olacaktır. Plötz'ün 1884'de Amerika'dan gönderdiği raporlarbaşlangıçta oldukça iyimserdi. 6 aya kadar Iowa'daki ikarya kolonisin den arta kalan halkın arasında yaşamış ve durumun sandığı kadar parlak olmadığını görmüştür.Cabet yaşadığı sürece kişiliğiyle cematini bir arada tutabilmişti.Ancak 1856'da öldükten sonra yerini dolduracak hiç kimse yoktu.Küçük kıskançlıklar ve fikir ayrılıklar sonucu gruplar birbiri ardına koloniden ayrılmıştı.1884'te ayakta kalabilen sadece üç yerleşin merkezi vardı.Plötz'ün Iowa'da ziyaret ettiği yerde ise bir avuç insan kalmıştı."*⁽¹⁾

1883 yılında seri olarak seyahatlere çıkmaya başladı. Sırasıyla İspanya, Fransa ve İtalya'ya seyahat ederek kısa bir süre için Almanya'ya döndü. Aynı yıl içersinde heykeltraş olarak çalışmak üzere Roma'ya yerleşti. Tifüs hastalığından dolayı Roma'da fazla kalamadı ve Hanburg'da bulunan ailesinin yanına yerleşti.Kısa bir süre Dresden Kraliyet Akademisi resim sınıfına devam etti. Sonra tamamen edebiyata yöneldi. Bu arada "Germanen Und Römer", "Das Erbe Des Tiberius" gibi dramlar üzerinde çalıştı. 1884-1885'de Berlin Üniversitesinde iki sömestr ders aldı, Prof. Dr. Dois Reymont'un seminerlerini dinledi. Aynı oyunculuk dersleri aldı.

¹ .- Sevim , Acar , a.g.e s. 251 , 252

Sağlığı giderek bozulan Hauptmann 1885 sonbaharında karısıyla birlikte Berlinden ayrılarak Erkner'e yerleşti. Hauptmann burada "Naturalist Friedrichs-hagen" çevresiyle karşılaştı, bir çok yazarla tanıştı ve faaliyetler de bulundu. "*Wilhelm Bölsche, Bruno Wille, Hart Kardeşler ve diğerleriyle tanıştı. "Durch" derneğine üye oldu ve o zamanlar az tanınan Georg Büchner hakkında bir konferans verdi, bu sırada iki oğlu dünyaya geldi. Çeşitli teknik konularda makaleler ve yazılar yazıyordu, ayrıca din tarihi hakkında araştırmalara yönelmişti.*"⁽¹⁾ Din hakkındaki görüşlerine Zürih'de devam etmiştir. "1888 yılında Hauptmann Zürih'e kardeşi Karl'ın yanına gitti ve ünlü psikiyatrist August Frol'in derslerini dinledi ve Flozof Richart Auenarius ile tanıştı. "Genelde din alehtarını modern görüşlerin hakim olduğu o dönemde Hauptmann'ın Schleiermacher'ın "Reden Über die Religion" (Din hakkında konuşmalar.) adlı kitabını dikkatle incelemesi ve Budizm ile ilgilenmesi ne kadar yönlü bir insan olduğunun göstergesidir."⁽²⁾

Hauptmann'ın evlilik ve aşk hayatı bunalım ve zorluklarla doludur. "Gerhart Hauptmann 1893 sonbaharında Margerete Marschalk adlı bir kızla duygusal bir ilişki kurdu. Zaten evliliği de bunalımlıydı. Yazar Paris'te iken karısı, çocukları da alarak Amerika'ya gitti. Kadının ardından yola çıkan Hauptmann soluğu Amerika'da aldı, karısını barışmaya ikna etti."⁽³⁾ Fakat karısıyla olan bu barışık ortam çok uzun sürmedi. Geçimsizlik giderek arttı. Birlikte yaşamaları imkansız olunca karısı çocuklarla beraber Dresten'e, Hauptmann ise Berlin'e yerleşti. "Şubat 1901'de ağır bir şekilde hastalanan yazar bu durumdan ancak birinci eşinden boşandığı 1904 tarinden sonra kurtulur. Hemen arkasındanda Margarete Marschlk'la evlenir."⁽⁴⁾

¹ .- Sevim, Acar, a.g.e s. 253

² .- Sevim, Acar, a.g.e s. 254

³ .- Sevim, Acar, a.g.e s. 255

⁴ .- Sevim, Acar, a.g.e s. 256

"1907'de çıktığı Yunanistan gezisi hayatında önemli bir yer tutar.Seyahat günlüğü "Grischicher Frühling" zaman zaman Goethe'nin "İtalenische Reise"si ile kıyaslanmıştır."(1)

" Gençlik döneminde annesini ve yanında kaldığı akrabalarının dogmatik olmayan daha çok duygusal dindarlığından etkilenen Hauptmann, aynı zamanda okulda aldığı din eğitimi sırasında pek hoş davranmayan din adamlarının tavrı yüzünden'de zorlayıcı her türlü dini baskıya antipati ile bakıyordu. Organize kiliseye ve bunun memur statüsündeki temsilcilerine karşı bakışıda şüpheyle doluydu.Hauptmann için din Tanrı'yla kurulan kişisel bir ilişkiydi ve bunun dışındaki organizasyonlar dini asli saflığından ve özünden uzaklaştırırdı.Böylece yazar gençlik yıllarından Jokob Böhme ve Angelus Silesius'un bireyli mistiğine yakınlık duydu.oysa yakın arkadaşlarının çoğu özellikle Alfred Plötz, "bilime dayanan" bir ataizmi savunuyorlardı.En çok okuduğu eserler ise Ploton'un "Dialoglar" ve Buda'nın konuşmalarıydı"(2).

Hauptmann savaş yıllarında genellikle Agnetendorf'ta ve Berli'de bulundu. Savaş yıllarında "Der Ketzer Von Soana" adlı novel yayınlanmıştır. "Hauptmann'ın uzun süren ömrü süresinde çeşitli siyasi tavırlar almıştır: 1980'lerde sosyalkritik yaklaşım, 1914'de açıkça savaş taraftarı bir tutum, 1918'de kurulan Cumhuriyeti desteklemek, 1933' de Nosyonalsosyalizmle gelen (en azından dıştan) arka çıkma, 1945'de Sovyet işgali altındaki Doğu Almanya'yla iş birliğine hazır olduğunu açıklaması... Ancak Hauptmann için vatan, sadakat bütün siyasi düşüncelerden ayrı bir prensipti.Bu kayıtsız şartsız sadakatın vatanın tarihine yol açacak nedenlerden biri olacağını bilmesi o an için mümkün değildi."

¹ .- Sevim , Acar , a.g.e s. 257

² .- Sevim , Acar , a.g.e s. 257

1918'de bir gazetede Hauptmann bu haberi yalanladı.Hauptmann'ın itirafı Weimer Cumhuriyeti döneminde en yüksek seviyeye çıktı.Bu dönemde en iyi eserlerini yayınlamıştı ve çalışan insanın durumunu çok iyi bildiğini ortaya koymuştur. Politikaya girmediği söylenmesine rağmen, sahnede işçilerin durumunu açıkça sergilediği için, solcu olarak görüldü ve imparatorluğun güçlü çevrelerinin düşmanlığını üzerine çekti. Halk arasında tanınıyordu çünkü Stefan Georg yada Rilke gibi elit kesime hitap eden bir şair, Thomas Mann gibi ağır romanlar yazan bir yazar değildi. Eserlerinin anlaşılır olmasının en önemli sebeplerinden biri halkın konuşmalarının aynen olduğu gibi aktarılması iyi bir Alman ve Demokrat olarak biliniyordu.Bolşovistleri'de sevmezdi.Savaşın bitiminden sonra yazdığı bir yazıda "Tanrı , halkımızı Ruslara köle olmaktan korusun" diyordu.

"1924'de Hauptmann Viyana'daki Resim Sanatları Akedemisi'nin üyeliğine atanır. O yıl " Die Insel der großen Mutter oder das Wunder von Ile des Drames." (Büyük annelerin adası yada Île des Dames'in mucisesi)adlı romanını tamamlar. Bu yıllarda Hauptmann'ın popüleritesi giderek artar, adından en fazla söz edilen yazar olur. Portre ve heykelleri yapılır.1929'da Baltın denizinde yakın bir yerde bir ev alır ve otobiyografik yapıya sahip olan "Buch der Leidenschaft" (İhtirasın kitabı) adlı eserini tamamlar."⁽¹⁾

1931'de devet üzerine Amerika'ya konferans vermek üzere gider.Aynı yılın sonbaharında "Vor Sonnenuntergarg" adlı dramını tamamlar.Bu eseri büyük ilgi görür.Bu sırada Hitler yavaş yavaş iktidara gelmeye başlar ve Reichstag yangını bu yıllara rastlar. Bununla ilgili olarak Hauptmann şöyle der : "Benim devrim 1870'de başlar, Reichstag yangınıyla kapanır."⁽²⁾

¹ .- Sevim , Acar , a.g.e s. 161

² .- Sevim , Acar , a.g.e s. 162

“Hitler iktidara geldiğinde Hauptmann Ropolla’da bulunuyordu.Yazar 16.03.1933 tarihinde Gottfried Benn tarafından hazırlanan ve “Prusya Sanat Akedemisi ‘ne değişen tarih durumu kabul ederek hizmete devam edeceğini” bildiren bir taahhünameyi imzaladı.Bir yazar olarak hükümete baş kaldırmaması gerektiğine inanıyordu ve şimdiye kadar hiç bir hükümete baş kaldırmadığını da çeşitli vesilelerle ifade etmişti. Kendini daha sonra savunurken “selameti karşı çıkmakta değil işbirliği yapmakta gördüğünü” belirtiyordu. Bundan sonra Hauptmann evine Nazi bayrağı çektirecek “Alinan selcını” Verecekti.1933 sonbaharında “Berliner Tageblatt” gazetesinde bir demeç vererek Almanya'nın milletler cemiyetinden çıkmasını onayladığını açıklayacaktı.Bu açıklamayla birçok dostunu ve birçok dostunu ve hayranını hayal kırıklığına uğratmıştı.Herkez büyük yazarın artık iktidarın yeni sahiplerinin safına geçtiğine kanaat getirmişti.Ancak naziler kendisine güvenmiyorlardı.Hauptmann bu tutumuyla kendi kendini bir izolasyona soktu.Özellikle Yahudi arkadaşları kendilerine ihanet ettiğini düşünüyorlardı. “ Yungfern Von Bischofsberg”in promiyerinde Hauptmann locada Hermann Göring’le beraber görüldü.Artistler ve seyirciler iki şeref misafirini selamlarken Goring hitler selamı vermiş,Hauptmann ise sağ elini kaldırarak “Alman Selamıyla” karşılık vermişti.”⁽¹⁾ Naziler Hauptmann’ı kendilerinden biri olarak görmemişler fakat onun meşhurluğundan yararlanmaya çalışmışlardır. Hauptmann’ın naziler tarafından kullanıldığını bu durum karşısında söyleyebiliriz. Nitekim Hauptmann’ın 80.doğum yıl dönümünün kutlamasına Berlin’deki Alman tiyatrosunda izin verilmemiş, Hauptmann’ın yaşıtı ve aynı gün doğum günü olan nazi yazar Adolf Bartels’in doğum günü kutlanmıştır.

¹ .- Sevim , Acar , a.g.e s. 262 , 263

Savaş sonrasında Hauptmann kızıl ordu tarafından korunmuştur. Polonya Kültür Bakanı Lorenz de onun korunması için girişimlerde bulunmuştur. *“Yeni kurulan “Almanya'nın Demokratik yenilenmesi için Kültür Birliği” adlı kuruluşun başkanı Yohannes R. Becher, kendisini Ekim 1945'de ziyaret etmiş ve Hauptmann'da Başkana Almanya'nın yeniden kurulmasına dair yardımcı olacağına söz vermiştir.”*⁽¹⁾

Yazarın sağlık durumunun bozulması, onun işgal altında tuttıkları Berlin'e götürmek isteyen Rusların amaçlarını gerçekleştirmesini engeller. 6 Haziran 1946'da Hauptmann ölür. Cenazesi evinin bulunduğu ve yazları gittiği Hidden See adasına götürülür. *“Vucudu bir keşiş cübbesine sarılır ve son arzusunun uygun olarak bir incil ve “Der grosse Traum” adlı kitabının bir nüshasıyla, bir avuç Şilezya toprağı tabutunun içine konularak gömülür. O sırada hazır bulunanlar arasında çevreden gelen birkaç köylü ile bazı sanatçılar ve dostları, birde Rus Albayı vardı. Polonya'lı bir lise öğretmeni ise kendi dilinde bir konuşma yapmıştı.”*⁽²⁾

“ Hauptmann'ın çeşitli çalışmaları ölümünden sonra yayınlandı. Bu arada yazarın” geç kalmış naturalist eserleri” vardır. Çeşitli değişik akımların etkisi altına giren Hauptmann daha sonra tekrar Naturaliz'me dönmüş ve Herbert Engelmann” (bitmemiş, 1924'de yazdı.), “Dorothea Angermann”(1926) ve “Vor Sonnenuntergang” (1932) yazmıştır. Bunların üçü de trajedidir.”⁽³⁾

¹.- Sevim , Acar , a.g.e s. 265

².- Sevim , Acar , a.g.e s. 265

³.- Sevim , Acar , a.g.e s. 265

3-2 GERHART HAUPTMANN'IN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Hauptmann'ın eserleri 1889 yılında başlar ve ölümüne kadar devam eder ve dram, roman, novel, epos, lirik türleri kapsar. Bu yüzden dramların sayısı fazladır, üslubu ve içeriği çok yönlüdür. Onlar naturalist başlangıçtan sembolizme, psikolojiye sanat ve toplum dramlarında eski efsanelerin dramatikleşmesine, erotik parçalar ve Yunan dramlarına kadar uzanır. Epik yapıtları da aynı şekilde farklılık arz eder.⁽¹⁾

"Hauptmann'ın eserleri naturalist akımın etkisindedir, fakat onun sanat ilkelerini harfi harfine benimsememiştir. "Durch" derneğinin bir üyesi olarak devrin edebi tartışmalarını yakından izlemiş, hatta o günün unutulmuş şairi Georg Büchner hakkında ilginç bir konferans vermiştir. Olumlu ve olumsuz yankıları büyük olan eseri "Vor Sonnenaufgang" ın temsilinden sonra Fontane'nin Hauptmann hakkındaki eleştirisi, yerinde bir teşhis niteliğindedir: Gerhard Hauptmann, kendine seçtiği alanda dayanabilir ve dayanacaktır da, çünkü yalnız uygun üslubu bulmakla kalmadı, uygun cesareti ve o uygun cesaretin uygun sanatını da buldu. Naturalist kabalıklarda hep sanatsızlık sezme aptallıktır. Tam tersine doğru kullanıldığında bunlar en yüksek sanatın ispatıdır.

Hauptmann çevre tasvirlerinde (Milieuschilderung), yarattığı kişilerin ruh yapısında ustadır. Sahne sanatının atmosferine vakıftır, dilin sadeliğinde sanat seviyesini bulmayı bilmiştir. Acı çeken insanların dertlerine eğilmek, onlara kalıtım ve çevre ilişkileri içinde ele alarak işlemek yazarın bütün eserlerindeki belirgin tutumdur."⁽²⁾

Gerhart Hauptmann sömürülen ve çabuk ilerleyen sanayileşmenin kurbanı olan insanlara karşı çok duyarlı olmuştur. Fakat ütopyalarla ilgilenen

¹ .- Ayrıntılı Bilgi İçin bkz. Brenner/Borthenschlager , "Deutsche Lit. Gesch.1. Von Den Anfängen bis zum Jahr 1945 , Wien 1986 , s. 323

² .- Aytaç , Gürsel , "Yeni Alman Edebiyatı" Ankara 1983 , s. 417 , 418

Hauptmann, siyasete katılmamıştır. Plötz'ün Amerika'da edindiği izlenimler sonucu, yani bir düzen denemesi, fikrinden vazgeçildi. O dönemde tanıştığı bazı arkadaşlarını eserlerinde model olarak kullanmıştır. Alfred Plötz "Vor Sonnenaufgang" da Loth olarak karşımıza çıkar.

Hauptmann Berlin'e yerleştiği yıllarda yeni edebiyat akımlarının etkisine girdi. Turgenjew, Zola, Davdet ve Tolstoy gibi yazarları okudu. Özellikle Tolstoy'un etkisinde kalmıştır ve yazarın en beğendiği eseri "Karanlığın Kudreti"dir.

Wilhelm Bölsch, Bruna Wille, Hart Kardeşler ve diğerleriyle tanıştıktan sonra "Durch" derneğine üye oldu ve o zamanlar az tanınan Georg Büchner hakkında bir konferans verdi. Çeşitli teknik konularda makalalar yazdı ve din tarihi hakkında araştırmalar yaptı.

1887'de "Bahnwärter Thiel"i yazdı, eski şiirlerini topladığı "Das Bunte Buch"u hazırladı. Esere melankolik bir hava hakimdi ve çeşitli şiirlerde yazarın sosyal konulara karşı tavrı hissediliyordu.

Arno Holz ve Johannes Schlaf ile tanıştıktan sonra "Der Sämänn" adını vermeyi düşündüğü dramın planını yapar. Fakat bu dram daha sonra Holz'un tavsiyesi üzerine "Vor Sonnenaufgang" adını alır. 20 Ekim 1889'da "Freie Bühne" de ilk kez oynandı. Böylece adını dünyaya duyurmuş oldu. *"Hauptmann'ın 1889'dan önce yazdığı eserler, noveller hariç tutulursa, çiraklık döneminin çalışmaları olarak görülür."*⁽¹⁾

"Vor Sonnenaufgang"ın sahneye konulmasından birkaç ay sonra "Das Friedensfest" adlı başka bir dramı yayınlandı. Eserde kalıtım ve çevre faktörlerinin etkisi ele alınır ve bir burjuva ailesinde hoş olmayan şartları gözler önüne serer. Eser modern edebiyata ilgi duyanlar tarafından

¹ .- Guthe, Karl S. , "Gerhart Hauptmann Weltbild im Werk" , Göttingen ,Vandenhoeck 1961,S:44

beyenilmiştir. Eleştirmenler bu eserle Ibsen'in sık sık işlediği kalıtım problemi arasındaki yakınlığı vurgulamışlardır.

“Genellikle “Der Narr in Christo Emanuel Quint” adlı romanın ilk basamağı olarak kabul edilen “Apostel” başlıklı novel ise 1890’da yayımlandı. Hauptmann bu noveli Büchner’in “Lenz” adlı novelinden etkilenerek kaleme almıştır. Yazar aynı yıl “Einsame Menschen”(Yalnız İnsanlar) adlı dramıyla meşguldü. Modern kadın konusunu işleyen bu drama Ibsen’in yazdığı Rosmersholm” ile kıyaslanır.”⁽¹⁾

1893’de “Freie Bühne”de ilk kez sahneye konuldu. Aynı yılın eylül ayında “Der Biebertpelz”, bundan bundan hemen iki ay sonra “Hanneles Himmelfahrt” oynandı. “Hanneles Himmelfahrt” bir edebi akımdan diğerine geçiş olarak değerlendirilir. “Genelde burada Naturalizmden yeni romantizme (Neuroromantik) ve Sembolizme geçildiği belirtilir.”⁽²⁾ “Hanneles Himmelfahrt” 1893 yılında Amerika’da sahneye konuldu. Fakat Amerikan makamları konuyu ahlak dışı buldular. Onlara göre İsayı andıran bir kişinin sahnede görülmesi rencide ediciydi. Budurum Hauptmann’ı Amerikan toplumunun tutucu kesimiyle karşı karşıya gerir, ve Hauptmann’ı hayal kırıklığına uğrattır. Siyasi alanda bulunduğu özgürlüğü ,sosyal ve kültürel alanlarda bulamaz. Hauptmann 1932’de yaptığı ikinci Amerika seyahatinden çok daha iyi izlenimlerle döndü.

Tarihi bir dram olan “Florian Geyer” 1896’da Berlin’de sahnelendi . Fakat eser beyenilmedi. Eser 16. Yüzyılın köylü olaylarını konu alır. Hauptmann bu eserde seyircinin milli duygularına hitap etmiştir. Ayrıca o

¹ .- Sevim, Acar, “Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Naturalizmi”, İst. 1991, S:254

² .- Hoferf, Sigfrid, “Gerhart Hauptmann”: 2. Aufl. Stuttgart, 1982, S:23

dönemin konuşma şeklini verebilmek için filolojik etütler yapmıştır. Fakat bu hususlar eserin hareketliliğini engellemiştir.

“Der Narr in Christo Emanuel Quint” Hauptmann’ın 1910’da tamamladığı önemli romanlarından biridir. Bu eserin Hauptmann’ın en iyi eseri olduğu kararına varılmıştır. Çok çeşitli yorumlara tabi tutulan bu roman , çelişkili yorumlara sebebiyet vermiştir. Yazarın yarattığı tip hakkında ne düşündüğü araştırılmıştır. Araştırmacılar Dostoyevski ve Tolstoy’un düşünceleri ile paralellikler bulmuşlardır.

Hz. İsa’nın hayatı Hauptmann’ı daha ilk yıllarda ilgilendirmiştir. 1885 /1886 kışında Hz.İsa’nın hayatını konu alan bir dramın taslağını hazırlamıştır. Daha sonraki yıllarda aynı konu ile ilgili biyografik çalışmalar yapmıştır.

Almanya savaştan yenik ayrıldı ve 1918’de Cumhuriyet kuruldu. Hauptmann 50 Berlin’li sanatçı ve yazarla birlikte bir bildiriyle yeni Cumhuriyete destek verdiklerini açıkladılar. Hauptmann’ın 60. Yaş günü Almanya’da muhteşem bir şekilde kutlandı, birçok şehirde eserleri gösterildi. Çeşitli oyunları da beyaz perdeye aktarıldı.(“Rose Bernd”, “Hanneles Himmelfahrt”, “Die Ratten”, “Elga”).

“Hauptmann sosyalizme yakın olmasına rağmen kendisini sosyalist hissetmediğini söylüyordu. Ona göre sosyalist bir seyirci olabilirdi, ama sosyalist dram olamazdı... ” (1)

Gerhart Hauptmann tipik bir naturalist yazar olarak görülmemiştir. Naturalist olarak değerlendirilen eserlerinde zıt unsurlara rastlanır. Fakat naturalist tarzda eser yazmış en büyük ve en ünlü yazardır. 20. Yüzyılın en anlamlı ve çok yönlü dramcısı olarak kabul edilir. İşlediği ana konular bireyin veya proletaryanın içinde bulunduğu zorluklardır. (2)

¹ .- Leppmann, Wolfgang, “Gerhart Hauptmann : Leben, Werk U. Zeit”, 1986 Bern, München, Wien, S:115

² .- Gero von Wilper, “Deutsche Dichterlexikon” Stuttgart 1888, S:316

3.3. GERHART HAUPTMANN'IN YAPITLARI

DRAMLARI: Vor Sonnenaufgang(1889), Das Friedensfest(1890), Einsame Menschen(1891), Die Weber(1892), College Crampton (1892) Hanneles Himmerfahrt (1896-Grillparzer ödülü), Florian Geyer (1896), Die versunkene Glocke (1896), Michael Kramer (1900), Fuhrmann Henschel (1898), Der Arme Heinrich (1902) Rose Bernd (1903), Die Yungfrau von Bischofsberg (1905), Elga(1905), Und Pippa Tanzt (1906), Griselda (1907), Kaiser Karls Geisel (1908), Gabriel Schillings Flucht (1912), Der Bogen des Odiseus (1914) Winter ballade (1914), Der Weisse Heiland (1920), Indipohdi (1921), Dorothea Angermann (1926), Vor Sonnenuntergang (1928), Hamlet in Wittenberg (1935), Ulrich von Lichtenstein (1939), Die Atridentetralogie, Iphigenie in Aulis (1944), Agamemnons Tod (1948), Elektra (1948), Iphigenie in Delphi (1941)

KOMEDİLERİ: Der Bieberpelz (1892), Schluck und Yau (1899), Der rote Hahn (1906), Die Ratten (1911), Die Goldene Harfe (1932),

ROMANLARI: Der Narr in Christo Emanuel Quint (1910), Atlantis (1912), Die Insel der grossen Mutter (1924), Buch der Leidenschaft (1930), Das Abenteuer Meiner Yugend (1937),

NOVELLERİ: Bahnwärter Thiel (1892), Grischicher Frühling (1908), Der Ketzler von Soana (1918), Anna (1921), Till Eulenspiegel (1927).

Gerhart Hauptmann; yazarlığı hayatı boyunca bir çok ödül almıştır : Eserleri “Hannele” ve “ Fuhrmann Henschel” ile iki defa “Grillpaizer”

ödülünü; yazmış olduğu savaş şiirleri sebebiyle II. Wilhelm tarafından 4.sınıf Kızıl Kartal Nişanı'nı almıştır. 1921'de Rus yazarı Gorki'nin "Açlık çeken Rus Halkına Yardım" kampanyasını desteklediği için Prag Üniversitesi fahri doktorluk ünvanını ve 1932'de Kolombia Üniversitesi fahri doktorluk ünvanını almıştır.

Fakat yazarın aldığı en önemli ödül kuşkusuz 1912'de aldığı "Nobel Ödülü"dür.⁽¹⁾

¹.- Ayrıntılı bilgi için bkz : Sevim, ACAR; "Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Naturalizmi", İst. 1991; S. 257

**4- “VOR SONNENAUFANG” (1889) VE “DERYA GÜLÜ”
YAPITLARINDA TOPLUM ELEŞTİRİSİ.**

4.1.VOR SONNENAUFANG (GÜNEŞ DOĞMADAN ÖNCE)

Krause ailesi Witzdorf kasabasında bir çiftlik evinde yaşamaktadır. Bay Krause'nin ikinci eşi bayan Krause, babalarının birinci evliliğinden olan Helene ve Martha, Martha'nın kocası Hoffmann bu çiftlik evinin sakinleridir.

Alfred Loth, Hoffmann'ın lise arkadaşıdır. Yıllar sonra tesadüfen tekrar Witzdorf'ta buluşmuşlardır ve Hoffmann'ın daveti üzerine Loth onların misafiri olur. Loth maden işçileri üzerine bir araştırma yapmak amacıyla Witzdorf'a gelmiştir. Loth bu evde Helen'e ile tanışır. Helene bulunduğu ortamdan memnun değildir. Çünkü Witzdorf köylüleri arazilerinin altındaki zengin kömür yatakları sayesinde zengin olmuşlardır ve alkole bağımlı olarak zevk, sefa ve fuhuş içinde yaşamaktadırlar. Helene'ye böyle bir hayat tarzı uymaz, kendini yalnız hisseder. Bir gün bay Krause yine sarhoşluk etkisi ile evin önünde bağırpı dengesiz hareketler yapar. Helene babasına yardım etmek ister. Fakat bay Krause'nin Helene'ye sarkıntılık etmesi Helene'nin ondan nefret etmesini sağlar. Üvey annesi de babasını aldatmaktadır. Loth ile Helene arasında sıcak bir ilişki başlar. Loth'un Dünya görüşü ve idealleri Helene'yi kendine hayran eder. Onun bu düşünceleri Helene'nin yaşadığı ortama çok yabancıdır. Çünkü Witzdorf sarhoş maden işçileri ile doludur.

Martha hamiledir, kısa zamanda doğum yapması beklenmektedir. Hoffmann bu durumdan tedirgindir. İlk çocuğu karısının alkol bağımlılığı yüzünden ölmüştür ve tekrar böyle bir şeyin olmaması için çabalar. Aile doktorları olan Schimmelpfennig'den tavsiyeler alır. Yine bir bunalım halinde Helene ağlayarak salona, Hoffmann'ın yanına gelir. Helene karamsardır ve hayattan bıkmıştır. Hauptman onu teselli etmeye çalışır fakat asıl amacı farklıdır. Helene onun asıl amacını anlar ve onu tersler. Hoffmann Heleneyi Loth'tan soğutmaya çalışır. Bu amaçla Loth'u kötüler. Ona ondan uzak durmasını önerir. Fakat Helene onun söylediklerine inanmaz.

Hauptmann kömür madenlerine sahiptir ve Loth'un madenler üzerinde araştırma yapmak istemesinden rahatsız olur. Loth'un bu araştırmasının kendine zarar vermesinden korkar. Ona bu araştırmayı yapmaması için bütün yol masraflarını ödemeye hazır olduğunu söyler ve geri dönmesini ister. Loth bunu kabul etmez. Aralarında tartışma başlar ve Loth evden ayrılmaya karar verir.

Helene bütün konuşulanları duymuştur. Loth'un evden ayrılmasını istemez. Loth'a olan aşkını ilan eder. Loth ve Helene arasındaki aşk gittikçe büyür. Bu aşk Helene için tek kurtuluştur.

Helene Loth, ile birlikte Witzdorf'tan ayrılmak ister. Aynı zamanda Loth'un Üniversite arkadaşı olan Krause ailesinin doktoru Schimmelpfennig, Loth ve Helene arasındaki ilişkiyi anlar. Dr.Schimmelpfenning Loth'un Helene ile evlenmesini doğru bulmaz ve onu bir dost olarak uyarır. Loth'un bu ailenin iç yapısını bilmediğine inanır. Loth ondan Krause ailesinin gerçek yüzünü öğrenince Helene ile evlenmesinin doğru olmayacağına inanır. Araştırma yapmaktan da vazgeçer ve evi terkeder. Hauptmann onun gittiğine sevinirken Helene Loth'un geride bıraktığı mektubu okur ve intihar eder.

4.1.1. YAPITTAKİ KARAKTERLER

4.1.1. 1. LOTH

Loth dış görünüş itibariyle orta boylu, geniş omuzlu ve tıknazdır. Hareketlerinde kararlılık olmasına rağmen hantaldır. Sarışın, mavi gözlü dar ve açık sarı bıyığa sahiptir. Düzenlidir ve modern giyinmiştir. Küçük bir sırt çantası ve bir bastonu vardır.(V Sa, s:15) ⁽¹⁾

Loth bilgili ve kültürlü bir insandır.Breslau'da Üniversitede okumuştur.(V Sa, s:26) Dar gelirlidir, öyle ki Hoffmann'dan almak istediği 200 markı bir daha geri ödeyememekten endişe eder (V Sa, S:22). İdealist bir felsefeye sahip olması onun bencil olmasını engeller. Hatta bütün insanların mutluluğunu düşünür ve bunun için çabalar.Çevresinde ne hastalık, ne yoksulluk, ne kölelik, ne de haksızlık görmek istiyor. Bu düşüncelerini şöyle ifade ediyor:

“Ihr kampf, das kann nur ein kampf sein um persönliches Wohlergehen. Der einzelne kann dies soweit menschenmöglich, erreichen. Mein kampf ist ein kampf um das Glück aller; sollte ich glücklich sein, so müsstest es erst alle anderen menschen um mich herum sein, ich müßte um mich herum weder krankheit noch Armut,weder Knechtschaft noch gemeinheit sehen. Ich könnte mich sozusagen nur als letzter an die Tafel Setzen”

(Sizin kavganız, bu sadece şahsi refahınız için yapılan bir kavga olabilir. Bireysel olarak bu insanın yapabileceği şeyler ölçüsünde, mümkündür.

¹ .-Verilen sayfa numaraları şu baskıya göredir:Hass, Hans Egon (hg) “Gerhart Hauptmann-sämtliche Werke” C.1, Frankfurt 1966 - (Bu çalışmadaki bütün çeviriler tarafımdan yapılmıştır.)

Benim kavgam bütün insanların mutluluğu için olabilir, eğer mutlu olacaksam önce çevremdeki bütün

insanlar mutlu olmalıdır, çevremde ne hastalık, ne fakirlik, ne kölelik ne de alçaklık görmek istiyorum. Kısacası kendimi en son kişi olarak sıraya koyabilirim). (VSa.s:47;bkz.ayrıca s:46). İdealindeki toplum insanların eşit muamele gördüğüdür:

“...es ist gar kein Besonderes Volk; es sind leute aus allen Nationen, die sich zusammengetan haben; sie besitzen in Amerika ein hübsches stück Land, das sie gemeinsam bewirtschaften; alle Arbeit und allen Verdienst teilen sie gleichmäßig. Keiner ist arm es gibt keine Armen unter ihnen.”

(...Onlar aslında özellikli bir millet değiller ; olar her milletten bir araya gelmiş olan insanlardır; Amerika’da hep birlikte işledikleri küçük, şirin bir parça araziye sahipler; hepsi çalışıyor ve bütün kazancı adil olarak dağıtıyorlar. Hiç kimse fakir değil, aralarında fakir yok.) (VSa, s:42)

Ölçülü bir insandır. Öyleki, her hususta olduğu gibi alkol karşısında da ölçüsünü korumaktadır. (VSa, s:34) Uzun yıllar şehir ortamında yaşadığı için köy ortamını iyi tanımıyor (VSa,sss:41) fakat bulunduğu köy ortamında alkol kullanımını çok fazla ve bu durum sıradan, basit bir davranış olarak kabul ediliyor. Lothun alkol almaması çevresi tarafından tepki almasına yol açıyor. (VSa s:32;bkz.ayrıca s:33)

Kanunlarla başı derttedir. Loth’un karakteri düşüncelerini korkusuzca ve çekinmeden herkese anlatması doğrutusundadır. Bu düşüncesinden dolayı devlet düşmanı olarak görülüyor ve yetkililer tarafından takip altında tutuluyor: *“....Loth ist und bleibt'n mensch, dessen umgang kompromittiert.Die behörden haben ihn im Auge”* (...Loth çevresini etkileyen

ve etkilemeye çalışacak olan bir insandır.Yetkililer onu gözetim altında tutuyorlar.) (VSa.s:61; bkz.ayrıca s:61,20)

Loth'a göre evlilik müessesesi toplumun en önemli yapı taşlarından biridir. Bu yüzden evliliğe önem veriyor. “...*Ich bin absolut fast entschlossen, die Erbschaft, die ich gemacht habe, ganz ungeschmälert auf meine nachkommen zu bringen*” (...ben yapmış olduğum evliliği hiç zayıflatmadan benden sonraki nesillere intikal ettirmeye keşin kararlıyım.) (VSa, s:35; bkz. ayrıca s:62)

4.1.1.2.HELENE

Helene Bay Krause'nin ilk evliliğinden olan kızıdır. Yirmibir yaşındadır. (VSa, S:64) İri ve güçlü bir vücuda sahiptir. Sarışın ve gür saçlara sahiptir. Modern giyimli olmasına rağmen çiftçi kızı olduğunu inkar etmemektedir. (VSa, s:16) Eğitimsizdir ve bu halinden gayet memnun: “*Was brauche ich auch unter gebildete menschen zu kommen ! ich will nur weiter verbauern*”(Eğitimli insanların arasına niye gireyim ki! Ben rahatça çiftçi olmaya devam etmek istiyorum) (VSa. s:24)

Helene Witzdorf kasabasında bir çiftlik evinde yaşar ve bulunduğu bu çevreden ve ortamdan memnun değildir. Bu durumdan duyduğu rahatsızlığı şöyle dile getirir: “..*Nein! So meinte ich es nicht mit dem “armselig” nur ist es so öde hier. So.. gar nichts für den Geist gibt es. Zum sterben langweiling ist es.*” (Hayır! “Fikirden yoksul” demekle onu kastetmedim fakat burası çok ıssız. Ruh için hiç bir şey yok. Burası öldürecek kadar sıkıcı. (VSa. s:26;bkz.ayrıca s:26) İçinde bulunduğu ortamdan ve bilhassa ailesinin bozuk durumundan dolayı sürekli üzgün (VSa. s:55). Bu çevre onu aşırı duyarlı, öfkeli ve sinirli yapmış. (VSa. s:65) Yaşadığı evdeki durumunu Loth'la yaptığı bir konuşmasında şöyle dile getiriyor: “*LOTH:Du hast es wohl sehr schlimm hier im Hause?HELENE:Ach du!-Est is ganz entsetzlich,*

wie es hier zugeht...” (LOTH:Bu evdeki durumun her halde çok vahim? HELENE:Ah sen!-Burada olan şeyler çok berbat...)(Vsa. s:78) Ailesinden bu kadar nefret etmesinin sebebi babasının alkol bağımlısı olması ve annesinin babasını aldatmasıdır. Bu yüzden üvey annesinden nefret ediyor ve onu önemsemiyor. (Vsa.s:76) Bütün bu olumsuz şartlar Helene'nin kendine olan güvenini zayıflatmış, bu yüzden kendini küçük görüyor(VSa.s.80).

Loth Helene için bulunduğu ortamdan kurtulmak için tek çaredir. Bu yüzden Loth'a olan sevgisi ve bağlılığı kaçınılmazdır. (Vsa, S:59)

4.1.1.3. HOFFMANN

Hoffmann maden mühendisidir ve Martha ile evlidir. Yaklaşık 33 yaşında, uzun boylu ve zayıftır. Son moda göre giyinmiş, şık ve traşlıdır. Pahalı yüzükler taşıyor, yeleğinde pırlanta düğmeleri, ve saat zincirinde kılıf var . Saç ve bıyıkları siyah ve gür. Sivri yüzünde belirsiz bir ifade var ve canlı, siyah gözlere sahip.

Hoffmann usulsüz yollarla büyük bir servete sahip olmuş. Bu yüzden toplum tarafından iyi birisi olarak bilinmiyor. Loth köylülerin Hoffmann hakkında konuştuklarına kulak misafiri olur ve bu konuşmayı Hoffmann'a şöyle aktarır:

“Ganz besonders muß ich dir sagen - regten sie sich über etwas auf. Sie rechneten sich vor, welch ein enormes Geschäft in kohlen du jetzt machtest, und nannten dich einen.. na, schmeichelhaft war es eben nicht für dich. Kurz gesagt, sie erzählten, du hättest die hiesigen dummen Bauern beim champagner überredet, einen Vertrag zu unterzeichnen, in welchem dir der alleinige verschleiß aller in ihren Gruben gforderter Kohle übertragen worden ist gegen eine Pachtsumme die fabelhaft gering sein sollte.”

(Özellikle sana şunu söylemeliyim ki onlar bir hususta bilhassa telaşlıydılar. Senin kömür ticaretinde ne denli büyük bir ticaret yaptığını hesaplıyorlardı, ve sana, yani pek okşayıcı değildi dedikleri. Kısacası burdaki aptal çiftçileri şampanyayla kandırdığını ve onların madenlerini çok cüzi bir miktara kendi üstüne geçirdiğin bir sözleşmeden bahsediyorlardı) (VSA, s:23)Bu kalleşçe davranışından dolayı çiftçilerin düşmanlığını kazanmış. (VSA, s:21)

Hoffmann ve Loth zıt kutuplardır. Loth kültürün ve ilmin timsali olarak karşımıza çıkarken Hoffmann hayatını tamamen paraya endekslemiş ve ilmi değerleri önemsemeyen birisi olarak karşımıza çıkıyor. (VSA, s:20) Hoffmann bu olumsuz karakterinden dolayı fazla arkadaşına sahip değil, arkadaşları tarafından unutulmuş. Loth ile lise yıllarından tanışıyor, onun yüzüne karşı çok iyi davranmasına rağmen arkasından hiç hoş konuşmuyor. (VSA, s:24, bkz ayrıca S:58,68)

Hoffmann mutlu bir evlilik yaşamıyor. Martha alkolik olduğu için onu mümkün merteye insanlardan saklıyor. Bu yüzden Loth'un Martha ile tanışma isteğini başka şeylerle geçiştiriyor. Martha'nın bu durumu, alkol bağımlılığının insanı nasıl toplumun dışına ittiğine örnek teşkil ediyor. Hofmann ve Loth arasında geçen şu konuşma Hoffmann'ın karısını insanlardan sakladığını gösteriyor:

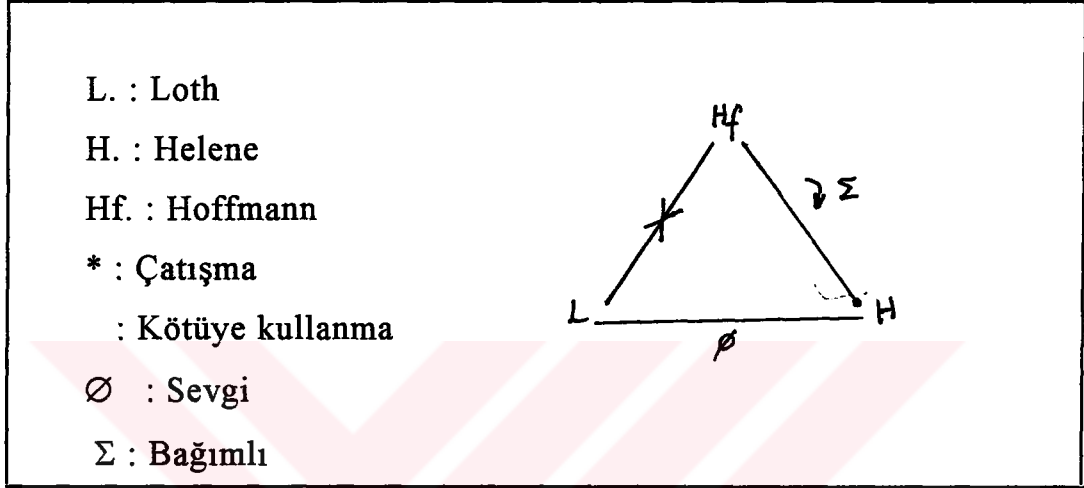
“LOTH:Hätte gern deine Frau kennengelernt, warum läßt sie sich denn nicht blicken? HOFMANN:Du begerifst, in ihrem zustand...die frauen lassen nun mal nicht von der eitelkeit. Komm! Wollen uns draußen im Garten bisschen ergehen...”

(LOTH: Eşinle tanışmak isterdim, niye kendini hiç göstermiyor.HOFFMANN: Anlarsın ya onun durumunda ...bu kadınlar

kendini beğenmişlikten taviz vermezler. Gel! Dışarda bahçede biraz dolaşalım. (V Sa, S:38)

Yapıttaki Loth, Helene ve Hoffmann karakterlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini şekil ile şu şekilde gösterebiliriz:

*

AÇIKLAMASI: Hoffmann toplumun üst tabaka insanıdır. Bunun sebebi kömür madenlerinden elde ettiği zenginliktir. Loth'un madenler hakkında bilimsel araştırma yapmak istemesi aralarında çatışma çıkmasına sebep olur. Helene Hoffmann'a bağımlıdır. Çünkü onunla aynı evi paylaşmak zorundadır. Fakat Hoffmann evli olmasına rağmen Helene'yi kullanmak ister. Helene ile Loth arasında sevgi vardır.

*Bu ve bundan sonraki şekiller ATEŞ Şerfin Gündoğan Edebiyat (Bahar 6.1993)Dergisindeki “Yapsalcı Yaklaşım ve Woyzeck'in Analizi” başlıklı makale örnek alınarak hazırlanmıştır.

4.1.2.TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Hauptmann bu oyununda bir toplumun çökme sebeplerinden bazılarını seyirciye sunmaktadır: Alkol ve ahlaksızlık.

Eserde konu edilen Witzdorf sakinleri büyük çoğunlukla alkol bağımlısıdır. Bu durum onlar için o kadar sıradan bir davranıştır ki içmeyen birisi ortaya çıktığında anormal karşılanmakta. Mesela Loth arkadaşı Hoffmann'ın evinde yemek masasına oturduklarında Loth alkole karşı birisi olarak, içki içmeyi bütün ısrarlara rağmen ret eder: *“Damit du doch beruhigt bist:ich trinke heut schon deshalb nicht weil ich mich ehrenwörtlich verpflichtet habe, geistige Getränke zu meiden.”* (Senin sakin olman için:ben bugün bilhasa içmiyorum çünkü ben ruhani içkilerden uzak duracağıma dair şeref sözü verdim) . (Vsa, s:34) Loth'un alkol kullanmamasının mantıklı açıklaması vardır. Çünkü o alkolün toplumun çöküşüne yol açacağını düşünür. Bu düşüncesini şu sözleriyle ifade eder: Siz bayan ve Hofmann sen! herhalde alkolün bugünkü modern dünyamızda ne derece korkunç bir rol oynadığını bilmiyorsunuz Eğer bununla ilgili bilgiye sahip olmak istersen Bunge okuyun Everett adında birinin birleşmiş milletler hakkında ne dediği şu an aklımda.- Konu on aylık bir zamanı kapsıyor. Şunu demek istiyor: Alkol direkt olarak üç milyar ve altıyüz milyon dolar yuttu. O üçyüzbin insan öldürdü, yüzbin tane çocuğu yoksul evine gönderdi, başka binlercesini hapisaneyeye ve işçi evlerine yönlerdirdi, o en az iki bin intihara yol açtı. O en az on milyon doların kaybına yangın, hunharca yağmalamalara sebebiyet verdi, o yirmi bin dul ve neticede bir milyondan az olmayan yetim ortaya çıkardı. Alkolün etkisi en tehlikeli olanı, üçüncü ve hatta dördüncü kuşağa kadar etkisi devam ediyor. Evlenmeyeceğim için dürüstçe yeminimi bozmamış olsaydım, içmem daha kolay olurdu... (bkz Vsa s:34,35)

Bu konuşmasıyla Loth aynı zamanda alkolün toplum için ne kadar büyük tehlike olduğunu anlatıyor: *“Es gibt familien, die daran zugrunde gehen, trinkerfamilien.”*(Bundan dolayı mahvolan aileler var, içkici aileler.) (Vsa, s:35)

Loth'un bu eleştirileri Witzdorf sakinleri için aynı şekilde geçerlidir.

Witzdorflular arazilerinin altında bulunan zengin kömür madenleri sayesinde çok kısa zamanda fakir hayat tarzından zenginliğe geçmişler. Fakat bu zenginlik onları alkol ve fuhuş gibi ahlak çöküntüsüne uğratmış. Helene bu durumdan rahatsız: *“Die Bauer spielen, yagen, trinken... was sieht man den ganzen tag?(sie ist vor das Fensfer getreten und weist mit der Hand hinaus.) Hauptsächlich solche Gestalten.”* (çiftçiler oynuyorlar, avlanıyorlar, içiyorlar...bütün gün boyunca ne görülüyor (pencerenin önüne geçer ve eliyle dışarıyı gösterir) genellikle şöyle şekiller) (Vsa, s:27)Helene maden işçilerinden o kadar rahatsızki kendini güvenli hissetmiyor ve mümkün olduğunca evden dışarıya çıkmıyor: Kimileri madene gidiyor kimileri madenden geliyor bu bitmek bilmiyor. En azından her zaman maden işçileri görüyorum. Benim tek başıma sokağa çıkmak istediğimi mi düşünüyorsunuz? En fazla arka kapıdan kırlara. Bu çok ham bir yğın! ve insana çok korkunç ve karanlık bakıyorlar. Sanki o an bir şey kırmışım gibi... Kışın kızak kaydığımızda onlar büyük gruplar halinde, karanlık bir biçimde, karlar arasından gelirlerdi ve yönlerini değiştirmeleri gerektiği halde atların önüne gelirlerdi. Bu durumda çiftçiler bazen kırbac'ı alırlardı, aksi halde geçemezlerdi. Sonra arkasından çekişirlerdi. Bazen o kadar çok korktum ki. (bkz.VSa., S:27) Bu durumdan Witzdorf'un güvensiz bir yer olduğu anlaşılıyor. Öyle ki insanlar güven içinde yaşamıyorlar.

Loth kendini toplumun düzelmesi için adanmış bir insan. İnsanların kendi menfaatlerini düşünerek çalışmalarını kabullenemiyor ve bu hususta Hoffmann ile ters düşüyor. *“Ihr kampf daß kann nur ein Kampf sein um persoliches Wohlergehen. Der einzelne kann dies soweit menschen möglich, erreichen. Mein Kampf ist ein Kampf um das Glück aller; sollte ich glücklich sein, so müßten es erst alle anderen menschen um mich herum weder krankheit noch armut weder knechtschaft noch Gemeinheit sehen. Ich könnte mich sozusagen nur als letzter an die tafer setzen.”* (Sizin kavganız, bu sadece şahsi refahınız için yapılan bir kavga olabilir. Bireysel olarak bu, insanın yapabileceği şeyler ölçüsünde, mümkündür. Benim kavgam bütün insanların mutluluğu içindir, eğer mutlu olacaksam, önce çevremdeki bütün insanlar mutlu olmalıdır. Çevremde ne hastalık, ne de fakirlik, ne kölelik ne de alçaklık görmek istemiyorum. Kısacası kendimi en son kişi olarak sıraya koyabilirim.) (VSA, s:47) Böyle düşüncelere sahip olan Loth insanların Witzdorf'ta neden hüsrana içinde yaşadıklarını merak ediyor ve bu durumu düzeltmek arzusunda. Bu isteğini Helene ile yaptığı bir konuşmada dile getiriyor. Loth maden işçilerini kastederek neden onların öfkeli ve karanlık baktıkları sorusunu yöneltir ve bunu düzeltmek istediğini ifade eder. Onları daha mutlu yapma yollarını araştırmak istediğini söyler. (bkz.VSA.s:28)

Hoffmann zengin bir kömür tüccarı. Köylülerin zaafından yararlanarak onların farkında olmadıkları zengin arazilerine ucuz yoldan el koymuş. Bu yüzden köylüler ona iyi gözle bakmıyorlar. Köylülerin düşmanlığını kazanmış (bkz. s.51).

Loth'un insanlar arasındaki eşitlik ideali toplum fertleri arasındaki hak ve hukukun adil dağılımı üzerine kurulmuştur. Toplumdaki eşitlik kavramını şu şekilde anlatıyor: *“Es ist zum Beispiel verkehrt, wenn den im Schweiß seines Angesichts Arbeitende hungert und der Faule im überflusse leben darf.”* (Kanter çalışan açlık çekerken tembelin israf içinde yaşamaya çok ters

(vsa. s:47) Bu sözler aynı zamanda Witzdorfun durumunu anlatıyor .Sözlerine şu şekilde devam ediyor:

“Es ist verkehrt den Mord im Frieden zu bestrafen und den Mord im krieg zu belohnen. Es is verkehrt, den Henker zu verachten und selbst, wie es die soldaten tun, mit einem menschen abschlachtungs - Instrument wie es der Degen oder der sabel ist,an der seite Stolz herum zulaufen. Den Henker, der das mit dem beile tate, würde man zweifelsohne steinigen.”

(Cinayeti barış zamanında cezalandırmak ve savaş zamanında ödüllendirmek çok yanlış. Cellatı hor görmek ve aynı şeyi yapan, insan katleden aletlerle, sopa veya kosa, beraber gururla dolaşan asker’de aynı şekilde. Bunu baltayla yapan cellat kuşkusuz taşlanırdı.(Vsa., S:48).

Loth insanlar arasında hiç bir şekilde ayırım yapmıyor. Ona göre kötü kötüdür, dolayısıyla iyi de iyidir.Bu değerlendirmeyi yaparken din ayrılığı gözetmiyor: *“Mohammedaner oder Christ, Bestie bleibt Bestie”* (Müslüman ya da hristiyan, canavar canavardır.) (Vsa, S:32)

Witzdorf’ta büyük ölçüde zengin- fakir eşitsizliği var. Bu yüzden fakir köylüler hırsızlık yapıyorlar. Loth ve Helene arasında geçen ifade bunu ifade ediyor:*“LOTH:Viel Äpfel gibt es in Ihrem Garten: eine schöne Ernte. HELENE:Dreiviertel davon wird auch dies Jahr wieder gestohlen werden. Die Armut hier herum ist zu groß.”* (LOTH:...Bahçenizde çok elma var: güzel bir hasat. HELENE:Onların dörtte üçü bu sene yine çalınacaktır. Bu civardaki yoksulluk çok büyük.) (Var Sannen aufgang, s:46)

Toplumdaki aile düzeninin bozuk olduğu Loth ve Dr.Schimmelpfennig arasında geçen konuşmadan belli oluyor. Witzdorf’taki aile düzeninin nasıl olduğunu soran Loth, hiç de iç açıcı yanıt almaz.(bkz. Vsa, s.88)

“Vor Sonnenaufgang”ın alt başlığı “Sosyal Dram”dır. Olaylar Silezya’da kömür çıkarılan bir bölgede geçmektedir.”⁽¹⁾ Piyenin ana konusu seviyesiz ve ahlaken çökmüş bir ailedir. Yeni zenginlerin (sonradan görmelerin) içinde bulunduğu içler acısı durum ortaya konmaktadır. “Ancak alkolizmle mücadele ve kalıtımın sonuçları 19.yüzyılın ikinci yarısında en aktüel konular arasındaydı.”⁽²⁾ Eserde verilen aile örneğiyle aslında bütün toplumdaki bozulma ve dejenerasyon gösterilmek istenmiştir. Ailenin dejenerasyon sürecinin son aşaması gözler önüne serilmiştir.

Eserde bir çok bozuk tip vardır. “Bu bozuk tipler aracılığıyla Hauptmann, Almanya’da 1871-73 yılları arasındaki gelişim dönemi (Gründeryahre) içinde ortaya çıkan yeni zenginlerle, para hırsına kapılmış insanlarla ve de oportunistlerle hesaplaşmıştır.”⁽³⁾ Piyenin kahramanları tarafından bolca istakon ve pahalı konyak tüketilmektedir. Bu yiyecekler birden bire sınıf değiştiren kesimin içinde bulunduğu lüksün sembolleridir.

“Loth bu bozulmuş insanların arasına gelerek çevreye bir anlamda hareket getirir. Hauptmann eserin adını başlangıçta "Ekinci" olarak düşünürken Loth’un serpeceği özgürlük fikirlerinden tohumunu kastediyordu.”⁽⁴⁾

“Loth’un bu tavrı yıllarca çeşitli kişiler tarafından değişik değerlendirilmiştir. Ezilenler ve sömürülenler için verdiği mücadele yüzünden hapse girmeyi bile göze alan Loth’un kendisine muhtaç olan bir kız için aynı fedakarlığı neden göstermediği sorusu sorulmuştur. Gelecekteki

¹ .- Sevim , Acar , “ Sanaileşme ve Edebiyat ilişkileri açısından Alman Naturalizmi”, İst. 1991 ,s. 278

² .- Sevim , Acar , a.g.e. , s. 283

³ .- Sevim , Acar , a.g.e. , s. 283

⁴ .- Sevim , Acar , “Sanailaşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman N.”, İst. 1991 , s. 285

mutluluk adına o anki mutluluğu tepen Loth'a çoğu zaman haksız eleştiriler yöneltilmiştir. Genç adam sağlıklı bir kadın ile birlikte Dünya'ya getireceği geleceğin ideal insanı için yaşamaktadır. Johannes Schlaf 'da Loth' hak verenlerdendir. Ünlü natüralist yazar not aldığı takvimine şu cümleyi yazmıştır. “Sonunda karşımıza sapasağlam, iki ağağı üzerine sıkıca basabilen bir insanı çıkardınız.”⁽¹⁾

Loth Helene ile konuşurken Goethe'nin “Werther”ini beğenmediğini, bunun “pısrıklar” için yazılmış bir kitap olduğunu söyler. Ona göre Werther bir kadın karşısında küçülen kendine hakim olamayan, hislerinin esiri bir adamdır. Sonunda intihar etmesi de yaşamaya cesaretinin olmadığına ispatıdır. “Loth Dünyaya mücadele etmek için gelmiştir. “Kavgası herkesin mutluluğu için verilen bir kavgadır. ” “onun mutlu olması için önce çevresindeki bütün insanların mutlu olması gerekmektedir. ” “Çevresinde ne hastalık, ne fakirlik, ne kölelik ne de adilik olmamalıdır.” Loth “masaya her zaman en son oturan kişi” olmalıdır. Helene'ye Dünyadaki tersliklerden söz ederken şunları söyler: “Alın teri dökerek çalışanın karnını doyuramaması, buna karşılık tembelin bolluk içinde yaşaması terslik. Barış zamanındaki cinayet cezalandırılırken savaştaki cinayetin ödüllendirilmesi terslik. Celladı hakir görürken askerlerin yaptığı gibi kılıç gibi insanların öldürülmesine yarayan aletlerce gezerek caka satmak terslik. Cellat da baltasıyla gezse kuşkusuz hemen taşlanırdı. Hoşgörüyü, bağışlamayı ve sevgiyi öğreten İsa'nın dinin devlet dini haline getirip bütün hakları mükemmel insan kasapları olarak yetiştirmek terslik...”⁽²⁾

7.6.1889 tarihinde Holz ve Schlaf bu eser hakkındaki görüşlerini ifade ettiler. “Biz bunu şimdiye kadar Almanca olarak yazılmış en iyi dram olarak kabul ediyoruz.”⁽³⁾ “Otto Brahn ve Theodor Fontane birbirlerinden habersiz olarak ogüne kadar kendilerine yabancı olan bu yazarı keşfederler ve eserin

¹.- Sevim , Acar , a.g.e. , s. 288

².- Sevim , Acar , a.g.e. , s. 289 , 290

³.- Sprengler , Peter , “Gerhart Hauptmann Epoche-Werk-Wirkung” , 1984 ,München , s.69

sahnelenmesi için soyunurlar. 20.10.1989 tarihinde ikinci gösteri olarak “Freie Bühne Berlin”de gösterilmiştir ve Alman edebiyatına en büyük tiyatro faciası (Loth'un Helene'yi zor durumda bırakması, terketmesi) olarak geçmiştir.”⁽¹⁾

Eserin konusunun geçtiği yer Schilezya'daki Weissstein (“Witzdorf”), kömür bölgesidir. Eserin erkek baş karakteri olan Alfred Loth maden işçilerinin durumunu bilimsel bir çalışmayla araştırmak istiyor.Bu isteğinden dolayı bir zamanki okul arkadaşı ve şimdiki büyük işletme sahibi Hoffmann için tehlike arz eder. “Waldenburg'daki kışkırtıcılara şampanya ile nasıl kötü davrandıklarını Hauptmann bu dram üzerinde çalışırken bir basın bildirisinden not almıştır.(Notiz-Kalender 1889-1891, S:168)”⁽²⁾

Loth'un araştırma malzemesinin konusu parçanın konusu değildir.Maden işçileri sadece konuşma esnasında konu edilir. Fakat dramın merkezinde kömür çiftçisi (Kohlebauer) olan bir aile vardır, ailenin ahlaki kokuşmuşluğu sergilenir: “Boşanma olayları, “aralarındaki akrabalık ilişkileri nedeniyle evlenmeleri yasak olan kişiler (ana-baba ile çocuklar, kardeşler) arasındaki cinsel ilişki , ensest.(Lat)”⁽³⁾ İnsan ve hayvanlara karşı kaba kuvvet ve kurtuluşu mümkün olmayan ve muhtemelen irsi olan alkol bağımlılığı (2) Eserdeki ailenin dağılması aslında toplumun yıkılmasını sembolize etmektedir.Loht'un Witzdorf'a gelmesiyle beraber zincirleme bir çok olay başlar, bu olaylar neticesinde toplumdaki insanların maskeleri düşer.

Loth'un gitmesiyle Helene intihar eder.Bu durumda Loth'u Helenenin ölümünden dolayı sorumlu tutmamak neredeyse mümkün değildir. Seyirciler ve okuyucular Loth'u gördüklerinde onu Hauptmann ile özdeşleştirdikleri

¹ .- Sprenger , a.g.e s.69

² .- Sprenger , a.g.e s.70

³ .- Ülkü , Vural , TDK , “Almanca-Türkçe Sözlük-1” Ankara 1993 , s.520

için çok şaşırılmışlar. “Hauptmann’da böyle bir eşit tutulmayı tahmin etmiş olmalığı kahramanın konuşmalarına estetik değer yargıları katmıştır.”⁽¹⁾

“Vor Sonnenaufgang”ın bir eleştirisine karşılık Hauptmann cevabında net bir şekilde onun Loth'un ifadelerinden sorumlu tutulmasını red etmiştir. Sahne Hauptmann için ders kürsüsü değildir o kendi ifadesine göre optimist Loth ile ne kadar az ilgisi varsa saygısız Hoffman ile de o kadar az ilgisi vardır.”⁽²⁾

“Helene’nin intiharının dramatik bir şekilde gerçekleşmesi naturalist dram için tipik bir örnek. Tek bir yönetmen bildirisi bütün olanları özetlemektedir: Helene’nin Loth’u araması, onun veda mektubunu bulması, hizmetçi aracılığıyla durumun onaylanması, Helene’nin mahvoluşu ve hizmetçi kadının onu araması ve neticede Helene’nin cesedini görünce feryat etmesi.” ⁽³⁾ Helene'nin intiharı aslında onun için bir kurtuluştur (Freitod). Loth ile tanışması onun utancını ortaya çıkarmıştır.

¹ .- Sprenler , Peter , “Gerhart Hauptmann Epoche-Werk-Wirkung” , 1984 München , s.70

² .- Sprenler , a.g.e s. 72

³ .- Sprenler , a.g.e s. 73

4-1.3 USLUP İNCELEMESİ.

Eser beş perdeden oluşmaktadır. Her perdenin sonunda seyircinin kafasında bir soru işareti uyanır veya bazı düğümler çözülür. Mesela birinci perdenin sonunda Loth evi terk etmeye karar verir, fakat seyirci “gerçekten terk edecekmi?” sorusunu sorar. İkinci perde de Helene üvey annesinin babasını aldattığını öğrenir ve seyirci “bundan sonra ne olacak?” merakına kapılır.

Üçüncü perde de Helene'nin Loth'a olan aşkının karşılık gördüğünü anlar ve Helene'nin bundan sonra bir destekçisi olacağına inanır. Fakat dördüncü ve beşinci perdeler eserin en ağır bölümlerini oluşturur. Dördüncü perde de Loth Krause ailesinin gerçek yüzünü öğrenir ve bunun üzerine beşinci perde de Helene'yi terk ederek onun intiharına sebep olur.

Her perdenin başında rejî açıklaması olarak sahnenin teferruatlı tarifi vardır ve ilk defa seyircinin karşısına çıkan karakterlerin kostümleri ve davranışlarını ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu açıklamalar her perdenin başında tekrar edilmiştir. Ayrıca dialoglar esnasında oyuncuların davranışlarını ve mimiklerini tarif eden açıklamalar vardır. Bu açıklamalar konunun daha açık anlaşılmasına sebep olur.

Naturalizm kendini çevre (Milieu) tasvirinde ve diyalect konuşmalarında belirgin bir şekilde gösterir. Hauptmann'ın bu yapıtında bir çok sozialekt kullanmıştır. Frau Krause şilezya lehçesiyle konuşur:

“Du Huren froovulk du! - (.....)- uff sfeue naus! Sich deine sieba sacha 2'summa und dann naus!”⁽¹⁾

¹.- Vsa , s. 51

bunun sebebi onun ahlaken düşük ve kültürsüz bir insan olduğunu anlatmak içindir. Ayrıca evin hizmetçisi’de sozialett konuşur. “*Doas biin iich Ihn Schuldig! Doas war iich ihn eintranka!!*”⁽¹⁾).

Diğer yandan Loth yüksek Almanca konuşur. Loth’un konuşma şekli onun diğerleinden farklı olduğunu hemen belli eder. Bu onun kültürlü birisi olduğunun göstergesidir (bkz. S.48).

Hauptmann’ın bu eseri tipik bir naturalist eserdir. Sahnede gerçeğe yakın bir mekan kullanması, hayattan bir kesit göstermesi, çevrenin reji açıklamalarıyla çok iyi tanıtılmış olması ve oyuncular ile eşyaların canlı bir şekilde göz önünde durması, okuma sırasında kafada hayaller değil canlı insanların belirmesi, günlük konuşma uslubunun dışına çıkılmaması, onun bu eserini tipik bir naturalist eser kılmaktadır.

¹ .- Vsa , s. 51

4.2 DERYA GÜLÜ

Olay İzmir köfezinin güney kıyısında, Kilizman yakınlarında bir kumsalda geçer. “Derya Gülü” Haşim kaptanın turuncu ve yeşil renklerde boyanmış teknesinin adıdır. Haşim kaptan elli yaşına yakındır ve yirmi beş yaşında olan kapatması Meryem ile beraber, sahilde bir balıkçı kulübesinde yaşarlar. Haşim kaptan eski işçisi olan Dursun’ u çeşitli dedikodulardan dolayı işten atmıştır. Yeni bir işçiye ihtiyacı vardır ve Sinan’la anlaşır. Sinan yirmi yedi yaşında bir balıkçıdır. Meryem’le haşim kaptan arasında büyük yaş farkı vardır. Haşim kaptan alkoliktir. Her gece eve sarhoş olarak gelir evde içmeye devam eder. Meryem bu durumdan olan şikayetini şöyle dile getirir: “*Tiksinirim ben ondan!...iğrenirim! Bir yerime dokunsa tüylerim diken diken olur...off! Bir elinden kurtulduğumu görsem onun!...Kart sarhoş! domuz...!*”(DG.,S:32)⁽¹⁾

Sinan geçimini sağlamak için limandan limana dolaşan, süngercilikle uğraşmış olan bir balıkçıdır. Haşim kaptanın evine geldiğinde Haşim kaptan evde yoktur. Meryem ile tanışır, sohbet ederler. Meryem Sinan'a çorba ikram eder. Meryem'in okuma yazması yoktur ve Sinan'ın okur yazar olması Meryem'i cezbeder. Bu temaslar ilk bakışta aşka dönüşür ve beraber olurlar.

Sinan kulübenin dışında, Meryem kulubenin içinde bulunduğu bir esnada Haşim kaptan gecenin geç saatlarında sarhoş olarak eve gelir. Meryem’le aralarında tartışma çıkar. Haşim aldığı alkol nedeniyle yatakta sızır kalır. Meryem bıkmıştır. Evlendiğinden beri aynı şeyleri yaşamaktadır.

¹ .- Verilen sayfa numaraları şu baskıya göredir: Necati Cumalı , Oyunlar 4 , “Derya Gülü” , İst . 1969.

Ağlayarak dışarı çıkar. Sinan onun ağladığını görünce yanına gider ve teselli etmek ister, onun dertlerine ortak olur.

Meryem Haşim'den kurtulmak ister. Sinan Meryeme kaçmayı teklif eder. "*Nereye olursa kaçar bir yer buluruz. İstersen Bodrum'a döneriz. Marmaris'e gideriz...*"(D.G.S:34). Meryem'de Sinan'la beraber yaşamak istemesine rağmen bu teklifi kabul etmek istemez:

"Sen öyle kolay sanırsın. Yarın sabah ayılında gör onu. Tilki gibi kurnazdır o! Hem belli olmaz birazdan ayılır sen onu birazdan ayılında gör! Adamı avucunun içine alır o. Ne isterse yaptırır. Belli etmez ama öyle bir kıskançtırki! Aramızda bir şey olduğunu anlarsa Allah bilir ikimizde öldürür."(DG.,S:34)

Meryem'e göre en iyi kurtuluş yolu onu öldürmek daha önceleri onu bir çok defa öldürmek istemiş fakat başaramamış: "*Beraber olduğumuz günden beri hep o nasıl öldürülür diye düşündüm...*" (DG. S:36) Meryem Haşimi Sinan'a öldürtmek ister, bunun için plan yaparlar. Sinan Haşim'i öldürmek istemez. Yaptıkları öldürme planı gerçekleşmez, vazgeçerler.

Haşim kaptan kalp krizi geçirir ve ölüme yenik düşer. Sinan önce onu Meryem'in öldürdüğünden şüphelenir, fakat Meryem bütün çabalarına rağmen onu kurtaramamıştır. Haşim kaptanın ölmesi Meryem'in kurtuluşu demektir: "*Ne sandın? Ölenle öleceğimi mi? Karalar giyip dünyaya küseceğimi mi? Artık bu damda bu kayıkta benim! Kimsenin kölesi değilim! dilediğim gibi yaşamak hakkım!*"(D.G. S:84) Meryem'in bu sözlerinden Sinan Meryem'in gerçek yüzünü anlar. Onu terk eder: "*Şeytansın sen! Şeytanın kendisisin!*"(D.G. S:84)

4.2.1- YAPITTAKİ KARAKTERLER

4.2.1.1- MERYEM

Yirmi beş yaşındadır. Fakir bir hayat sürmektedir. Öyleki üstüne giyecek elbisesinin olmadığından şikayetçidir. (DG,S:10). Bu bozuk maddi şartlarını düzeltmek için Haşim'le yaşadıkları balıkçı kulübesinin karşısında bulunan köşklere hizmete gider. (D.G.S:23) Haşim kaptan'ın ve Meryem'in kültür düzeyleri düşüktür. (DG,S:22) Meryem ve Haşim arasında büyük yaş farkı vardır. Meryem Haşim'le isteyerek beraber yaşamıyor. Meryem'in şu sözleri Haşim'i sevmediğini açıklıyor:

"on beş yaşında ancak vardım . Babam yeni ölmüştü daha. Benden küçük altı kardeşim vardı. Babam öldü, Haşim Kaptan bizim eve dadandı. Un getirir, yağ getiri, balık getirirdi. Ben anamı alacak sanırdım onu o zamanlar. Aklımda senin gibi genç bir balıkçı vardı. Aklımdan o kayıkçıya varmak geçerdi. Bunun yanında çalışırdı."(D.G.S:47).

Meryem'in Haşim hakkında ki olumsuz düşünceleri hiç değişmemiş. Öyle ki ondan nefret ediyor, iğreniyor ve ondan kurtulmak istiyor. (D.G.S:32 ,Bkz.ayrıca S:32,35,36,62,82)

Toplumdaki bu yanlış evlendirme (kız verme) anlayışı, bireylerin mutsuz bir hayat yaşamalarına sebep oluyor. Meryem Haşim'le isteyerek yaşamaktadır, onu bu duruma annesi itmiş tir ve bu rahatsızlığını şöyle dile getiriyor: *"Gördün ya nasıl adam! Kaç yıldır her gece her gece ben bunun sarhoşluğunu çekerim! Bıktım artık! Bıktım (iç çeker)"* (DG s:32;bkz.ayrıca s:32,41) bu beraberlikleri nikahlı bir evliliğe dayanmıyor .(D.G.,S:62) Bu çarpık ilişki Meryem'in başka erkeklere ilgi duymasına yol açıyor. Meryem, Haşim'i öldürmesi için Sinan'ın aklını çelmeye çalışır, ona yalvarır yakarır.

Bu toplumdaki yanlış evlendirme zihniyetinin yol açtığı olumsuz bir durum. Meryem Haşim'den kurtulmak için herşeyi göze alır; Sinan'a şu şekilde yalvarır:

“Kurtar beni ondan ne olursun! onun elinden kurtar! Senin karın olurum. İstersen döv, istersen yerlerde süründür beni! Canım yanmaz! Tek onun elinden kurtar! Onun yanında bir gün yüzüm gülmedi benim! Onun yanında hep garip gibiyim gelir bana.O ölecek benim garipliğim daha da artacak, dünyada daha garip daha kimsesiz kalacağım gibi gelir. Hem o ölene kadar daha da çirkinleşeceğim. Daha etlerim dağılacak. Kimse yüzüme bakmayacak o zaman! öldür onu ne olursun beni biraz sevdinse öldür...”(DG.S:37)

Meryem'in namus anlayışı toplum tarafından kabul edilen namus anlayışından farklı. Haşim'e rağmen Sinan'la ilişkiye girdiği halde, kendini namuslu olarak görüyor. Sinan'a söylediği şu sözler bunu ispatlıyor: *“...Hem unutma, ben kaptanı aldatmadım bu güne kadar ama, kendimi de aldatmadım. Ben namusluyum diyenlerin hepsinden daha namusluyum merak etme! Benim yerimde hangi kadın olsa haftasında ilk önüne gelenle buynuzlardı onu...”(D.G.S:50)*

Haşim öldükten sonra ilk bakışta sanki Sinan ile Meryem arasındaki engel kalkmış gibi gözükür. Fakat Meryem'in Haşim'e olan vefasızlığı Sinan'ı Meryem'den soğutur. (DG,S:84)Meryem yapayalnız kalır.

4.2.1.2. HAŞİM

Haşim kaptan balıkçıdır ve elli yaşını aşkındır. Meryem'le imam nikahlı beraber bir balıkçı kulübesinde yaşıyorlar ve aralarında büyük yaş farkı vardır.

Haşim'in en belirgin özelliği alkole olan bağımlılığıdır. Aşırı alkol kullanması onun Meryem'le olan ilişkisinin kötüye doğru gitmesinin en büyük sebebi. Haşim içkiyi en iyi dost olarak kabul eder. (D.,S:73) Hatta alkol onun için toplumdaki bireyleri değerlendirmek için en iyi ölçü : "*...Ne beyler gördüm içince uşak diye gelseler almassın yanına! Ne açık elliler gördüm pintimi pinti çıkarlar! içtiklerini garsona meyhaneciye tüklemeye kalkarlar! içki şaşmaz ölçüdür benim gözümde...*"(D.G.S:74)

Haşim'in sorumsuz ve unutkan olması, Meryem'i çileden çıkarıyor ve Haşim'e olan bıkkınlığını arttırıyor (DG,S:20 bkz. ayrıca s:22,28). Onun için para önem taşıyor,onun için önemli olan toplum içinde saygıdeğer ve namlı bir yere sahip olmak: "*...Para!Ne olacak Para?Adamın elinin kiri! Param yoksa namım var benim! Para kimde olsa var! Namı olan az.*"(DG,S:29) Bütün bu özelliklerin yanında Allah'a olan inancı da sağlam . (DG,S:28)

Haşim Meryem'i seviyor ve onu kıskanıyor. (DG,S:79;bkz ayrıca S:34,49), ve dargınlık çıkmasını istemiyor (DG,S:75), Meryem'le olan büyük yaş farklılığından dolayı rahatsızlık duyuyor ve bu yüzden gençlik zamanını özleyiyor. (DG,S:78,79) askere gittiğinde üç yıl muharebeye katılmış. (DG,S:70)

4.2.1.3. SİNAN

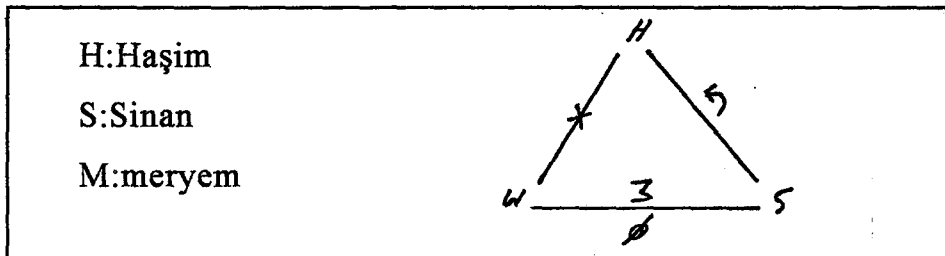
Sinan Marmaris'li, yani Kilizman'ın yabancısıdır. (DG,S:15) Geçimini sağlamak için oradan oraya gezen bir genç. (DG,S:16)Bu işi çaresizlikten dolayı yapıyor, iş sıkıntısının insanları toplum içinde çeşitli arayışlara sürüklemesine güzel bir örnek:

“Köylülerin toprağı vardır da ondan. Bizim orası sizin Bodrum gibidir.Toprağı olan işler, evlenir, çoluk çocuğu olur. Toprağı olmayana ayağını basacak bir tahta parçası kalır.Onunla da bir defa denize çıktımı bir daha kolay kolay ev yurt sahibi olamaz...”
(DG,S:17).

Sürekli bir yerden bir yere gezdiği için ailesiyle olan bağları da kopmuş.(DG,S:16) Süngercilikle uğraşır(DG,S:18)

Hakkını savunan ve savunmasını bilen bir insandır.(DG,S:21)Meryem'e olan sevgisi onun bir anda gözünü karartıyor ve Meryem'in baskısı sonucu Haşim'i öldürme noktasına geliyor. Fakat daha sonra bu düşüncesinden dolayı vicdan azabı çeker. (D.G.S:49) Dolayısıyla onu, vicdanlı, sağduyulu bir karakter olarak değerlendirmek mümkün.

Eserdeki karakterlerin birbirleri ile olan ilişkilerini yapısal düzlemde şöyle gösterebiliriz:

AÇIKLAMASI: Sinan ve Meryem arasında sevgi vardır. Meryem Sinan'a bağımlıdır. Çünkü onu Haşim'den kurtarabilecek tek kişi odur. Meryem ile imam nikahlısı Haşim arasında çeşitli sebeplerden dolayı (Alkol, yaş farkı, yanlış evlilik) çatışma vardır. Haşim Sinan'a iş imkanı sağlayıp, geçimini temin edip, ona iyilik etmesine rağmen Sinan Meryem'in sözlerine inanıp Haşim'in iyi niyetini kötüye kullanır.

4.2.2. - TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Eser 1960 - 1963 yılları arasında kaleme alınmıştır. Meryem, Haşim kaptan ve Sinan toplumdaki ayrı, soyutlanmış bir şekilde kendi hallerinde bir balıkçı kulubesinde yaşarlar.

İnsanların kılık kıyafet, onların toplum içindeki statüsünü belirliyor. Eserde yalıda oturan hanımların kıyafetleri ile Meryem'in kıyafetleri farklı gösteriliyor. Meryem'in zengin kadınlar gibi giyinmesine Haşim karşı çıkar. Çünkü şöyle düşünür: "Sen kendin gibi balıkçı karılarına bak! Bu kayıkta yatıp kalkan adamın önünde, ben seni çıplak kolla gezdirmem, onu bil! " (DG. S:11) Onun görüşüne göre herkes kendine uygun giysiler giymeli, giyim konusunda haddini bilmelidir.

Meryem toplum tarafından pek iyi tanınmaz. Onun, Haşim kaptanın yanına gelen işçileri baştan çıkarması ve çok alımlı bir bayan olması onun hakkındaki olumsuz intibayı uyandırmıştır. Bu durumdan Meryem'de haberdardır ve rahatsızlık duymaktadır. Fakat çevrenin bu kanaatinin tamamen yanlış olmadığını anlamak mümkün. Sinan ile geçirdiği geceden sonra Meryem'in ettiği sözler bunu gösteriyor.

"Karısı güzeldir, yaşadın dediler, işin iş dediler değilmi ? (...) Bilmesi o kadar zormu ? Herkez aklından geçen lafi eder. Eh artık bu geceden sonra duyduklarına inanmakta haklısın" (DG. s:38)

Sinan'ın gezici bir hayat sürmesinin sebebi işsizliktir. Geçimini sağlamak için tek çözüm süngercilik ve balıkçılıktır. Bu amaçla bir çok sahil kentini dolaşmıştır. Çeşitli insanlar ile karşılaşmış fakat ailesi ile olan bağları yavaş yavaş kopmuştur. Yapıtta Sinan'ın hayatı anlatılarak işsizliğin yol

açtığı toplumsal problemler sergileniyor ve aile unsurunun bu sebeple nasıl yıprandığı anlatılıyor.

4-2.3 USLUP İNCELEMESİ.

Cumalı'nın bu oyunu üç perdeden oluşmaktadır. Üçüncü perdenin sonunda ortaya çıkan Meryem'in asıl karakteri ve Sinan'ın onu terk etmesi, Haşim'in ölmesi sonucu hiç beklenmeyen bir neticedir. Bu yüzden ağırlık derecesi en yüksek perdedir. Meryem'in gerçek yüzü oyunun başında belli olmaz, oyun ilerledikçe seyirci Meryem'in gerçek yüzünü anlar. Sinan'ın içine girdiği karmaşık durumdaki ruh hali psikolojik tahlil niteliğindedir.

Cumalı her perdeyi kendi içinde tablolara ayırmıştır. Birinci perde dört, ikinci perde üç ve üçüncü perde iki tablodan oluşmaktadır. Her tablo başında sahnenin dekoru hakkında detaylı açıklamalar yapmaktadır. Oyuncuların davranışlarını belirten rejî açıklamaları konuşmaların yanında parantez içinde verilmiştir.

Necati CUMALI, oyunlarında dialekt kullanmamış ve kostüm için ayrıntılı bilgi vermemiştir. Dialekt ve kostüm konusundaki seçimi oyunu sahneye koyana bırakılmıştır. Fakat oturdukları balıkçı kulubesinin yıkık dökük oluşu, Meryem'in yetersiz gelir yüzünden, Haşim ile Sinan'ın balıkçı olmaları sebebiyle kıyafetlerinin nasıl olabileceğini yine de kafamızda tasarlamak mümkündür.

4.3- VOR SONNENAUFANG” VE “DERYA GÜLÜ”

YAPITLARINDA TOPLUM ELEŞTİRSİ KARŞILAŞTIRMASI

Her iki eserde de ilk önce dikkati çeken hususlar: alkolizm ve eşlerin birbirlerini aldatmasıdır. “Derya Gülü”nde Cumalı karşımıza Haşim kaptan figürü altında bir alkolik çıkarmıştır. Haşim kaptan her gece eve sarhoş olarak gelir. Meryem bu durumdan rahatsızdır ve çeşitli kurtuluş yolları arar.

Hauptmann ise “Vor Sonnenaufgang”da Witzdorf sakinlerinin alkole olan tutkuları yüzünden nasıl ahlaksızlaştığını anlatıyor. Helene bu durumdan rahatsızdır, o ortamdan kurtulmak ister. Meryem ile Helene arasındaki benzerlik burada ortaya çıkar: Meryem kocasının içkiciliğinden muzdarip olurken, Helene bütün Witzdorf sakinlerinin, özellikle babasının alkol bağımlılığından rahatsız olur.

Her iki karakter, içinde buldukları ortamdan kurtulmak isterler. Hauptmann, Helene'nin karşısına Loth'u çıkarır. Aralarında aşk başlar fakat Helene Loth ile kurduğu evlenme hayalini gerçekleştiremez. Loth Witzdorf'un ve özellikle Helene'nin ailesinden duyduğu rahatsızlık sebebiyle Helene'yi terkeder. Bu durum Helene'nin intihar sebebi olur. Cumalı'nın yapıtındaki Meryem figürü bütün ümitlerini Sinan'a bağlamıştır. Tek kurtuluş yolu olarak Sinan'ı görür. Meryem Haşim ile evli olmasına rağmen Sinan'la beraber olur. Fakat Sinan'da Meryem'i terkeder. Her iki durumda da bayan figürler terk edilir ve ikisi de beklediklerini bulamazlar.

Ayrıca Loth ve Sinan Karakterleri arasında paralellik vardır. Loth Helene'yi sevmesine ve onunla evlenmek istemesine rağmen fedakarlık gösteremez. Helene'nin ailesi ve Witzdorf kasabasının içinde buldukları bozuk hayat düzeni Loth'u bu amacından caydırmıştır. Sinan ise Meryem hakkında kötü intibalar edindiği için onu terk etmiştir.

Meryem imam nikahlısı Haşim ile aralarındaki büyük yaş farkından dolayı anlaşılamaz.. Bu anlaşmazlığın en önemli sebeplerinden biri de Haşim'in alkol bağımlılığıdır. Helene'nin babası da Haşim kaptan gibi alkoliktir ve aralarında büyük yaş farkı vardır.

"Derya Gülü"nde insanların statü veya sınıflarına göre giyindiklerini görüyoruz. Meryem'in hizmet için gittiği bir zengin hanımın hediye ettiği kıyafeti Haşim gördüğünde aralarında geçen konuşma buna güzel bir örnek "*Hanımın bütün entarileri böyle!...sağda solda köşklerin önünden geçerken görmüyormusun? Bütün hanımların entarileri kolsuz*" (DG. s:11)

"Vor Sonnenaufgang"da aynı şeyi görmekteyiz. Maden işçilerinin kararmış, kirli elbiseleri ile Helene'nin zengin ailesi arasındaki kontrast, sınıf farkını göstermektedir.

Her iki eserde görülen benzer öğeleri şöyle sıralayabiliriz:

a)Alkolizm

b)Karı koca arasındaki anlaşmazlık ve birbirlerini aldatma

c)Sevginin yanıtıcılığı, ya da tanışma ilerledikçe sevginin azalması

d)Erkeklerin sevdiği bayanı terketmesi

e)İnsanların kılık kıyafetlerinin mensup oldukları sınıfı belirtmesi.

**5- “DAS FRIEDENFEST”(1890) VE “VUR EMRİ” YAPITLARINDA
TOPLUM ELEŞTİRİSİ.**

5.1- DAS FRIEDENFEST

Olay seksenli yıllarda Mark Brandenburg'da bulunan Schützenhügel'de bir Noel gecesinde ıssız bir köy evinde geçer. Doktor Scholz ve Bayan Scholz üç çocuğuyla birlikte bu evde yaşarlar. Dr. Scholz ve Bayan Scholz arasında büyük yaş farkı vardır. Bay Scholz altmışsekiz, eşi ise kırkaltı yaşındadır.

Scholz ailesi Noel kutlaması için hazırlık yapar, eve çam ağacı dikerler. Wilhelm altı sene önce yine bir Noel kutlamasında babasıyla tartışmış ve o günden beri eve hiç uğamamıştır. Altı sene sonra nişanlısı ve kayın validesi ile birlikte Noeli kutlamak için evine tekrar gelir. Nişanlısı Ida ve kayın validesi, Bayan Buchner onu buna teşvik etmişlerdir.

Ailesi ve Wilhelm arasında büyük uçurum açılmış, kimse o tatsız olayı unutmamıştır. Bayan Scholz'a göre onun gelmesi aslında güzeldir. Fakat bu bir şeye yaramaz; çünkü uçurumların doldurulması bu kadar kolay değildir. O özellikle de aile bireyleri arasındaki gerçek, derin uçurumların. (bkz. Ffs:112)⁽¹⁾

Wilhelm eve geldiğinde ağacını görür ve çok şaşırır. Çünkü o evde ilk defa bir Noel ağacı görmüştür. Geçmişteki o kötü olayları tekrar hatırlar, huzursuz olur ve babasıyla barışmak için topladığı cesareti tekrar yavaş yavaş kaybolmaya başlar.

Fakat Dr. Scholz oğlunu gördüğüne sevinir, onu affetmeye hazırdır, samimi ve sıcak bir karşılama sergiler. Bu anın stersine dayanamayan Wilhelm baygınlık geçirir.

¹ .- Verilen sayfa numaraları şu baskıya göredir: Gerhart Hauptmann , Ausgewählte Werke, "Das Friedensfest" , Stuttgart , 1966

Wilhelm'in bayılması Dr.Scholz'u telaşlandırır. Robert onun o telaşını görünce babalarının onları gerçekten çok sevdiğini anlar.Wilhelm ve Robert şimdiye

kadar babalarını yanlış tanıdıklarına inanırlar. Wilhelm'in babasından özür dilemesi aile tarafından saygıyla karşılanır.

Aile içindeki bu huzur ortamı çok kısa sürer. Noeli kutlamak amacıyla Ida piyanonun başına geçer ve şarkı söylemeye başlar. Aile piyanonun etrafına toplanır. Robert ve Wilhelm arasında tartışma başlar. Wilhelm şarkı söylenilmesini istemez, Robert ise söylenilmesi konusunda ısrar eder. Robert her fırsatta Wilhelm'e babalarına karşı aptığı hatayı hatırlatır, böylece onu zayıf yerinden yakalar. Bu tartışmaya şahit olan Dr.Scholz Robert'i evden kovar. Bütün bu olanlara sonunda Dr. Scholz dayanamaz ve zayıf düşerek baygınlık geçirir. Bayan Scholz ise herşeye, ölmek isteği duyacak derecede eli kolu bağlı kalarak seyirci kalmak zorunda kalır. (bkz.Ffs:147)

Robert evi terkeder.

Wilhelm'in ailesiyle barışma girişimi olumsuz sonuçlanmıştır. Bayam Buchner Wilhyelm'i ailesiyle barıştırmak için ikna ettiğine pişman olur.

Doktorlar Dr. Scholz'un ölümüne engel olamazlar. Wilhelm bütün bu olanlardan dolayı vicdan azabı çeker. Dayanacak gücü Ida'nın sevgisinde bulacağına inanır

5.1.1- YAPITTAKİ KARAKTERLER

5.1.1.1- WILHELM

Yirmi altı yaşındadır. Orta boylu güçlü ve iyi görünümlüdür. Sarışın saçları kısa kesilmiştir. İyi oturmuş züppece bir kıyafeti vardır. Palto, şapka ve seyahat çantası vardır. (bkz. Ff s:103, 124)

Ida ile nişanlıdır ve onun sevgisine güvenmektedir. Fakat ona layık olmadığını düşünür.(Ff.s:164) Babasıyla unutmadığı şeyler yaşamıştır. Babasının baskısına dayanamayarak bir gün babasını tokat atmış ve bundan dolayı vicdan azabı çeker ama bunu kimseye söylemez. (Ff.s:125) Babasıyla münakaşa ettikten sonra altı yıl baba ocağına uğramaz; fakat sonunda tekrar ailesiyle barışmak ister (Ff.s:110 bkz.ayrıca s:125,126).

Wilhelm uyumsuz bir anne ve babanın oğludur. Aralarındaki büyük yaş ve kültür farkının, ailesinin diğer bireylerini nasıl etkilediğini Wilhelm üzerinde görmekteyiz. Babasının ve annesinin nasıl uyumsuz iki insan olduğunu şöyle anlatıyor:

“Nun also- dann stell dir vor: hier oben wohnte Vater. Bis er mutter nahm, hatte er einsam gelebt und so wurde es bald wieder;er führte sein einsames sonderlingsleben weiter... mit einemal verfiel er dann auf uns-Robert und mich, um Auguste hat er sich gar nicht bekümmert: Volle zehn stunden täglich hockten wir über Büchern... wenn ich das kerkerloch seheheutigentags noch...es stieß an sein Arbeitszimmer. Du hast's ja gesehen!”

(Peki öyleyse - düşünsene burada yukarıda babam otururdu. Annemi alasıya kadar, yalnız yaşadı ve yakında tekrar öyle oldu. Yalnız kendine özgü

hayatını devam ettirdi... Birden bire bizim üzerimize düştü - Robertve benim Auguste ile hiç ilgilenmedi. - Her gün tam on saat kitapların başına otururduk. O zindanı görünce bugün hala...çalışma odasına kapanırdı. Gördüm işte!) (Das fiedensfest s: 131 bkz. ayrıca s: 128,11) Aradan geçen uzun yıllar sonunda Wilhelm babası hakkında yanlış düşündüğüne inanır. Aslında babasının kendilerini sevdiğini fark eder. (Das fiedensfest s:138)

Ailesi ile tekrar barışmak için mücadele etmesinin duyduğu derin vicdan azabına bağlamak mümkün. (Ff s: 121 bkz. ayrıca s: 149)

Babasının baskıcı eğitim anlayışından dolayı, asosyal bir çocukluk yaşamış. Bunun sonucu olarak toplumdaki soyutlanmış. Bayan Scholz onun çocukluğunu şöyle anlatıyor: *“Das ist aber doch zu wundelich. Du kannst dir nämlich nicht denken wie verschlossen der yunge immer war, ganz wie der Vater. Keinen Spielkameraden, keinen Schulfreundt, kein nichts hatte er.”*

(Fakat bu çok hayret verici. O çocuğun babası gibi, ne kadar içine kapalı olduğunu düşünemezsin. Hiç bir oyun arkadaşı, okul arkadaşı hiçbirşeyi yoktu)(Ff s:110)

5.1.1.2 DR. MED. FRITZ SCHOLZ

Dr. Scholz seksenaltı yaşındadır. Alışılmamış derecede büyük cüsseli ve geniş omuzludur. Gözleri bazen ölü gibi bazen ise cilalı ve etkileyicidir. Kırarmış ve dağınık bir sakalı vardır. Hareketleri ağır ve titrektir. Kesintisiz ve derin nefes alarak konuşmaktadır. Kıyafeti itinalı değildir. (Ffs:112; bkz. ayrıca s:103,113)

Otoritedir, öyleki evin erkeğinin kendisi olduğunu her fırsatta ispatlama çabasındadır. (Das Fiedenfest, s:147) Bu otoriter yapısı onu çocuklarının eğitimi için baskıcı ve yanlış yönetime götürmüştür ve sonuçta baba ve çocukları arasındaki sevgi bağları zayıflar. (Ffs:131, bkz.ayrıca s:148)

Eşi mutlu bir evlilik yaşamamaktadır. Wilhelm'in ifadesine göre Dr. Scholz bayan Scholz'u sanki eve mahkum etmiştir. (Ffs:132) Fakat bir süre sonra yaptıklarından pişman olur. Örneğin; oğlu Wilhelm ile yaptığı tartışmayı dolayısı ile kırgınlığı unutmaya hazır bir görüntü verir.(Ffs.S:135)

5.1.1.3. IDA

Ida bayan Buchner'in kızıdır. Yirmi yaşındadır ve Wilhelm'in nişanlısıdır. (Ff S:112) Sade bir güzelliği sahiptir. Uzun sarı saçları dağınıktır. Tavırlarında rahatlık, gizli bir hareketlilik ve mutluluk vardır. Akıllı yüz ifadesi bazen belirsiz bir ciddiyet ve kendiliğinden oluşan düşüncelilik sergilenmektedir.

Ida olumlu ve iyimser karaktere sahiptir. Olaylara her zaman yapıcı yaklaşmaktadır. Wilhelm'i ailesi ile tekrar barışmaya o razı eder. (Ff. S:125) Wilhelm'i sever, onu yalnız bırakmamak ve onu kaybettiği aile sevgisini tekrar kazandırmak ister. Bütün gayreti ile Wilhelm'i buna ikna etmeye çalışır ve başarılı da olur. (Ff. s:127; bakınız ayrıca S:132,164)

5.1.1.4 ROBERT

Robert 28 yaşındadır ve Wilhelm'in ağabeyidir. Orta boylu, çelimsiz ve yüzü solgundur. Gözlerinden hastalık belirtisi anlaşılmaktadır. Bıyıklı ve topsakallıdır. Kısa bir pipodan Türk tütününü içer (Ff. S: 103; bkz .ayrıca S:116)

Robert gerçekçidir, sözünü esirgemeyen bir karaktere sahiptir. Bu yüzden tepki görür. Ailesi hakkındaki düşüncelerine, evlerine misafir olarak gere Buchner'e şu şekilde anlatır:

“FRAU BUCHNER: Weshalb betrachten sie mich so eingehent? ist es an mir das Sonderbare ? ROBERT: Wie man's nimnt. Sie sind mehrere tage bei uns und denken nach immer nicht ans Abreisen. AUGUSTE: Son Gerede! FRAU SCHOLZ: Das hört nicht auf! (Schüttelt verzweifelt den Kopf) ROBERT: (Mit burutaler häftigkeit) Na, mutter ist es atwa nicht wahr? Hat es bei uns irgend ein Fremder jelänger als einen halben tag ausgehalten ? Haben sie sich nicht alle von uns zurück gezogen...”

(BAYAN BUCHNER: Niçin bana öyle tuhaf bakıyorsunuz? Bende tuhaf birşeyi var? ROBERT: Nasıl kabul ederseniz. Bir kaç gündür bizdesiniz ve hala gitmeyi düşünmüyorsunuz. AUGUSTE: Şu gevezeliğe bak! BAYAN CHOLZ: Bu huyundan vazgeçmeyecek (Çaresizce başını sallar) ROBERT:(Acımasız bir sertlik ile) Anne bu doğru değilmi? Bizde bir yabancı iki günden fazla dayanabildi mi. Hepsi bizden uzak durmadıların mı ?) (Ff.S:116) Robert'in bu ifadesi Scholz ailesini toplumdan uzak, toplum tarafından benimsenmeyen bir aile olduğunu gösterir. Ailesinin böyle olmasının sebebini, kendisinin tasvip etmediği bazı sebeplere dayandırır. (Ff.

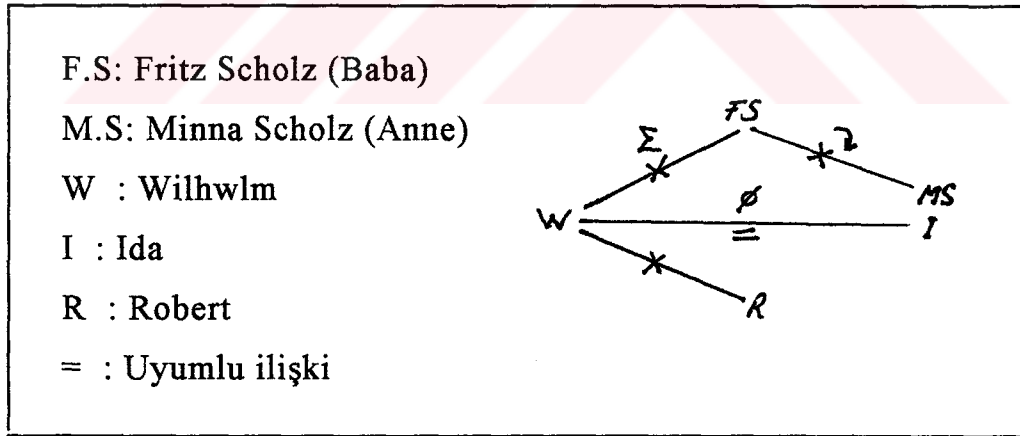
S:117) Babası ile geçinemez aralarında sevgi kalmamıştır. Bu yüzden babasını ciddiye almaz saygılı davranmaz ve onu küçümser. (Ff.,S:122,bkz.ayrıca S:118,159)

5.1.1.5 MINNA SCHOLZ

Dr. Scholz'un eşidir. 46 yaşındadır fakat olduğundan daha yaşlı gözükür. Yaşlılık belirtileri başlamıştır. Sade bir kıyafeti vardır ve saçları beyazlamıştır. Hareketleri her zaman hızlı ve sakin değildir, genellikle ağlamaklı olup fısıltılı konuşur (Ff. S:103 bkz ayrıca s:105)

Bayan Scholz'un konuşmalarından başından çok şey geçtiği ve hayattan bıktığı anlaşılıyor. (Ff. S:125 bkz ayrıca s:115) Aile içerisinde ezilmekte ve hor görülmektedir. Bunun sebebi eğitimsiz ve kültür seviyesinin düşük olmasıdır. Kocası ile arasındaki bu uçurum onu yıpratmaktadır. Eşini vefasız olarak değerlendirir (Ff.S:150 bkz ayrıca s:152),ama onun tarafından önemsenmez (Ff. S:151)

Yapıttaki karakterlerin birbiri ile olan ilişkilerini şu şekilde gösterebiliriz:

AÇIKLAMASI : Fritz Scholz ailenin reisidir. Eşi Minna Scholz ile uyumsuz bir evlilik yapmıştır. Bu yüzden aralarında çatışma vardır. Minna Scholz'un iyi niyetini kötüye kullanır.Minna ona bağımlıdır. Oğlu Wilhelm ile de çatışma içindedir. Fakat Wilhelm babası ile çatışmasına rağmen onunla barışmak ister. Çünkü yaptıklarından dolayı vicdan azabı çeker. Robert ve

Wilhelm arasındaki çatışmanın sebebi Robert'in Wilhelm'i anlayamamasındandır. Yapıtaki tek uyumlu ve sevgi dolu ilişki Wilhelm ve Nişanlısı Ida arasındadır.

5.1.2. TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Eser seksenli yılların sonunda, toplumun en küçük birimi olan aileyi konu alır. Tüm olay Scholz ailesi içersinde geçer ve aile bireylerinin birbirleri ile olan geçimsizlikleri olabildiğince objektif olarak ortaya koymaya çalışılır.

Scholz ailesi genel olarak toplumda iyi münasebetleri olmayan bir ailedir. Öyleki insanlar bu aileden mümkün olduğunca uzak durmayı tercih ederler. Bu hususu ailenin ortanca oğlu Robert biraz önce alıntıladığımız konuşmasında açıkça ifade eder: *“Hiç kimse bizde bir günden fazla tahammül edebildi mi? Onların hepsi bizden uzak durmadılar mı...”*(Ff. s:119)

Aile içindeki geçimsizliğin en büyük sebebi babanın baskıcı eğitim anlayışıdır. Bay Scholz tıp doktorudur ve eğitimi olması onu çocuklarının eğitimine zorlar. Fakat uyguladığı yöntem yanlıştır. Wilhelm'in karakteristik yapısı bunu kaldıramaz Wilhelm annesi Bayan Scholz' a göre içine kapanık, tıpkı babası gibi hiç bir arkadaşına sahip olmayan bir karaktere sahip. (Ff. 110) Böyle birini duygusal açıdan yaklaşmak gerekirken bay Scholz baskıcı yaklaşıyor ve babanın yöntemi ile oğlunun karakteri uyuşmuyor. Wilhelm babasının tutumundan kendi üstlerine çok düşmesinden, garipliğinden vs. ısrarla yakınır. (Ff. s:131)

Bu eğitim anlayışını kaldıramayan Robert ve Wilhelm de babalarına karşı nefret uyanır. Sonuçta Wilhelm artık dayanamaz ve bir gün babasını tokatlar.

Wilhelm'in babasını tokatlaması belki de onun hayatının en büyük hatası olur. Çünkü babanın kuralları böyle bir şeyi kabul edemez. Wilhelm'in kayınvalidesi bayan Buchner bunu öğrenince duyduğu şaşkınlık Wilhelm'in hatasının büyüklüğünü ifade ediyor: Ey büyük Allahım! Demek ki buymuş -vurdumu dediniz ? Yüzüne ? Kendi babasına ? (Ff. s:122)

Anne ve babanın birbirleri ile olan münasebetleri kuşkusuz çocukları da etkiler. Yapıtta karşımıza birbirine hiç uymayan anne baba ilişkisi çıkmaktadır. Bu evlilik sonucu olan Wilhelm ve Robert'in yaşadığı bunalımlar sebepleri ile birlikte seyirciye sunulmaktadır. Sonuçta ilk olarak aile için ve dolayısı ile toplum için zararlı insanların nasıl yetiştirildiği ortaya konulmaktadır. Bu husus Robert tarafından şu şekilde ifade edilir: Aslında bu şaşılacak bir şey değil. 40 yaşındaki bir adam 16 yaşında bir kız ile evlenir ve bu dünyanın unutulmuş köşesine taşıyor. Doktor olarak Türk'lerin hizmetinde bulunmuş ve Japonya'yı ziyaret etmiş olan bir adam eğitilmiş faaliyetçi bir ruh. Daha az önce dünya çapında önemli projeler hazırlayan bir adam, daha bir kaç yıla kadar Amerika'yı gökteki yıldız olarak görmeye emin olan bir kadın ile biraraya geliyor. Bu doğru, ben abartmıyorum, ve bunun üzerine de böyle oldum: duran, tembel, mayalanmış bir bataklık, bunda doğmaktan çaresiz mutluluk aldık. Sevgiden eser yoktu. Karşılıklı anlayış, dikkat - etkileyici değil, işte bu, biz çocukların büyüdüğü çiçek tarhı. (Ff. s:120)

Bu yanlış evlilik sonucu en zararlı olan bayan Scholz'dur. O didinip çabalamasına rağmen kocası ve çocukları arasında ezilmektedir. "Her zaman yapabileceğinin en iyisini" yapmış buna rağmen fark edilmemiş. (Ff. s:151) Birçok şeye katlanmak zorunda kalmıştır.. (Ff. s.150, bkz. ayrıca s:151)

5-1.3 USLUP İNCELEMESİ.

Eser üç perdeden oluşmaktadır. Her perdenin dekoru aynıdır. Konunun en önemli shanesi kuşkusuz ikinci perde de canlandırılan Wilhelm'in babasıyla karşılaştığı ve babasının onu af ettiği sahnedir. Seyirci sürekli heyecan içinde tutulur ve geçmişte olan olaylar hakkındaki bilgiler eserin tüm perdelerine serpiştirilmiştir. Mesela Wilhwlm'in evden kaçma sebebi birinci perdenin sonuna doğru seyirciye bildirilir.

Hauptmann bu eserinde de her sahnenin başında sahne görüntüsü ve aksesuarları hakkında ayrıntılı reji açıklaması vermiştir. Oyuncuların kostümleri, hareket ve mimikleri, yüksek veya alçak sesle konuştukları reji açıklaması olarak verilen diğer bilgilerdir.

Bu açıklamalar oyunu daha gerçekçi ve canlı yapmaktadır. Hauptmann bu eserinde Bayan Scholz'u Sozialekt konuşturmuştur. Eser Marg Brandenburg'taki Erkmer kasabasında cereyan ettiğinden Bayan Scholz o bölgenin dialektiyle konuşmaktadır.

“Ffff !!! Ich kann's doch aber nich hören, Friebe! Wie off hab' ich Ihr'n schon.....wie leicht kann Ihr'n das Beil abfahren! Auf steined hackt man nich Holz”(Fl. S:105).

Bayan Scholz'un bu konuşması ve içerisinde geçen basit bir özdeyiş (“Auf Steinen hackt man nich Holz”) onun bilgi ve kültür açısından düşük olduğunu göstermek içindir.

Hauptmann: Ida'ya bir halk türküsü söyletmektedir. Bu türkü eserin konusuna ışık tutacak niteliktedir:

*“Ihr Kinderlein, kommet,
O kommet doch all,
Zur krippe her kommet,
In Betlehems stall,
Und seht, was in dieser,
hoch heiligen Macht,
der Vafer irn Himmel ,
Für Freude uns Macht” (Ff. S: 144.145).*

Dini öğeler taşıyan bu şarkı mesaj niteliğindedir. Dini unsur olması nedeniyle naturalist usluptan ayrılır. Bu Hauptmann'ın usluu özelliğidir.

5.2 - VUR EMRİ

Olay günümüzde İzmir dolaylarında bir köyde geçer.Halil, büyük umutlar ile 15 yaşında iken köydeki evinden büyük şehire İzmir'e kaçar. Babası bu durumu kabullenemez ve onu bu yüzden affedemez. Fakat Halil'inde kendine göre haklı sebepleri vardır:

"BABA: Kaçmayacaktın, kaçmayacaktın ! bütün köye rezil etmeyecektin beni!

HALİL: Elimde değildi dedim. Elimde değildi. Bir kere çağıran olmasın insanı. İnsan içinde o sesi bir kere duymasın evden çıkardım ayaklarım köyün bayırına doğru giderdi. Bayıra varırdım, o ses bu sefer aşağıda şosadan gelirdi. Şosanın kıyısına inerdim. O ses daha da uzaktan gelirdi. Şosanın İzmir'e doğru palamutluklar arasında kaybolan içine çağırırdı beni.. Şosadan geçen kamyonlar, otobüsler rüyama girerdi.Aklımda ne toprak ne tarla vardı. Bir kamyonun şöför yerine uzanmak için yanar tutuşurdum. Bir gün o sesin çağırmasına dayanamadım, karşı duramadım. Koşa koşa gittim."(Necati Cumalı, Vur Emri, s:143) (1)

Halil izmir'e gittiğinde çaresizlik ve açlık onu kötü yola iter ve hapisaneye düşer. Babası ondan nefret etmeye başlar. Hapiste parasız ve ilgisiz kalır. Ailesine olan özlemi onu hapisten kaçmaya iter. Bu yüzden

¹ .- Verilen Safa numaraları Şu baskıya Göredir : Necati Cumalı , Oyunlar I "Vur Emri" , İst . 1969.

bekçinin silahını çalarak kaçar. Köyündeki evine gelerek kimseden habersiz fırının içine saklanır ve önünü çalıcıyla kapatır. Bir müddet sonra çavuş ve bekçi eve gelerek ortalığı aramaya başlarlar.

Halil'in annesi arama esnasında fırının önündeki çalıların kıpırdadığını farkeder ve tam bekçi oraya bakmak üzereyken çalıları tutuşturur ve kapağını kapatır. Böylece Halil'i çavuştan ve bekçiden kurtarır. Bekçi ve jandarma Halil'i bulamadan giderler. Onlar gittikten sonra annesi Halil'i fırından çıkarır ve hasret giderirler. Annesi Halil'e temiz elbise verir ve yiyecek hazırlar Dışarıdan insan sesleri gelmeye başlayınca Halil samanlığa saklanır.

Gelenler Halil'in babası ve kardeşi Veli'dir. Onlarda Halil'in kaçtığını ve yedi köyün jandarmasının onun peşinde olduğunu öğrenmişlerdir. (VE. s. 136, bkz. ayrıca s:137) Baba ile ana arasındaki konuşma sonucu baba ananın Halil'i gizlediğinden kuşkulandır ve evi Veli ile birlikte aramaya başlarlar. Halil'i bulurlar. Baba Halil'in evde kalmamasını ve bir an önce gitmesini ister. Elini öpmesine müsaade etmez. Oysa Halil iyi niyetlidir ve firar etmesinin sebebi ailesi ile bir meseleyi konuşabilmektir: " *Buraya dolaşmaya gelmedim...*" (VE. S:141) Derken özlemini hapishanedeki kimsesizliğini ve yoksulluğunu dile getirmeye çalışır. O gece Halil uyurken Veli onu jandarmaya gammazlar ve jandarmalar evin dört bir yanını kuşatırlar. Halil Ayın bulutların arkasına geçmesiyle oluşan kâranlıktan yararlanarak karanlıkta kaybolur ve arkasından edilen ateşlerden kurtulur. Ona öldürmek amacı ateş ederler. Çünkü onun için " Vur Emri" çıkmıştır. Annesi ona kaçması için yardımcı olur. Çünkü köylünün onu kelepçeli olarak görmesini istemez. Arkasından dua eder. (bkz VE. S:150)

5.2.1. YAPITTAKİ KARAKTERLER

5.2.1.1 HALİL

Halil 19 yaşında kaçak bir hükümlüdür. Başından çok şeyler geçmiş. Köydeki yoksul hayatından kurtulmak için özlemini duyduğu kamyonu kavuşmak amacı ile köydeki evini ve ailesini terkederek hayallerini gerçekleştirmek için İzmir'e gider. Fakat büyük şehirdeki hayat şartlarına uyum sağlayamaz. Büyük şehirdeki toplum onu da bataklığına çeker, sonuçta hapisaneye düşer.

Halil'in evini ve yakınlarını terk etmesi onları sevmediği anlamına gelmez. Asıl amacı kendisi ve ailesine daha güzel bir hayat sunabilmektir. Fakat İzmir'de başından geçenler bunu mümkün kılmamıştır.

Başından geçenleri babasına şöyle dile getirir:

“Şoför olmaya çalıştım. İzmir'e indim, cebimde sekiz lira, bir kuruş harcıyıp bir şey yemedim o akşam. Sokakta bir sırada yattım. Ertesi sabah erkenden iş aramaya çıktım. Bir fabrikaya gittim, iş yok dediler. Bir iki kamyonu yaklaştım. Muavinlik istedim, iş yok dediler. Hamallık ettim. Bir kahvenin yanına girdim adam huylu çıktı, erkekliğime sataştı, dalaştık. Bir kamyonu muavin girdim. Sanatı öğrenirim diyordum, kaçak kereste çekiyorduk, kolcular çevirdi kamyonu kaçtım. Gene işsizlik gene hamallık. Açtım, açlık her işe iter insanı (...) Aç adamı gelip bulan iş beni buldu. Esrcırcılar buldu. Bir kere girince aralarına sıyrılmama kalmadı yakalandım, üç yıl verdiler. Üç yıl! Ölçen biçen kim? Akranlarım babalarının parasıyla okula, sinemaya giderken, bana, açlığımı kimsesizliğimin cezası üç yıl! Hapishane değil, hapishanede adamın belini büken kimsesizlik.”
(VE. S:143,144,145)

Halil'in karakteri ailenin diğer fertlerinden ayrıdır. Babası kendi halinde ve Veli çekingen bir yapıya sahip iken Halil daha küçük yaşlarda taşkın, aksi ve düşüncesiz Halil ile farklı olduğunu gösterir. Düşünceleri ile babası ve kardeşi Veli'den ayrıdır. (S:132:bkz ayrıca S:133)

Halil'in hapishaneden kaçmasına sebep olan ise vefasızlıktır. En büyük derdi hapishanede onu kimsenin arayıp sormamasıdır. En sonunda dayanamaz ve hapishanenin duvarından atlayarak kaçır. (V E. S:145) Bir daha da oraya dönmemeye kesin kararlıdır:

“Diri ele geçmem artık! Kaderimde ne yazılı ise olsun! Dönmem o dört duvara. O dört duvarlı kuyunun dibine inmem! inmem! yukarıdan biri ip atacak diye umutlanmadan yaşanmaz orada. Nefes alamaz boğulur insan! Bugüne kadar mektuplarım elinize geçmemiştir diye bile bile avuttum, aldattım kendimi! Ama artık gördüm, anladım öğrenmek istediğimi...”(VE. S:146)

5.2.1.2 ANA

50 yaşın üzerindedir. Yıllardan beri oğlu Halil'in yolunu gözlemekte, ömrünün beklemekle geçtiğini ifade etmektedir ve bu hasretten usanmış ve dertlenmiştir.. (VE. S:128 bkz. ayrıca s:136,129)

Halil toplum tarafından kötü birisi olarak tanınır. Fakat ana onun kalbinin aslında temiz olduğunu bilir. Bundan dolayı toplumun düşüncelerine aldırılmayıp her zaman Halil'i destekler: *"Benim eksğim, kusurum ne ? Kula kul olmadım, kötüye boyun eymmedim! Halil'i herkez kötü bilse ben yüreğinin altın olduğunu bilirim..."* (VE. S:139) Fakat ananın Halil'e karşı gösterdiği bu anlayışı Halil'in babası ve kardeşi göstermez. Ana bütün gücü ile onların Halil'e karşı olan kötü düşüncelerini silmeye çalışır. Fakat bütün çabaları olumsuz sonuçlanır. Üç evlat sahibidir ve hiçbirisi arasında ayırım yapmaz. (VE. S:139)

Hükümete ,dolayısı ile kanun ve yasalara karşı saygılıdır. Öyleki evine girmek isteyen jandarma ve bekçilere karşı şöyle selenir: *"Kapım her zaman hükümete açıktır oğlum"* (VE. S:139) Buna rağmen vur emrine çarptırılan Halil'in yanlış cezalandırıldığına inanır ve bu şikayetini şöyle dile getirir:

"Halil'in canını o emri çıkaran mı vermiş ! ? O emri veren mi vermiş ki emirle almaya kalkıyor! yüz gün daha hapiste kalmadı diye ondokuzunda delikanlıya kıyan kim? Oğlu kızı yok mu onun?" (VE. S:147)

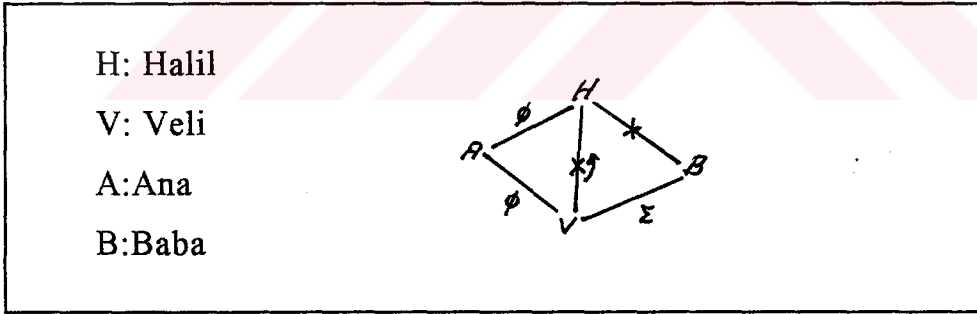
5.2.1.3 BABA

Yaşı elliyi aşkındır. Babanın ilk göze çarpan özelliği katı yürekli ve acımasız olmasıdır. Halil onun evladı olmasına rağmen ondan nefret eder. Halil'in ona ihanet ettiğini düşünür: “*Ne hayrını gördüm ? Ben onu zamanında elimden geldiği kadar doğru yola ittim. Sözümü dinleseydi!*” (VE. S:129 bkz. ayrıca s:128,136,137,138,142)

5.2.1.4 VELİ

Halil'in ağabeyidir ve 23 yaşını aşkındır. Veli babası ile aynı fikirlere sahiptir. O da Halil'i affedemez. Kendi halinde bir izlenim uyandırmasına rağmen Halil'in jandarmalar tarafından yakalanması için çabalar. (VE. S:132,139,149) Asıl amacı Halil'i babasının mal varlığından mahrum etmektir.

Eserdeki karakterlerin şekil ile ifadesi:

AÇIKLAMASI: Yapıtın baş kahramanı Halil'dir. Bütün zorluk ve tehlikeleri göze alarak ailesini görmek için gelmiştir. Fakat babası onu affedemediği için aralarında çatışma vardır. Onu tek anlayan ve seven annesidir. Veli Halil'i kötüye kullanmaktadır. Babasının mirasını onunla paylaşmak istemez. Onunla çatışır ve babasına bağımlıdır. Ana bütün evlatlarına karşı sevgi doludur.

5.2.2 TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Halil'in evden kaçması, babasının küçük dümesine sebep olmuş. Bunun sebebi büyük ihtimalle toplumun baskısı. Bu yüzden baba Halil'in kaçmasını bir türlü kabullenemiyor. *“BABA: Kaçmayacaktın, kaçmayacaktın ! bütün köye rezil etmeyecektin beni!”* (VE s: 143) Kırsal kesimde erkeklerin söz hakkı kadınlara göre daha ağır basmaktadır. Öyle ki evin erkeğinin haberi olmadan eve başka birilerinin girmesi hoş karşılanmaz. Onbaşı zorla eve girmek istediğinde Ana ile aralarında şöyle bir konuşma geçer:

“ANA: Madem evi arayacaksınız, erkeğimi niye bulup gelmediniz?

Kadını yalnızken bir erkeğin evine habersiz girildiği nerde görülmüş?

ONBAŞI: Aksilik etme kadın! Çekil önümden! ANA: Erkeğim gelmeden

evime kimseye adım attırmam. Kimseye sebepsiz evimi aratmam ben.

De hele sebep ne ?” (VE S:131)

Toplum içerisindeki bireyler birbirlerine bağımlı olarak yaşarlar. İnsan sosyal bir varlıktır. Fakat açlık, sefalet ve geçim sıkıntısı bu normal düzenin bozulmasına yol açar. Eserde bu türlü bozulmaya örnek verilmektedir. (Bkz. VE S:144) Toplumda mahkumlara karşı antipati vardır. Toplum acımasız şekilde bu insanları dışlamakta küçük görmektedir. Yapıtta bu sorun annenin ağzından çok güzel bir şekilde ortaya konulmaktadır:

“Dönecek! dönecek elbet, hem de Şöför olup kamyonu ile dönecek,

kimse onu eli kelepçeli görmeyecek bu köyde... (...) Köyde kimse

kollarını kelepçeli görmeyecek oğlum seni. Kimse görmeyecek; Kaç,

düşmanı sevindirme...” (VE s:148)

Sevda Şener Necati Cumalı'nın bu eserini şöyle değerlendirir: “Necati Cumalı, Vur Emri'nde toplumsal düzensizliğe, katı yönetim ve adalet kurallarına, töreye, göreneğe ve ekonomik koşullara karşı ülküsel değerlere başlanmış sevgi ve anlayış. Bir delikanlılık ateş içinde uzak yerlerin özlemini duyarak birazda toprak yetersizliğinin baskısından kurtulmak için şehre koşan delikanlı orada aç kalmış. İstemeden kirli işlere bulaştırılmış ve hapse düşmüştür. Cezasını doldurmadan kaçır ve evine gelir. Babası töre, onur, namus kaygısından erkek kardeşi çıkarından dolayı karşıdirlar kaçak delikanlıya. Yönetim insafsızdır, hakkında “Vur Emri” çıkarılmıştır. Kız kardeşi kocasının buyruğu altında olduğundan yardım edemez. Anne hepsine karışı insan sevgisi adına savunmaktadır oğlunu. Onun dünyasında “düşüncesi kendininkine uymayana tahammül”, “kula kul olmamak”, “kötüye boyun eğmemek ve her yaşayanın çilesini doldurmak fırsatını tanımak” kısacası özgürlük, hoşgörü ve anlayış değerleri egemendir” (VE. s: 148)

5.2.3 USLUP İNCELEMESİ

Cumalı'nın bu oyunu bir perdelik bir dramdır. Perdenin başında “Dekor” başlığı altında sahne hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Reji açıklamaları konuşmaların yanında parantez içinde verilmiştir. Kostüm hakkında ayrıntılı bir bilgi yoktur.

Yalın ve akıcı bir dilin kullanılmış olması dikkati çeker. Oyunun baş karakteri halilin duygu ve düşünceleri, psikolojik tahlil niteliğindedir: “*Otuz iki aydır hapisdeyim, bir gün sorup aramadınız beni*” (VE. s.141).

Cumalı Halil'in başından geçenleri Halil'in ağzından seyirciye aktarır. Bunun için “Rückblende” yöntemini kullanır: “*İzmir'e indim, cebimde sekiz lira, bir kuruş harcıyıp bie şey yemedim o akşam...*” (VE. s.144).

İnsanların düşünce ve duygularına önem verilmiştir. Ana'nın oğluna olan sevgisi, babanın Halil'e olan kızgınlığı ve Veli'nin kalleşce abisini ispiyonlaması, onların Halil hakkındaki düşüncelerinin ifadesidir.

Yapıtın sonu seyircileri düşünmeye sevk eder, konu bağlanmamıştır. Çünkü Halil karanlığın içinde kaybolurken arkasından jandarmalar ateş eder. Halil'in daha sonra başına nelerin gelebileceğini düşünmek seyirciye bırakılmıştır.

5.3. “VUR EMRİ” VE “DAS FRIEDENSFEST” YAPITLARINDA TOPLUM ELEŞTİRİSİ KARŞILAŞTIRMASI

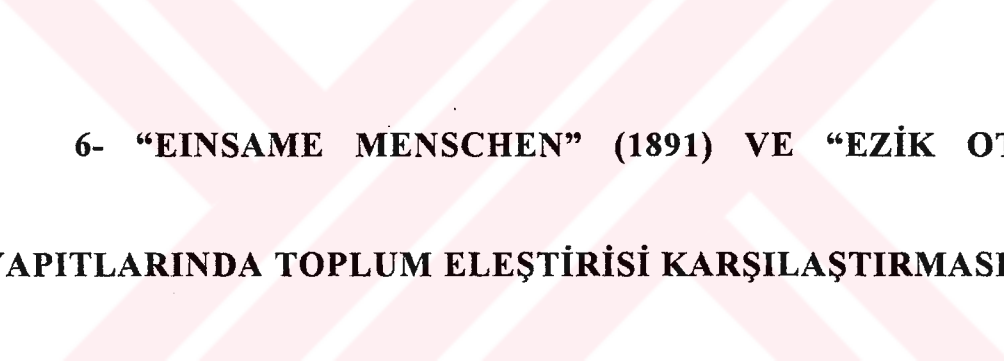
Cumalı ve Hauptmann olayın mekanı olarak kırsal kesimi seçmişlerdir. Her iki eserde de toplumun en küçük birimi olan aile işlenmiştir. Aile içindeki uyuşmazlıklar, baba oğul arasındaki geçimsizlik her iki eserin ana konusudur.

Cumalı'nın eserindeki “Halil” karakteri ve Hauptmann'ın “Wilhelm” karakteri birbirine benzer. Her ikisinde uzun zamandan beri ailelerinden uzak kalmıştır ve sonra tekrar baba ocağına geri dönerler. Fakat babaları ile anlaşamamaları onları tekrar zor durumda bırakır. Baba karakteri baskıcıdır ve çocuklarını anlayış ile karşılama gibi yetenekleri yoktur.

Her iki eserde de anneler çaresizce bab oğul arasındaki çatışmanın ortasında kalan insanlardır. “Bayan Scholz” ve “Bay Scholz” arasında kültür ve bilgi bakımından büyük uçurum vardır. Ve durumu düzeltme çabalarında bu husus en büyük problemdir. Cumalı'nın “Ana” karakteri de yapıcıdır. Oğlu ile kocası arasındaki gerginliği yok etmek ister. Fakat babanın afedememe özelliği durumun düzelmesine engeldir.

Her iki eser arasındaki benze özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Her iki eserde de kırsal kesim mekan olarak kullanılmıştır.
- b) Baba oğul arasındaki anlaşmazlık
- c) Babaların baskıcı , anlayışsız ve acımasız olması
- d) Annelerin baba oğul arasındaki çatışmanın ortasında kalması
- e) Sorunlar aile içinde ele alınır.

**6- “EINSAME MENSCHEN” (1891) VE “EZİK OTLAR”
YAPITLARINDA TOPLUM ELEŞTİRİSİ KARŞILAŞTIRMASI**

6.1. EINSAME MENSCHEN

Olay Berlin' in Fridrichshagen kasabasında, bahçesi müggel gölüne sınır olan bir çiftlik evinde geçer. Johannes yirmi sekiz yaşındadır ve yirmi iki yaşındaki Käthe ile evlidir.Çocukları yeni dünyaya gelmiştir.Ayrıca Johannes' in annesi ve babası Vockerat'lar da bu evde kalırlar. Braun onların aile dostudur ve bu evde çok sık bulunur.

Johannes'in dini inançları sağlam değildir, din hususunda ailesinden farklı düşünür.Annesiyle geçen bir konuşmada bu husustaki düşüncesini şöyle ifade eder:

“Nein, Mutter! Man braucht das nicht glauben und kann doch Religion haben.(Ein wenig getragen) Wer die Natur zuerkennen, Gott ist Natur!“was wär' ein Gott, der nur von außen stieße, im kreis das All am Finger laufer ließe? ihr ziemt's, die Welt im inner zu bewegen”, sagt Goethe, Mutter! und der wußte es beßer wie sämtliche Pastoren und Superintendenden der Welt.”

(Hayır anne! Buna inanmadan da insanın dini olabilir. Tabiatı tanımak için bakan, tanrıyı tanımak için çabalıyor demektir. Tabiat tanrıdır! “Sadece dışarıda duran,daire içerisinde her şeyi parmağı ile idare eden tanrı neye yarar? Ona dünyayı içinden idare etmek yakışır.” diyor Goethe! ve o çoğu rahipten ve dünyanın önde gelenlerinden dyaha iyi bilirdi.)(EM.s:19) (1)

Bu yüzden çocuğunun vaftis edilmesi onun için önemli değildir.

¹ .- Verilen sayfa numaraları şu baskıya göredir: Gerhard Hauptmann, “Einsame Menschen”, Ullstein Theatertexte 1, Ullstein 1977

Braun adeta Johannes' in zıt kutbudur. Braun dindar olmayan bir insanı yarım olarak nitelendirir. Aralarında bu yüzden çok sık çatışma olur.

Anna Mahr, yirmidört yaşındadır ve Üniversitede okumaktadır. O dönemde tahsil yapan kadın çok azdır ve hayretle karşılanır, toplumda ayrıcalıklı olarak kabul edilir. Braun ile Paris' teki bir sergiden tanışırlar ve Braun' u ziyaret etmek amacıyla Vockeratlar' ın evine gelir. Anna' nın tahsili Johannes' i cezbeder. Käthe'nin tahsilli olmayışı onu çok üzer ve Käthe' ye Anna gibi tahsilli olması için hiç de nazik olmayacak şekilde öğütlerde bulunur:

“Du solltest geraduzu fieberhaft yede Gelegenheit ergreifen, geistig bißchen weiter zu kommen. Du solltest treiben dazu! Du solltest das Fräulein hier festhalten. Ich begreife nicht, wie man so gleichgültig sein kann.”

(Ruhen ilerleyebilmek için hareketle her fırsatı değerlendirmelisin. Bunun için mücadele etmelisin! Bu bayanı burada tutmalısın. Nasıl bu kadar sorumsuz olabildiğini anlamıyorum) (EM. s:29)

Johannes sürekli yeni arayışlar peşindedir. Bayan Vockerat onun bu durumundan rahatsız olur. Bütün Vockerat ailesi Anna' yı sevmiştir. Anna' nın onlarla beraber kalmasından memnundur. Käthe, Anna'nın fikirlerinden etkilenir. Fakat Johannes'in Anna'ya olan aşırı ilgisinden rahatsız olur. Johannes ve Käthe, kültür farklılığından ve bilgi eşitsizliğinden dolayı ters düşerler. Sürekli tartışmalardan dolayı Käthe Johannes' e olan sevgisini yavaş yavaş yitirir.

Anna evden ayrılarak Zürih' e gitmek ister. Bayan Vockerat ve Kthe, Johannes'in ona gün geçtikçe daha fazla baēlanmasından dolayı Anna'yı bir genç kızın olması gerektiēinden daha modern ve serbest bulur. Johannes ise Anna' nın evden ayrılmasını istemez, onu ailesinin fikirlerini hiç önemsemeden biraz daha evde kalması için ikna eder. Fakat bu, aradaki uçurumların daha da derinleēmesine yol açar.

Anna evde kalmaya devam eder. Bayan Vockerat ve Kthe sürekli mutsuzdurlar. Johannes eēine sadık kalmaz, onu ihmal eder. Kthe baēka are bulamaz ve Anna ile konuēarak onu evden ayrılması için ikna eder.

Ailesinin baskısına dayanamayan Johannes, Anna'nın evden ayrılmasını kabul etmek zorunda kalır. Anna'dan ayrılmak Johannes için çok zor olur. Anna ayrıldıktan sonra, tekrar herēeyin dzeleceēini umut eden ailesi hayal kırıklıēına uērar. Johannes masanın üstünde bir mektup bırakarak gölde intihar eder.

6.1.1- YAPITTAKİ KAREKTERLER

6.1.1.1- JOHANNES

Jannes, yirmi sekiz yaşında, orta boylu, sarışın ve sevecen bir yüz ifadesine sahiptir. Kıyafeti dağınık, kültürlü ve bilgili bir insandır (EM.S:10). Psikoloji ve Fizyoloji alanında çalışır, bu bilim alanlarıyla ilgili bir kitap yazmakla meşgul. Bu çalışmasında çok iddialıdır. (EM.S:16,Bkz. ayrıca S:25) Çalışmasının çevresindeki insanlar tarafından küçümsenmesini kesinlikle hazmedemez. (EM.S:41) Johannes alışılmışın dışına çıkmak ister, yeni şeyler bulma peşindedir. (EM.S:32)

Küçük yaşta iki defa geçirdiği ciğer iltihabının etkisi daha hala devam etmekte, ara sıra göğüsünde sancılar belirmektedir (EM.S:11).

Johannes objektif olduğuna inanan bir insandır. Olayları tarafsız bir şekilde değerlendirmeye çalışır. Bu hususta Braun ile ters düşerler ve aralarında sık sık tartışma çıkar. (EM.S:15)

Johannes'in dini inancı, ailesinden farklıdır. Bu yüzden çevresindeki insanlar tarafından olumsuz karşılanır. Din üzerine düşüncelerini annesiyle konuşmasından anlarız .(EM.S:19) O tabiatı din olarak görür, tabiatı incelemek ona göre tanrıyı anlamaktır. Ona göre Dünyayı içinden yönetmek dışarıdan yöneten tanrının işinden daha zordur. Bu düşüncelerinden dolayı yeni dünyaya gelmiş olan çocuğunu vaftis ettirmeye sıcak bakmaz. Vaftis olayına hıristiyan ölçüsünde bakmadığını dile getirir (EM.S:11).

Johannes, insanları seven toplum içinde ezilen insanları gördüğünde yardıma koşan biridir. Mesela caddede insanlar tarafından rahat

bırakılmayan bir sarhoş gördüğünde onu onların elinden kurtarır (EM.S:31). Fakat buna rağmen uyumlu bir evlilik yürütememektedir. Käthe ile arasında büyük kültür farkı vardır ve Johannes' in zor memnun olma özelliği bu evliliği zora sokar. Johannes memnun insanları arı kovanındaki kraliçeye benzetir, bu kalabalığı berbat olarak nitelendirir .(EM.S:18) Käthe'nin kendisinden uzak durmasından rahatsız olur. (EM.S:11) Fakat onu Käthe'de en fazla rahatsız eden husus bilgisizliğidir. (EM.S:29) Anna'da Käthe'de arayışta bulamadığı özellikleri bulur. Ona güvenilir ve özel meselelerini dahi açar.(EM.S:42) Anna' ya aynı zamanda duygusal olarak bağlanır ve kendisini iyi bir aile babası olarak görmez (EM.S:46).

6.1.1.2. ANNA

Anna Mahr yirmidört yaşında, orta boylu, küçük başlı, koyu saçlı, temiz ve gergin tavırlara sahip biridir. Zorluk çekmeden yaptığı hareketlerde zerafet ve güç vardır. Siyah kıyafetiyle zerafet sergilemektedir. (EM.S: 21)

Üniversite öğrencisidir ve özgürlüğüne düşkündür. Bulunduğu çevrede bayanların tahsilli olması alışılmamış olduğu için fark edilmektir. Onun üniversitede öğrenci olduğunu öğrenince Frau Vockerat' ın gösterdiği şaşkınlık bunu gösterir .(EM.S:22,bkz. ayrıca s:56)

Aile mutluluğunu yaşamamış olduğundan, Yohannesin ailesini tanıdığına, hayranlığını gizleyemeyerek bir aile içinde nasıl bu kadar mutlu olduğuna hayret eder ve imrenir, insanlara saygılı davranır. (EM.S:31, bkz ayrıca s:30,31)

Uzun yıllar yaşadığı şehir hayatından ötürü tabiata karşı ayrı bir sevgisi vardır. Tabiat içerisinde herşeyin fevkalade oluşunu düşünür. (EM.S:30)

6.1.1.3. KÄTHE

Johannes' in karısı Käthe, yirmi iki yaşında, orta boylu, nazik yapılı, solgun ve esmer bir kadın. (EM.S:7)

Käthe' nin külür seviyesi düşüktür. Bu yüzden Johannes' in bilgisi altında ezilmektedir ve Johannes tarafından anlayışsızlıkla suçlanmaktadır. Olayları basite alması ve sorumluluktan kaçması, evliliğinin kötü durumda olmasının başka sebepleridir. (EM.S: 45)

Johannes' de ona karşı anlayışlı davranmaz ve onu ezer. Sürekli mutsuz ve ümitsizdir. (EM.S: 47) Evde kendini fazlalık gibi hisseder.

6.1.1.4. FRAU VOCKERAT

Johannes' in annesi bayan Vockerat elli yaşında ağır başlı bir kadındır. Siyah ipek elbisesi vardır ve dalgalı saçları ortadan ayrılmıştır. Johannes' in içine kapalı yaşaması onu rahatsız eder, kendini mahvettiğini düşünür: “Kendini mahvetmek onun neyine yarar? Bu durumda benim için onun basit bir çiftçi veya bahçıvan veya ne bileyim memur gibi bir şey olmasını yüz misli tercih ederim ve şu kılı kırka yarmayı bıraksaydı.” (EM.S: 32)

Tecrübeli ve dindar bir insandır. Johannes'in dine soğuk bakmasından şikayetçidir. (EM.S: 34, bkz. ayrıca s:9).

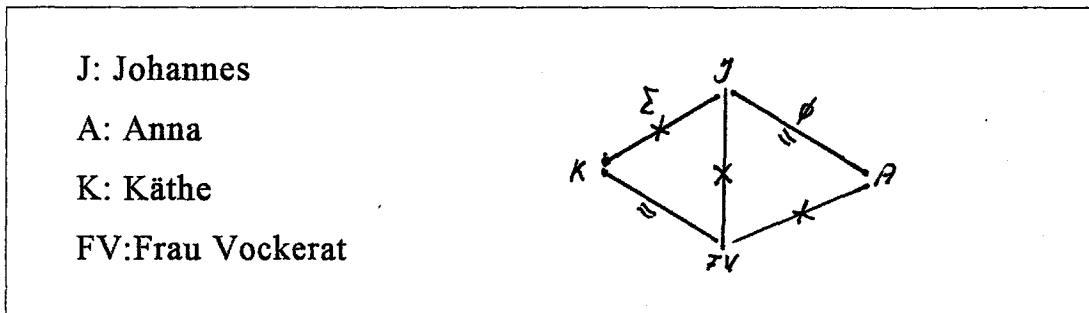
6.1.1.5 BRAUN

Braun bir ressamdır. Yirmi altı yaşında solgun ve yorgundur. Saçları neredeyse kel ve küçük bir bıyığı vardır. Kıyafeti modern ve neredeyse fersudeleşmiştir*. Morali bozuk ve asık suratlıdır (EM.S:9,10).

Yohannes' in çocukluk arkadaşıdır ve maddi durumu pek iyi değildir (EM.S:36,bkz. ayrıca S:42). Dindardır ve dinsiz insanı yarım olarak nitelendirir (EM.S:12).

Gerçekleri görmek için çok basit bir mantık kullanılıyor: "*Wenn's regnet, is' s naß, wenn' s schneit, is's weiß wenn' s gefriert, is's Eis.*" (Yağmur yağdığında, ıslaktır, kar yağdığında beyazdır, don tuttuğunda buzdur) (EM.S:1).

1Karakterlerin birbiriyle ilgisinin şekille ifadesi:

* Fersude: Eskimiş, yıpranmış (TDK. Türkçe Sözlük Ankara 1988)

AÇIKLAMASI: Yapıtın merkezinde Johannes vardır. Johannes ile Anna arasında uyumlu bir sevgi vardır. Fakat bu yasak bir aşktır. Çünkü Käthe ile evlidir, ondan bir çocuğu olduğu için bağımlıdır, fakat karakter olarak birbirlerine uymadıkları için çatışırlar. Anna kültürlü , eğitilmiş ve rahat bir insandır. Bu yüzden bulunduğu ortamda kabullenilemez ve çatışma içerisinde kalır.

6.1.2- TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Vockerat ailesi kalabalık şehir hayatından uzak bir mekanda bulunurlar. Fakat çok küçük bir topluluk olmalarına rağmen yine de toplumun taviz vermeyen kuralları geçerliliğini korumaktadır.

Dine inanmayan Johannes, koyu hıristiyan ailesiyle ters düşer (EM.S:19). Bu inançsızlığından dolayı Johannes aynı zamanda toplumla ters düşmektedir. Dinle birlikte günlük yaşamdaki dini uygulamalar da anlamını yitirir, örneğin Johannes vaftiz üzerine eleştiri yapmaktan çekinmez (EM.S:11,12). Fakat Käthe onun topluma ayak uydurması gerektiğini savunur.

Johanes ailesine bağlı bir insandır. Bu yüzden ailesini kırmamak için kendi gerçek düşüncelerini ifade edemez. Anna bu durumu yadırgar. Ona göre toplum ne düşünürse düşünsün insan kendi düşüncelerinden taviz vermemeli. Bu yüzden Johannes'e çevresinin söylediklerine fazla önem vermemesini öğütler.(EM.S:41)

Johannes insanları sever. Toplumun dışladığı, hor gördükleri veya alay ettikleri insanları kollar ve korur. Bunu düşüncelerin lehine konulmuş bir tavır olarak değerlendirmek gerekir.

O dönemde tahsilli kadınlar çok azsayıdadır, toplum onları garip karşılamakta. Bayan Vockerat örneğinde gözlemlediğimiz bu tavrın, Hauptmann tarafından eleştirildiğini söyleyebiliriz (EM.S:22). Bu eleştiriye Anna' nın perspektivinden öğreniyoruz (EM.S:23).

Anna toplumdaki alışılmış kadın tipini benimsemez, onları eleştirir. Ona göre kadının ufku çok daha geniş olmalı. Johannes Anna' nın bu konuyla ilgili düşüncelerini eşine şu şekilde aktarır:

“ Fräulerin anna hat ganz recht. Die Küche und die Kinderstube, das sind im besten Fall eure Horizonte. Dorüber hinaus existiert nichts für die deutsche Frau.” (EM.S:46)

Toplum genellikle kapalı ve Anna gibi özgürlüğüne düşkün kadınları kabul edemez, hatta dışlar. Bayan Vockerat önceleri sempati duyduğu Anna' yı daha sonraları onun bu özelliğinden dolayı sevmemeye başlar (EM.S:52).

Yapıttaki Johannes ve Anna figürünü toplum dışı insanlar olarak görüldüğünü söylemek mümkün. Çünkü onlar toplumun kurallarını bayağı olarak görürler ve bu kuralların aşılması gerektiğini savunurlar. Hauptmann sonuçta toplumu galip çıkarır. Çünkü yıllardır devam eden alışkanlıkları ortadan kaldırmak kolay değildir. Fikirlerinden taviz vermeyen yapısı onun felaketine sebep olur; toplumun kurallarını değiştiremeyeceğini anlayınca intihar eder.

Bireyin toplum karşısında savunmasızlığı böylece anlatılmış oluyor. Yazarın bunun böyle olmaması gereğini vurgulamak için, toplumun karşısına bireyi çıkarıyor.

6-1.3 USLUP İNCELEMESİ.

Eser beş perdeden oluşmaktadır. Son perdede Johannes'in intihar etmesi yapının en önemli sahnesidir.

Her perdenin başında sahne dekoru teferruatlı biçimde anlatılmıştır. Oyuncuların ayrıntılı kostümleri davranış ve mimikleri reji açıklaması olarak verilmiştir.

Evin hizmetçisi Amme Friedrischshagen şivesiyle konuşur:

“Ha- ha ! det sin Maman ihre. Schlaf, Kindcher,.....Reene Troddelin sind det.”(Em. S:7).

Bunun sebebi onun statü ve kültür yönünden düşük birisi olduğunu göstermektedir. Diğer yandan Anna yüksek almanca konuşarak, konunun içeriğinden'de anlaşıldığı gibi, kültür düzeyinin yüksek olduğunu belirtir.

Naturalist uslubun özelliği sahnede gerçeğe yakın bir mekânın kullanılması, çevrenin reji açıklamalarıyla çok iyi tanıtılması, oyuncu ve eşyaların canlı biçimde ortada durması, okuma sırasında kafada hayaller değil canlı insanların belirmesi, günlük konuşma uslubunun dışına çıkılmaması ve hayattan bir kesit verilmesidir. Bütün bu özellikleri bu oyunda görmekteyiz. Fakat Hauptmann yapıtlarında dini öğelere yer verdiği için tipik naturalist usluptan ayrılır ki bu oyunda da Johannes'in dini düşünceleri ve bu hususta ailesiyle nasıl ters düştüğü oğlunun vaftiz meselesi gündeme geldiğinde anlatılmakta (Em. S:11 , 9).

6.2. EZİK OTLAR

Olay günümüz Urla dolaylarında geçer. Gülsüm annesi ve ağabeyisi Mahmut ile birlikte bir köy evinde yaşar. Gülsüm evlenme çağına gelmiş bir genç kızdır.

Mahmut ve Gülsüm' ün amca oğlu Kadir, Lazların Fahri' yi bir tartışma (otlak kavgası) sonucu vurur. Bu durum karşısında Mahmut Kadir' i taktir eder çünkü oraya sonradan yerleşmiş olan Lazlara nefret duyar.

Gülsüm Fahri' nin kardeşi Kenan ile gizli aşk yaşarlar. Kenan ve Gülsüm' ün niyetleri saf ve ciddidir. Mahmut bir söylenti sonucu bu ilişkiden haberdar olur, beyninden vurulmuşa döner. Bu beraberliğe şiddetle karşı çıkar. Çünkü amca oğlunun Lazlar yüzünden hapiste yattığına inanır. Fakat Gülsüm annesinin ve ağabeyisinin baskılarına rağmen kararlıdır.

Kenan Gülsüm' ün ailesine karşı en küçük düşmanlık beslemez. Gülsüm ile gizlice buluşmak amacıyla gittiği yerde Mahmut tarafından yakalanır. Aralarında kavga başlar ve sonuçta Mahmut ölür. Kenan böyle olmasını istememiştir.

Olay yerinde otların ezik olduğu fark edilir. Bu uzun süre birbirleriyle boğuştukları gösterir. Fakat ezik otların asıl ifade etmek istediği ezik insanlardır.

6.2.1 YAPITTAKİ KARAKTERLER

6.2.1.1. GÜLSÜM İNCE

Gülsüm 17' sinde bir genç kızdır. Gülsüm' ün annesi Ayşe' ye göre Gülsüm evlenme çağındadır ve evlenen bir genç kız toplum kurallarına, geleneklerine göre çeyizini hazırlamalıdır. Bu yüzden Gülsüm' ün annesi onun herşeyi bırakıp sadece çeyiziyle meşgul olmasını ister. (EO.S:63) ⁽¹⁾. Toplum olumlu olarak kabul ettiği görücü usulüyle evlenmeyi Gülsüm kesinlikle kabul etmez. Böyle kişilerin yani ailesini kendisi için uygun gördükleri kimselerden öğrendiğini ve o kimselerin kalbini tık bile ettiremeyeceğini ifade eder. (EO.S:64) Gülsüm evleneceği kimseyi kendisi seçmek ister (EO.S:11). Özgürlüğüne düşkündür. Toplumun kuralları, kız çocuklarına sınırlı imkanlar sunmaktadır ve Gülsüm bu kısıtmalara şöyle itiraz eder:

*“Hakkım var! İkiniz de bilin. Var! Esir değil, köle değilim ben!
Sofranızda bir lokma ekmek verip doyurdunuz, damanızda bir şilte
verip yatırdınız diye karışamazsınız benim sırlarıma! Taş değil,
odun değilim ben, bilin! Can'ım! Sevmek sevilme benimde hakkım!
Çocuk değilim, bebek değilim, genç kızım!”*

Gülsüm merhametli bir insandır. İçinde ekmek kırıntıları bulunan sofraya bezini bahçeye silerken o kırıntıları yemek için gelen bir kırlangıcı kapan bir kedi karşısında ızdırap duyar (EO.S:62;bkz. ayrıca s:63, 65). Gülsüm' ün bu yumuşak kalpliliği ve merhametliliği sadece hayvanlar için değil bütün canlılar için geçerlidir. Fahri vurulduktan sonra da büyük üzüntü duyar.

¹ .- Verilen sayfa numaraları şu baskıya göredir: Necati Cumalı, Oyunlar 1, “Ezik Otlar”, İst. 1969.

Ailesi Kenan' la evlenmesine karşı çıkmasına rağmen Gülsüm her şeyi göze almıştır (EO. S:77;bkz. ayrıca s:78, 101,107, 85). Ailesinin olumsuz tavrı onu tedirgin eder. Gülsüm abisinden korkusuna Kenan' la görüşemez ve dertlenir:

"Bilsen nasılım şimdi? Yüreğim, etlerim iki taş arasında sanki! İki değirmen taşı arasında! Ezim ezim eziliyor! Ölüyorum onun için! Ona tek söz söylemek, onun tek sözünü duymak için!..."
(EO.S: 107;bkz. ayrıca s:79, 84).

Fakat her şeye rağmen sevmektedir:

"Ağabeyim kimi sevse, kimle evlense severdim ben! Gene de severim! Tek onu böyle üzgün görmeyeyim Ağabeyim niye darıldı bana? Niye suçluyor beni?"(EO.S:114; bkz. ayrıca s:118)

Gülsüm kimseyi kırmak istemeyen bir karaktere sahiptir. Aile fertlerinden kimseyi zora sokmak, incitmek istemez. Fakat ailesi öyle düşünmez (EO. s:82). Özel mektuplarını ondan habersiz okumalarını Gülsüm affedemez (EO, s:100)

Gülsüm yalanı sevmez ve düşüncelerini açık ve korkusuzca söyler. Bu yüzden çevresi ve bilhassa ailesinden tepki görür (EO. S:102;bkz. ayrıca s:105). Kenan' ın ölümünden sorumlu olarak kendini görür.

6.2.1.2.KENAN GÜR

Gülsüm' ün aşığı Kenan on sekiz, yaşında kadına saygılı bir delikanlıdır. Saygısını Gülsüm' e şöyle açıklar:

“Az önce yolda bir adam gördüm. Karısını ata bindirmiş, kendi yanı başında yürüyordu. Urla' dan dönüyorlardı belki de. Özendim. Biz de Gülsüm' le böyle olsak, dedim. Ata seni bindiririm, ben yanı başında yürürüm. Kasabaya, akrabalara hep böyle gideriz. Gören delikanlılar, genç kızlar bize de özenir...” (EO.S:85)

Kimseyle kötü olmak istemez. Fakat Mahmut' un aksi tutumu ve hareketleri onu çileden çıkarır .(EO.S:88;bkz. ayrıca S:90,109,110). Aralarında çıkan kavgadan Mahmut' un ölmesi Kenan'ı üzer, pişmanlık duyar. (EO. S:121) Binnaz onun Mahmut' un cesedi başındaki halini şöyle anlatır:

“ Ben yetiştim, Kenan'ı Mahmut' un üstüne kapanmış, döğünürken buldum.!“Mahmut, Mahmut! Kardeşim sen sebep oldun, sen saldırdın! ” diye seslendiğini duydum! Beni gördü, “vurdum, kanlı oldum! dedi fırladı gitti. Gömleği paramparçaydı. Pantolonunun paçaları boydan boya yırtıktı...Kan ter içindeydi!” (EO. s:123)

6.2.1.3. MAHMUT İNCE

Gülsüm' ün ağbeysi Mahmut 26 yaşındadır. Lazlar hakkında iyi düşüncelere sahip değildir. Mahmut orasının yerlisi olarak Lazların sonradan gelip otlığa sahip olmalarını kabullenemez .(EO. S:66; bkz. ayrıca S:69, 73, 72).

İnatçı ve kabalığı, Kenan ile kavga etmesinin tek sebebi (EO.S:96; bkz. ayrıca S:108, 109,111,112,113,110,115,118).

Mahmut babasının ölümünden sonra ailesinin bütün yükünü omuzunda taşımış. Ağır şartlar altında çalışmış ve Gülsüm ile annesinin sorumluluğunu taşımakta .(EO. S:116) Bu yüzden Gülsüm' ün Kenan' la evlenmek istemesinde karar yetkisini kendinde görür. (EO. S:116).

6.2.1.4. AYŞE İNCE

Ayşe İnce Gülsüm' ün annesidir ve elli yaşındadır. Sert davranmaya karşıdır ve tatsızlık çıkmaması için sürekli çabalar. Mesela; Gülsüm ile Kenan arasındaki aşk mektuplarını bulduktan sonra Mahmut' un Gülsüm' e kötü bir şey yapmasını engeller. Mahmut' u şöyle frenler:

Öfkeyle iş bitmez, yoluna girmez! Sen bunu hiç bilme! Bırak Gülsüm' ü karşıma alayım, ” (E O. S: 95; bkz ayrıca S: 96, 112, 113). Fakat bu özelliğinin yanında aynı zamanda baskıcı ve inatçıdır. Gülsüm' ün Kenan ile evliliğine karşı çıkar ve Gülsüm' e şöyle der:

“Kız dilin tutulur, sus! Ananın önünde nasıl böyle konuşursun? Sıkıl! Utan! Seni altına alır, bıçakla keser, parça parça doğrarım, elimle Kenan' a vermem! Anla! Kkafana koy! Kenan' ı koca diye aklından çıkar! Unut! Damat diye adım atamaz o bu eve! Ne desen! Kaçayım Kenan' a varayım dersen, ölünceye kadar bir daha dönemezsin bu eve! Ananın ağabeyinin yüzünü göremezsin!” (EO. S:101; bkz. ayrıca S:85).

Anelik üstünlüğünü kullanarak çocukların konuşma hakkını engeller. Aile içindeki geleneksel rolleri benimsemiş, herkesin haddini bilmesini ister. Aksi halde kesin yatırımlar uygulama tehdidini ihmal etmez.

6.2.1.5. ETEM TIRPAN

Etem Tırpan kır bekçisidir ve elli yaşını aşkındır. Kanunlar hususunda tecrübelidir. Öyleki Kadir' in Fahri' yi öldürmesi üzerine Kadir' in ne kadar ceza alacağını tecrübelerine dayanarak tahmin edebilmektedir.

Sürekli kötülük çıkmasını engellemeye çalışır. Mahmut ile Kenan arasında kavga çıkacağını öğrenince kavga çıkmasını engellemeye çalışır: *"Git dedim sana! Durma, oyalanma!Mahmut, zeytinlikten çapasını kapıp üstüne gelmeden git!..."*(EO, S: 90: bkz. ayrıca S:116,117,115) Olaylar karşısında mantıklı düşünmektedir. Mahmut' un Gülsüm ile Kenan arasındaki aşka karşı çıkması üzerine Mahmut' a şunu der:

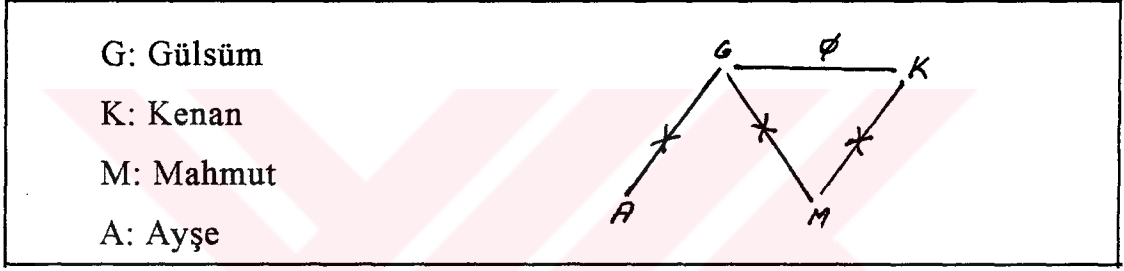
"Gün gelir olur! Ayakların yerden kesilmiş, kendini başı göklerde buluverirsin! Sen anana kardeşine açılacak olsan bile sevdiğin kız anasına, ağabeysine açılabilir mi? Kardeşine çatarken onu da düşün..." (EO. S:116)

Ağabeysin'in cesedi başında ağlayan Gülsüm'ü gördüğünde onu şöyle teselli eder:

"Giden gider ezilen ezilir kızım! Sen daha ne desen boşuna!
Gençsin, gür çayırlar gibisin! Gönlünde daha nice atlar dirilir, nice
sürgünler sürer yeşerir senin..." (E O, S:124).

Onun kişiliğinde babacan bir yetişkin kişiliği görürüz. Kendisine akıl danışılacak bir insan.

Karakterlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin şekil ile ifadesi:

AÇIKLAMASI: Gülsüm ile Kenan birbirlerini severler. Fakat bundan dolayı Ayşe ve Mahmut ile çatışırlar. Mahmut ve Kenan ile olan çatışma ölümle sonuçlanır.

6.2.2-TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Toplumdaki insan ilişkileri simgesel olarak Ayşe kadının ağzından şu şekilde ifade ediliyor:

"Nerede yaşıyoruz biz kızım? Bu yerler kır yerler! Yaban yerler! Dört yanına bir bak, yere göğe, cümle otlara, canlılara iyice bak, bir boğuşmadır gider!Şahin serçeyi kovalar, avcı şahini! Sansar kümesi dağıtır, kurt sansarı parçalar! Bu gidenler de tohuma duran, dalında kuruyan ot göster bana! Rahat huzur kimde var? Rüzgar bile bulutun izinde, seslensen duyan kim? Hadi, oyalanma, al eline işini, ilerlet..." (EO, S:63)

Haklı-haksız ayırımdan çok, güçlü-zayıf savaşının olduğu, burada güçlülerin güçsüzleri ezdiği hayvanlar arasındaki ilişkiyle anlatılmaya çalışılıyor. Lazlar yapıtta konu edilen yöreye (Urla) sonradan gelip yerleşmişler ve görece zayıftırlar. Fakat orasının eski, güçlü, yerleşik halkı onları bir türlü kabul edememiş. Sebebi, Lazların otlağı satın alarak köylüyü mağdur durumda bırakmaları bu yüzden Lazlar hakkında olumsuz düşünceler geliştirilir:

"Kim olacak? Lazlardan biridir.Otlağı satın aldılar ya, boş bırakmazlar gayrı! Hıh! Otlağı olana at beslemesi kolay elbet! (öfkeli) Otlak onların eline geçti geçeli komşunun düzeni bozuldu! Kimsenin sağmalını bineğini yayacak yeri kalmadı! Ağabeyinin yanında Lazların lafını anma öfkelen dirirsin!...." (EO.S:65)

Lazlarla başlanan düşmanlık öyle bir boyuta varmış ki birbirlerine kız vermeleri imkansız hale gelmiş. Ayşe şöyle der: "Bu evden Lazlara telli duvaklı gelin gidemezsin sen..." (EO.S:101).

Oysa Gülsüm' ü bu otlak meselesi hiç ilgilendirmez. Fakat yine de baskı sonucu bu aşk mutsuz sonla sonuçlanır. Saygı ve sevgisizlik, insanlar arası anlayışsızlık, hoş görüszlük ve husumet Gülsüm'ün ağzından şöyle dile gelir:

"...Yarın göğsümü görün! Yanıyorum! Yanıyorum! Banane sizin otağınızdan! bana ne sizin göttüğünüz ayrılıktan? Kenan, kuru bir dal olsun kırdı mı sizin bağıınızdan? Kadir, Fahri' yi vururken benim halim ne olur hiç düşündünüz mü? Hainler, canavarlar! Çalılar, dikenler sarmış, kaplamış sizin içinizi! Gözünüzü çalılar, dikenler bürümüş! Kinden, düşmanlıktan başka duygu bildiğiniz yok! Tek ot yeşermez sizin yüreğinizde." (EO. S:102).

Cumalı' nın parmak bastığı önemli bir husus da, işte bu sevgisizliği doğuran gelenekler. Çünkü Lazları Urla dolaylarına göçmeye iten sebep "Kan Davası". Ne yazık ki geldikleri yerde de kandan kurtulamazlar. Gelenekler orada da var. Sağduyu sahibi Etem şöyle yakınır: "...Oğullarımız kan görmesin dedik, kandan kaçtık, kan geldi bizi buldu! Adamın kahrını, çilesini anlayabildin mi?" (EO. S:73)

Toplumunu oluşturan bireylerin en büyük korkusu topluma karşı rezil olmak. Toplumun acımasız gargısına maruz kalmamak için, insanlar, kendi hayatlarını geleneksel kurallarına göre düzenliyorlar (EO.S:106;bkz. ayrıca S:112,66).

6. 2. 3 - USLUP İNCELEMESİ

Oyun üç perdeden oluşmaktadır. Birinci perde dört, ikinci perde dört ve üçüncü perde üç tablodan oluşmaktadır. Her tablonun başında sahne dekoru ayrıntılı olarak verilmiştir. Cumalı bu yapıtında da sade ve berrak Türkçe kullanmıştır. Yapıtını konusu kırsal kesimde geçmesine rağmen oyuncuların konuşmaları ^{sive} ~~dialekt~~ değildir. Oyunun baş karakteri Gülsüm' dür. Gülsüm' ün düşünceleri ailesinin diğer fertlerinden ayrıdır. O Lazlara düşmanlık duymaz hatta Lazların Kenan' a aşığıdır. Bu iki zıt kutup içerisinde Gülsüm' ün ruh hali psikolojik tahlil niteliği taşır. Mahmut' un konuşması kaba ve serttir. Kenan ile yaptığı tartışmada rencide edici laflar kullanır. Bu onun ahlakça düşük olduğunu göstermek içindir: “*Omu tabanca bıçak çekecek bana? Tutar kibrit çöpü gibi kırarım onun bileklerini.*” (VE. s.97)

Cumalı yapıtın isminin geçtiği kısımda seyirciye mecazi bir anlamda yaklaşır. Kavga yerindeki otların ezikliğı aslında ezik insanları tasfir eder.

6.3. "EZİK OTLAR" VE "EINSAME MENSCHEN"

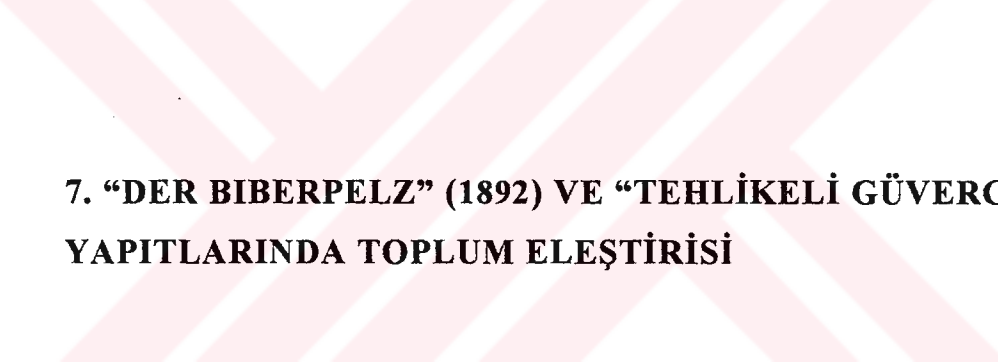
YAPITLARINDA TOPLUM ELEŞTİRİSİ KARŞILAŞTIRMASI

Necati Cumalı "Ezik Otlar" oyununda, birbirini seven iki insanın, çeşitli toplum kuralları sebebiyle, birbirlerine kavuşamamalarını işlemiştir. Gülsüm ve Kenan'ın aileleri birbirlerine düşman ailelerdir. Bu düşmanlığın sebebi kan davasıdır. Bilhassa Gülsüm'ün ailesi bu evliliğe karşı çıkmaktadır.

Gerhart Hauptmann'ın eseri "Vor Sonnenaufgang" da baş karakterler olan "Johannes" ve "Anna", birbirlerini sevmelerine rağmen, kavuşamazlar. Johannes evlidir. Fakat Johannes'ın ailenin diğer üyelerinden daha kültürlü ve bilgili olması, aralarında uçurum açılmasına sebep olur. "Anna Mahr" karakter ve kültür yönünden Johannes için çok uygun bir çifttir. Fakat evliliği buna engel olur. Neticede Johannes gölde intihar eder. Cumalı'nın "Gülsüm" ve Hauptmann'ın "Johannes" karakterleri benzer kabul edilebilir. Her ikisi de ailelerinden farklı yapıdadırlar ve ailenin diğer fertleriyle uyuşamazlar. Her ikisi de sonunda mutsuz olur.

Bütün bu özellikler şu şekilde maddeler halinde gösterilebilir:

- a) Toplum bireylere belirli roller vermiştir. Bu rollerin yerine getirilmesini kontrol eder.
- b) Bu rollere aykırı düşenler mutsuz olur.
- c) Bu mutsuzluğa rağmen gelenekler sorgulanmadan devam ettirilir.

**7. “DER BIBERPELZ” (1892) VE “TEHLİKELİ GÜVERCİN”
YAPITLARINDA TOPLUM ELEŞTİRİSİ**

7.1. DER BIBERPELZ (KUNDUZ KÜRKÜ)

Olay bin sekizyüz seksenli yılların sonunda Berlin' in kenar semtlerinden birinde geçer. Wolff ailesi göl kenarında bulunan bir köy evinde yaşar. Bayan Wolff çamaşır yıkayarak, kocası ormanda usulsüz avlanarak ve iki kızları evde hizmete giderek evin geçimi sağlar.

Bir gemici olan Wulkow Bayan Wolff' a bir kunduz kürkü siparişi verir.

Krüger Malikanesinde hırsızlık olmuştur. Durum emniyet amiri olan Wehrhahn' a bildirilir. Wehrhahn Krüger ve onunla birlikte aynı evde kalan Dr. Fleischer' i soruşturmaya başlar. Motes Krüger' in evinde kalmış bir kiracıdır fakat yüksek kira ücretini ödeyemeyince evden çıkarılmıştır. Wehrhahn'a onlar hakkında bilgi verir. Wehrhahn'a her perşembe günü garip insanların evde toplandığını bildirir. Wehrhahn Krüger ve onun kiracısı Dr. Fleischer hakkında esrarengiz bilgiler edinir. Krüger' in odunu çalınmıştır ve bundan dolayı telaşlanması komik karşılanır. Krüger evinin hizmetçisi olan Bayan Wolff' un kızını bu işten sorumlu tutar ve Wolff ailesi hakkında şikayette bulunmak ister. Fakat Bayan Wolff Wehrhahn tarafından iyi bir insan olarak tanınır ve şikayet ciddiye alınmaz. Fakat aslında odunu Bayan Wolff' un kızı Leontine, annesinin direktifi üzerine çalmıştır.

Bayan Wolff ve Krüger karakolda yüzleşirler. Krüger ondan odunu ödemesini ister. Bayan Wolff yaptığı masum numarasıyla herkesi masum olduğuna inandırır.

Dr. Fleischer oğluyla birlikte Bayan Wolff' u ziyarete gelir. O da Bayan Wolff' un suçsuzluğuna inanır. Ona yeni bir hırsızlık olayından söz eder. Krüger' lerin evine tekrar girilmiştir ve bir kunduz kürkü çalınmıştır. Kürkü aslında Bayan Wolff çalmıştır fakat şu sözlerle suçsuz olduğuna Bayan Fleischer'i inandırır (BP.s:420). ⁽¹⁾

Sonunda Krüger de Bayan Wolff ' un suçsuzluğuna inanır. Ondan özür dilemek için Bayan Wolff' un evine gelir.

Dr. Fleischer yaptığı sandal gezintisinde, bir gemicinin sırtında gördüğü kunduz kürkünü bildirmek üzere karakola gelir. Bayan Wolff ve kızı da ordadırlar. Wehrhahn Fleischer' in ifadesini ciddiye almaz. Fakat Dr. Fleischer' in gördüğü aslında Bayan Wolff' un çalıp Wulkow' a sattığı kürktür. Wehrhahn asıl suçlu ve tehlikeli olarak Fleischer ve Klüger' i görür. “*Çünkü Wehrhahn meseleyi sadece politik açıdan ele alır ve bu iki demokrati ciddiye almaz.*” ⁽²⁾ Ona göre Wolff' lar gerçekten dürüst insanlardır ve Dr. Fleischer ise adeta ölüm tehlikesi saçır. (BP. S:605).

¹ .- Verilen sayfa numaraları şu baskıya göre: Gerhart Hauptmann, Auserwählte Werke, “Der Bieberpelz”, Frankfurt 1889.

² .- Brenner / Bortenschloger, Deutsche lit. Geschichte 1, Wien 1986, s:327

7.1.1. ESERDEKİ KARAKTERLER

7.1.1.1. FRAU WOLFF

Bayan Wolff aynı zamanda çamaşırcı kadın olarak da anılmaktadır. Bunun sebebi hizmet etmek için gittiği evlerde çamaşır yıkamasıdır. Evinin idaresi onun tarafından yürütülür. İki kızı vardır fakat uyumlu bir evlilik yürütmemektedir. Kocasını Julias'ı sürekli aşağılamakta ve onu aptal olarak görmektedir. (BP. S:546).

Bayan Wolff'a göre çalmak önemli değildir. Ona göre önemli olan kimden çalındığıdır. Kocasını Julias'a şu söyledikleri onun toplum içindeki gelir eşitsizliğini ve bu hususla ilgili zihniyetini anlatıyor:

“Du bist eben tumm und mußt ooch tumm bleiben. Hier hat kee mensch uon stehl' n geredt wer halt nich wagt, der gewinnt ooch nich. Und wenn de erscht reich bist, Julian, und kannst in der Eklipage sitzen, da fragt dich kee mensch nich, wo de's her hast, ya, wenn ma's von armen Leiten nähme! Aber wenn m'r nu wirklich - und gingen zu Krigern und lad' ten de zwee meter Holz uff a Schlitten und stellten se drum bei uns in a schupper, da sein de Leite noch lange nicht ärmer.”

(Sen aptalsın işte ve aptal kalmak zorundasın. Burada kimse çalmaktan söz etmedi. Kim cesaret edemezse, kazanamaz. Ve Julian bir zengin olursan ve rahatlık içerisinde olursan, kimse sana onları nerden

aldığını sormaz Evet eğer fakir insanlardan bir şey alsaydın! Fakat biz gerçekten bir savaşa girseydik ve kızığımızın üstüne iki metrelik bir odunu yüklessek onu bizimkilere bıraksak bununla o insanlar daha fakir olmazlar.) (BP, S:560).

Kendini erkeklerden üstün görür ve kendi özelliklerinin erkeklerinkinden daha üstün olduğuna inanır. (BP, S:560; bkz. ayrıca S:58, 560)

Bayan Wolff aslında eğitimsiz, kültür düzeyi düşük bir insan. Fakat kendini eğitilmiş olarak kabul eder (BP, S:550). Kendini çevresinde bulunan insanlara iyi olarak tanıtır ve bunu başarır (BP, S:575). Suçlu olmasına rağmen herkesi suçsuz olduğuna inandırır (BP, s:590). Yalancı, iki yüzlü, hırsız bir insan tipidir.

7.1.1.2. JULIUS

Julius Bayan Wolff' un kocasıdır. Tekne ustasıdır. Yaklaşık kırk üç yaşındadır (BP, S:546) Julius karısının baskısıyla kanunsuz olarak ormanda avlanır ve bu yüzden ormancıdan kaçır (BP, s:546). Bilgisiz ve kültür seviyesi düşüktür. Fakat Bayan Wolff' un kurnazlığı onu uysal birisi yapar (BP, S:577, bkz. ayrıca S:550,558).

Daha iyi yaşamak ister, içinde bulunduğu kısıtlı imkanlardan bıkmıştır (BP, S:561).

7.1.1.3.WEHRHAHN

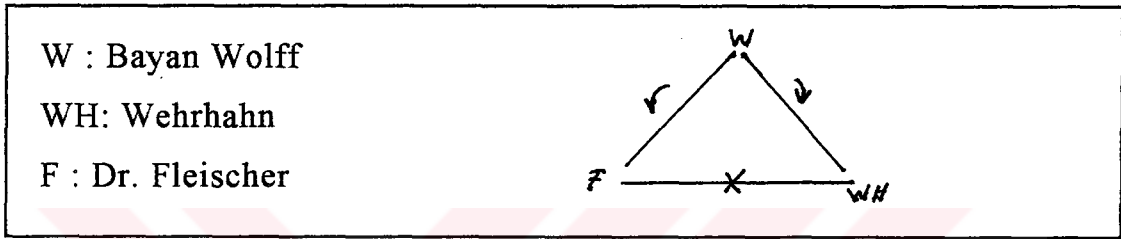
Wehrhahn karakolun baş amiridir. Yaklaşık kırk yaşındadır. Dik sesle konuşur ve emir cümlelerini kullanır (BP,S:564). Kuralcıdır (BP,S:565). Kuralcılara uymak için gerekirse acımasız olabilir (BP, S:566). Yoğun işlerinden dolayı sürekli meşguldür. Bundan dolayı vatandaşın işi sürekli aksar (BP, S:597; bkz ayrıca S:566). Wehrhahn aptal memur tipini hicveder. II. Wilhelm bürokrasisini, kafası işlemeyen devlet memurları bu karakter üzerinde eleştirir.⁽¹⁾ Wehrhahn toplumun üst düzey bir memuru olmasına rağmen olaylar karşısında sağlıklı düşünemez, haklı ile haksızı birbirine karıştırır. Bazı saplantılara takılır kalır ve ufku daralır. Mesela asıl mağdur olan kişiye yardımcı olmak yerine onun kusurlarını bulmaya çalışır. Ayrıca kolay kandırılabilen bir insandır. Bayan Wolff onun fikirlerini çelmede zorlanmaz.

¹ .- Aytaç , Gürsel , “Yeni Alman Edebiyatı” , Ank . 1983 , s . 420

7.1.1.4. DR. FLEİSCHER

Yaklaşık yirmi yedi yaşındadır. Cesurdur ve kimsenin etkisinde kalmaz (BP, S:602). Yüksek mercideki insanları korkusuzca ve çekinmeden eleştirdiği için yönetim aleyhtarı ve esrarengiz birisi olarak tanınır (BP, S:567). Eğitilmiş ve kültürlü bir insandır (BP, S:572).

Karakterlerin şekil ile birbirleriyle olan ilişkilerinin ifadesi:

AÇIKLAMASI: Bayan Wolff çevresindeki insanları kötüye kullanır. Mesela Dr. Fleischer' in kürkünü çalıp üstelik onu haksız duruma düşürmeyi başarırken, Wehrhahn' ı da kendi menfaati doğrultusunda kullanır. Bunun sonucunda Dr. Fleischer ve Wehrhahn arasında çatışma çıkar.

7.1.2. TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Savaş dolayısıyla insanlar müşkül durumdaydılar. Durum böyle olunca geçimini temin etmek için yapılan kanunsuz işler meşruymuş gibi ortaya konulmuştur.

Wolff ailesi geçiminin büyük kısmını ormandan sağlar. Ormanda avladıkları geyiklerin etini satarak para kazanırlar. Bayan Wolff yaptıkları işin doğruluğuna inanır ve düşüncesini şöyle ifade eder:

“Mir tun nicht Beeses. Wenn a Reh' n Schuß hat und' s is am verenden und' s findt' s kee mensch, da fressen' s de Rabon. Ob mirsch nu fressen oder die Raben, gefressen werd' s doch”

(Biz kötü bir şey yapmıyoruz. Eğer bir geyik vurulduysa ve ormanda mahvoluyor, kimse onu bulmuyor ve kargalar yiyorsa. Biz veya kargalar sonuçta yeniyor.) (BP, S:549).

Fakat bu aile sadece usulsüz avlanmakla kalmaz, aynı zamanda komşularının evinden bazı şeyler çalıyorlar. Krüger malikanesinden çaldıkları odun ve kunduz kürkü onları büyük ölçüde rahatlatıyor. Bayan Wolff ustaca söylediği yalanlarla emniyet amiri Wehrhahn'ı kendisinin suçsuz olduğuna inandırıyor. Ayrıca Bayan Wolff kendini çevresindeki insanlara olduğundan çok farklı tanıtıyor. Bu yüzden Wehrhahn' ın Bayan Wolf hakkında düşünceleri şöyle:

“Ich halte nämlich sehr viel von der Wolfen. Das weibsbild arbeitet wie vier männer. Meine Frau sagt, wenn die Wolfen nicht kommt,

so braucht sie statt ihrer zwei Frauen zum waschen. -sie hat auch gar nicht üble Ansichten."

(Çünkü ben Wolff'lara güveniyorum. O kadın dört adamın çalıştığı kadar çalışıyor. Karım eğer Wolff gelmezse çamaşır için iki kadına ihtiyaç olduğunu söylüyor. Ayrıca başka hiç kötü izlenimi yok.) (BP, S:573)

Fakat asıl mağdur durumda kalan Dr. Fleischer ve Krüger haklarını elde edemiyorlar, üstelik tehlikeli olarak görülüyorlar. Wehrhahn onlar hakkında şöyle düşünüyor: "...*die Wolffen ist eine ehrliche Haut, so sag ich ihnen mit gleicher Bestimmtheit: Ihr Doktor Fleischer, von dem wir da sprecher, das ist eine lebensgefährliche Kerl!*" (Wolff' lar dürüst insanlar, bunu size söylerken eminim. sizinle konuştuğumuz Dr. Fleischer ölüm tehlikesi saçan bir insan) (BP, S:605).

Dr Fleischer ve Krüger hakkında böyle olumsuz düşünceler oluşmasının birçok sebebi var. En başta evlerinde yapmış oldukları garip toplantılardan dolayı vatan haini olarak yanlış zan altında tutulurlar. Fakat Dr. Fleischer kimseye hesap verme niyetinde değildir: "*Ich bin keinem menschen Rechenschaft schuldig-was ich tu' und lasse, ist meine sache. Mit wem ich umgehe, ist meine sache. Was ich denke und schreibe, ist meine Sache*" (Ben kimseye hesap vermeye mecbur değilim, benim yaptığım veya yapmadığım benim meselem. Kiminle samimi olduğum benim meselem. Düşündüğüm ve yazdığım benim meselem.) (BP, S:602)

İnsanlar toplum içinde düşündüklerinden dolayı hor görülmektedirler. Ayrıca Krüger' in Wehrhahn' a onun hakkındaki gerçek

düşüncelerini açık açık söylemesi Wehrhahn' ın düşmanlığını kazanmasına sebep olur. "*(Lacht aus vollem Halse) Ha, ha, ha, ha, ha! Das lassen sie kut sein, in meinem Augen sind sie kar nichts. Sie sind' n kanz simpler Amtsvorsteher sie müssen erst lernen, einer zu werden*" ((yüksek sesle gülerek) Ha, ha, ha, ha, ha! Bunu iyi yapıyorsunuz. Siz benim gözümde bir hiçsiniz. Siz ahmak bir polis amirisiniz. Önce insan olmayı öğrenmelisiniz.) (BP, S:568)

Bu sebeplerden dolayı Wehrhahn onlar hakkında iyi şeyler düşünmez. Öyle ki onları vatan hainliğiyle suçlamaya başlar: "*Dunkle Existenzen, politisch verfemte, Reichs und königsfeindliche Elemente. Die Leute sollen zu stöhnen bekommen.*" (Karanlık faaliyetler, politik kanunsuzluklar, Reich ve Kral düşmanı unsurlar. Bu insanlar inletilmeli.) (BP. S:568).

Netice itibariyle emniyet amiri Wehrhahn gerçek suçlularla uğraşmayı bırakır, vatan haini olarak nitelendirdiği Dr. Fleischer ve Krüger ile uğraşır. Oysa soyguna uğrayan kişiler aslında onlardır. Böylece toplum içerisinde yanlış bir adalet düzeni gerçekleşiyor. Asıl suçlular masum olarak kabul edilirken, zarara uğrayan insanlar zan altında tutulurlar.

Eserde konu edilen Toplum, büyük ölçüde menfaat ve çıkar ilişkisine dayanmaktadır. Örneğin Motes bir zamanlar Krüger ve Dr. Fleischer' in arkadaşymış ve Krüger' in evinde kiracı olarak kalırmış. Fakat kira ücretinde anlaşamayınca Motes evden çıkmış. Bu yüzden ona kin beslemekte ve onları Wehrhahn' a ispiyonlamaktadır. Wehrhahn' a destek verir, eski arkadaşları aleyhine çalışır.

“ *Der Biberpelz* ” (Kunduz Kürk) Eylül 1892 ile Mart 1893 arasındaki kısa süre içinde yazılmıştır. Hauptmann bu piyesinde Berlin yakınlarındaki Erkner’ de yaşadığı sıralar (1855-89) edindiği tecrübeleri ve işlenimleri kullanmıştır. Belirli ayrıntılar yine en ufak bir değişime uğramadan aynen verilmiştir.” (1)

Wolff tipi toplumun baskısına karşı direnen ve içinde bulunduğu durumu değiştirmeye çalışan bir insan tipidir. “Bu karşı koyma eseri kahramanların donmuş gibi sosyal çevrenin yasalarına boyun eğdikleri diğer naturalist dramlardan ayırır. Wolff ana’nın karşı koyuşu Hauptmann’ a komik etkiler meydana getirmek ve böylece sosyal konuyu komedi olarak işlemek fırsatı verir.” (2)

Wehrhahn sadece 4 aydır görevdedir ve otoriter devlet anlayışını savunarak kendi prensiplerini herkese kabul ettirmeye çalışmaktadır. Kendisi gibi düşünmeyen herkesi devlet düşmanı olarak görür. Pazar günü müzik çaldırmak isteyen bir hancıya izin vermez çünkü daha önceleri o hancı hanını liberal görüşçü insanlara kiralamıştır. Yanında çalışan adamlardan liberal görüşlü olduğu bilinen Dr. Fleischer hakkında bilgi almaya çalışır. “Dr. Fleischer “son derece şüpheli” birisidir, çünkü demokratik zihniyetli dergiler, gazeteler ayrıca bol bol da kitap okumaktadır. Wehrhahn, Fleischer’ in kitaplarını ciltlettiği ciltçiyi çağırarak ordan ne tür kitaplar okuduğunu öğrenmek ister. Bu arada Fleischer’ in önemli kişiler hakkında kötü sözler sarfettiği kendisine ihbar edilmiştir. Buradaki görevinin ne olduğunu Motes’ e şu şekilde açıklar: “*Kontrol etmek ve temizlik yapmak.*

¹ Acar , Sevim , “Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Natüralizmi” İstanbul 1991 , s . 318

² Acar , Sevim , a.g.e , s. 324

Benden önce bu görevi yapan beyefendinin himayesinde bir sürü süprüntü burada toplanmış. Karanlık tipler, yasadışı siyaset izleyen imparatorluk ve krallık düşmanı unsurlar...”⁽¹⁾

Wehrhahn’ ın gözü devlet düşmanlarından başka bir şey görmez ve böylece suçluyu suçsuz, suçsuzu da suçlu yapar.

“Wolff ana hareket halindeki bir toplum içinde hareketsiz kalmanın yok olmak anlamına geldiğini iyi kavramıştır. Çağdaş toplumun büyük çapta yapmaya çalışmaktadır. Yaptığı, mülkünü ve parasını artırmak, ayrıca ailesinin sosyal statüsünü değiştirmektir. Kocasına şöyle der: “Bir zengin olursan Julian(...) hiç kimse parayı nereden bulduğunu sormaz.”⁽²⁾

Hırsızlık komedyası “Der Biberpelz” (Kunduz Kürkü). Eylül 1892 ve Mayıs 1893 yılları arasında, çok kısa bir zamanda oluşmuştur.

“Kasım 1887’ de Hauptmann şahit olarak “Breslduer sozialistenprozeß” e davet edilmiş ve korku yaşamıştır; aynı yılın başlangıcı parçada zaman olarak (“septennatskampf”) kullanılmıştır.”⁽³⁾

“Gerçekten de “Der Biberperz” çıkarımlar sonucu elde edilen konusu yoktur, geleneksel schema’ya göre kurulmamıştır. Sergileme-Karışıklık-Düğümleme-Yavaşlama-Çözüm veya Facia”⁽⁴⁾ Hauptmann’ ın bu eseri 20. yüzyıl epik tiyatro yolunun açılmasında önemli bir unsur olmuştur.

¹ .- Acar , Sevim , a.g.e , s . 324-325

² .- Acar , Sevim , a.g.e , s. 329

³ .- Sprengler , Peter , “Gerhart Hauptmann Epache-Werk-Wirkung” , München 1984 , s .118

⁴ .- Sprengler , Peter , a.g.e , s . 118-119

“Adam Müller-Guttenbrann eserin sahne başarısını şöyle anlatır. Böylece aynı zamanda Natüralizm ve Empresyonizm arasında köprü kurar: Bu komedi hayatın küçük bir parçasından başka bir şey değildir, insan varoluşunun büyük resim yelpazesinden bir kesit, dahi bir insan tarafından şairane resim sanatından yakalanmıştır: (...) Bu canlı fotoğraflar önümüzde saf bir şekilde harekete geçiyorlar, her zaman bize en iyisini sormuyorlar, olayların evvele dayanan bir hikayesi yoktur ve yaptıkları herşey sonuçsuz kalıyor, biz onların ne başlangıç noktasını ne de sonunu görebiliyoruz, biz onlara sadece hayat yolunda rastlıyoruz ve bir parça onunla birlikte götürüyoruz...”⁽¹⁾

Bayan Wolf’ un amacı vatandaşlık seviyesine çıkabilmektir. Bunun için önce küçük hırsızlıklar yapıyor ve daha sonra odasını kiraya veriyor. Böylece sınıf yükselmek için maddi kaynağı sağlamaya çalışıyor. Bu durumdan, insanların toplum içinde sınıflara ayrıldığını ve herkesin bir üst sınıfa terfiye etmek için çabaladığını anlıyoruz.

¹ .- Sprengler , Peter , s .119-120

7.1.3. USLUP İNCELEMESİ

Eser dört perdeden oluşmaktadır. Her perdenin dekoru ayrıntılarıyla perde başlarında verilmiştir. Oynucuların kostümleri de Hauptmann'ın her oyununda olduğu gibi reji açıklamalarıyla ayrıntılı şekilde anlatılmıştır.

“Piyeste çok az eylem vardır. Bütün naturalist piyeslerde olduğu gibi burada da psikolojik tahlil büyük önem taşır, insanların ruhu bütün yönleriyle gözler önüne serilir. Sahnede eylem yapan insanları değil daha çok onların düşüncelerini takip ederiz. Edebiyat bilimcisi Fritz Martini “Bieberpelz” in bir karakter komedisi olduğunu belirtir. Doğal olarak burada da alt tabakaya mensup bütün kahramanlar diyalekt konuşur, eserin önemli bir yanı da yine diyalektin başarıyla kullanılmış olmasıdır.”⁽¹⁾

Eser içine girmiş iki gelişme üzerine kurulmuştur. Birincisi Bayan Wolff' un hırsızlıkları, ikincisi ise gözünün önünde işlenen suçları görmeyerek çevresindekilerin siyasi görüşleriyle ve faaliyetleriyle uğraşan daire amiri (Amtsvorsteher) Baron von Wehrhahn' ın “devlet düşmanlarına karşı mücadelesi”. Gelişmelerden biri komik, diğeri ise hiciv niteliğindedir, eserin sonunda her ikisi de çözüme kavuşmaz.

“Piyeste Wolff ananın Silezya ve Berlin şivesinin karışımından ibaret bir şiveyle konuştuğu dikkat çekmiştir: (“Wirschte gleich uff machen !”)(Bp. s. 543)). Aşağı Silezya bölgesinden gelen Matie Heinze (Wolff' un modeli) gemici Reinhold Heinze' yle evliydi. Bunların konuşmalarını sürekli dinleyen Hauptmann daha sonra hiç bir değişiklik yapmadan piyese aktarmıştı.”⁽²⁾ *“Hauptmann' da önemli olan eylemden çok ka-rakter çizimidir. Yazar, Wolff ana, daire amiri Von, Wehrhahn gibi*

¹ Acar , Sevim , “Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Naturalizmi”, İstanbul 1991 s:319

² Acar Sevim, a.g.e, s:321

tipleri başa-riyla çizerken bunların hayatından sadece bir kesiti göstermeye çalışmıştır.”⁽¹⁾

Wehrhahn’ ın konuşmasında askeri bir uslup vardır: “*Hören sie mal: Ein Führ allemal im Dienste bin ich der Amtsvorsteher*”(Bp.s.565) “Savunma horozu” anlamına gelen soyadı komik bir unsurdur. Krüger eserin başka bir komik tipidir. Bu ihtiyar figür ikinci perdenin sonuna doğru ortaya çıkar. “Konuştuğu saksonya diyalekti komiklik vasfını artırır. ⁽²⁾:”*Ha, ha, ha, ha, ha! Das lassen sie kut sein, in meinem Augen sind sie kar nichts. Sie sind’n kantz simpler Amtsvorsteher. Sie müssen erst lernen, einer zu werden*”(Bp. s.577).

Piyeste araya uzun süren ciddi pasajlar koyulmuştur. Bunlar ikinci ve üçüncü perdelerin ortalarındadır. Bu sahnelerde Motes’ le Wehrhahn, sonra da Wolff ana ve Fleischer görünmektedir ve bunlarda siyasi entrika tezgahlanır ve önlenir. Her iki pasajda da seyircinin sempatisi belirli bir yöne kanalize edilir. Fleischer’ e karşı garezi olan Motes’ in kullandığı yöntemler (yalancı şahitlik gibi) onun devlete sahip çıkma iddiasını inandırıcı olmaktan uzaklaştırır.

“*Detayların bir belge gibi sadık aktarılması, toplam müsvettenin özgürlüğü ve konunun verilmiş olan örnek uyumuyla ebedileştirilmesi karşı karşıya düşmektedir. Böylece Doktor Fleischer figürü bir bakıma otobiyografik olarak tanınmaz bir şekilde verilmiştir...*”⁽³⁾

¹.- Acar , Sevim , a.g.e s. 322

².- Acar , Sevim , a.g.e, s:325

³.- Sprengler , Peter ,” Gerhart Hauptmann Epoche-Werk-Working” München 1984- s:117 bkz ayrıca s:118.

7.2.TEHLİKELİ GÜVERCİN

Olay yakın yıllarda, haritada yeri olmayan küçük bir ilçede geçer. Bir köylü tarlasında çift sürerken yaralı bir güvercini muhtara götürür. Kasabada göçmenlere iyi gözle bakılmaz. Köylü göçmen olduğundan onun casus olduğundan endişe edilir. Güvercinin ayağında “Alkent 2954” yazmaktadır. Köylü ve Avukat Alkent’ ten göçmüşlerdir ve bu yüzden zan altında tutulurlar.

Avukat yardım sever bir insandır. Mesleğini ve hayatını insanlara adamıştır, çoğu davaları adaletin yerini bulması için ücretsiz olarak görür.

Kaymakam gösterişe çok meraklı, koltuk sevdalısı bir insandır. Amacı vali veya emniyet müdürü olabilmektir. Bunun için casusları yakalayarak terfiye etmek ister ve bu hususta Başkanın desteğini alır.

Güvercini bulan köylü casus olduğu gerekçesiyle hapse atılır. Ayrıca Avukat da aynı zan altında tutulur. Durum kaymakam tarafından il’e intikal ettirilir. İlçeye sigortacı kılığında bir sigortacı gönderilir. Amacı Avukat’ tan bilgi kopartmaktır. Fakat Avukat ona hiç bir görüşünü belli etmez, buna rağmen yanlış anlaşılır, yargı önüne çıkarılır. Mahkemede başkan katibi ve sigortacı konuyu çarptırır ve Avukat’ a iftira atarlar.

Yanlış ifadelerden sonra sıra Avukat’ın savunmasına gelir. Mesleği gereği Avukat kendi savunmasını kendisi yapar. Fakat bütün haklılığına rağmen Avukat suçlu bulunur ve güvercini bulan köylü gibi bir yıl hapis cezası alır.

Bu arada güvercin meselesi gün ışığına çıkar. Güvercinin bilimsel bir araştırmada göçmen kuşların seyrini takip etmek için kullandığı anlaşılır. Fakat bu durum Avukat' ın cezasını kaldırmaz. Üstelik kanunlara göre bir öğretmen olan eşi' de ücra olan bir yere tayin edilir. Fakat kocasının sadakatından dolayı ona yakın olmak ister ve istifa eder.

7.2.1. ESERDEKİ KARAKTER

7.2.1.1.AVUKAT

Oyunun baş karakterlerinden biri olan Avukat'ın fark edilen en önemli özelliği dürüst ve güvenilir olmasıdır. Çevresindeki insanlar tarafından sevilir, toplumun sevgisini ve güvenini kazanmış bir karaktere sahiptir. (TG.S:88) ⁽¹⁾

Yardımsaverliğıyle çevresindeki bütün insanların sevgisini kazanmış. Onun bu özelliğinden çevresindeki dostları şöyle bahseder: “...Komşusu göçmen var ya bir posta güvercini tutmuş, karakola almışlar. Ona yardıma gitti (...) vallahi hepimizin yardımına koşan o.” (TG.S:91; bkz. ayrıca s:91, 110, 129)

Avukat girdiği davalarda maddi menfaat gözetmez, onun için önemli olan hakkın yerini bulmasıdır. Adaletin yerini bulması için gerektiğinde yüksek mercilerdeki insanları bile karşısına alabilir. Toplumun refahı için elinden geleni yapar. (TG.S:95)

Bütün insanların düşüncelerine saygı duyar ve karışmaz:

“Gazetelerin yayın sayfalarını izle . Tanıtma yazılarından kendin seç. Karım da dahil, benim hiç kimseye şunu oku , bunu okuma diye karışmak, öğüt vermek huyum değil...” (TG.S:141) İlim hakkında düşüncelerini şöyle ifade eder: “Ne öğrenirler sanıyorsunuz köksüz bazı bilgiler edinmekte? Her türlü eğitimden,

¹ .- Verilen sayfa numaraları şu baskıya göredir: Necati Cumalı , Oyunlar 2 , “Tehlikeli Güvercin”, İst. 1969.

kitaptan, düşüncelerden yüzyıllar boyunca yoksul kalmış kütteleler, yüzeyde kalan bir iki açıklamayla ne kazanırlar?

Davranışlarını , tutumlarını değiştirebilirler, bencilliklerinden, küçük hesaplarından, karşılıklı güvensizliklerinden, kuşkularından sıyrılabilirler mi? Kısacası bu güne kadar oldukları gibi olmaktan kurtulabilirler mi? “(TG.S:137)

Eserde Avukat mazlumdur. Suçsuz yere hapis cezasına çarptırılmıştır fakat bütün dostları onun aslında suçsuz olduğunu bilirler, onun için kaygılanırlar (TG.S:166). inandırıcıdır eşine ve ailesine bağlıdır, iyi bir evlattır(TG.S:157)

7.2.1.2. DELİ KIZ

Genelde neşeli bir tabiata sahiptir. Akıl yönünden biraz yoksun olmasına rağmen, bazı davranış ve konuşmalarında iğneleyici gerçekler vardır. Duygusaldır, öyleki şüpheli olarak görülen güvercini kafese hapsedilmiş olarak görünce, onun serbest bırakılması için yalvarır yakarır (TG.S:92;bkz. ayrıca s:105).

Deli kız' ın bu hale gelmesinin sebebi Belediye başkanıdır. Belediye başkanı onu zor kullanarak sahip olduktan sonra bu hale gelmiştir. Cesurdur ve söylemek istediklerini korkusuzca ifade eder (TG.S:122). Yıllardır kendini nişanlıyım diye avutur.Fakat bu doğru değildir. Yıllardan beri olmayan nişanlısının yolunu gözler (TG.S:130).

7.2.1.3. KAYMAKAM

Kaymakam kendisiyle övünen, gururlu ve başka insanları küçük gören bir karaktere sahiptir. Başka insanların sırtına basarak yükselmeyi kendisine huy edinmiştir (TG, S:96). Bulunduğu makamdan daha yüksek mercilere yükselmeyi hedefler Yüksek makamlarda bulunmak istemesinin sebebi gösterişe meraklı olduğundandır (makam arabası vs.) (TG, S:98).

Onun idarecilik anlayışına göre iyi bir yönetici ,kendi eliyle kanunlardaki boşlukları doldurabilmelidir. (TG, S:98) Kendisini içinde bulunduğu toplumun bireylerinden daha üstün görüyor. *"Ahmak adam! odacı odacı dedikleri bu işte! Tarladan gelme odacımı olur? Kapımın önünde hiç değilse bir polis olmalı ki ne dediğimi anlasın..."* (TG ,S:101).

7.2.1.4. BAŞKAN

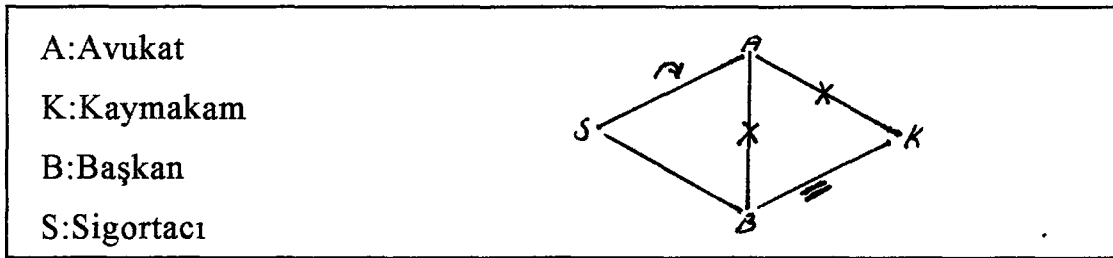
Kaymakam ve başkan hemen hemen aynı karakteristik özelliklere sahipler. Başkan' ın en fark edilen özelliği diktatör olmasıdır (TG, S:111). Paraya tutkusundan dolayı toplum tarafından kapitalist olarak tanınır.: *"BAŞKAN: Geçen gün benim büyük kız, "baba kapitalizm ne demek?" demez mi? Çattım kaşlarımı , "sen nerden duydun bu sözü ?" dedim. Okulda arkadaşları usanıp baban kapitalist demişler."* (TG,S:113).

7.2.1.5.SİGORTACI

Sigortacı aslında o kılığa girmiş bir emniyet görevlisidir. Yaptığı konuşmalar neticesinde esrarengiz birisi olarak tanınır. Herkesin aklında bir soru işareti uyandırır. (TG, S:139). İnsanları kışkırtarak birbirine düşürür:

“Ne istiyor bilmem ki! Aklınca kışkırtıyor baskı yapıyor! Bu türkülerini vaktiyle çok gördüm ben.Bildiklerinin B’ sini bilmezler, bir ilerencilik gösterişi içindedirler. Çevrelerindeki iyi niyetli kişiletri kışkırtırlar! Yumuşak yüzlü, zayıf bulurlarsa kendi önlerine iterler, bulamazlarsa suçlarlar!...”(TG, S:144)

Karakterlerin yapısal düzlemle ilişkilerinin ifadesi:

AÇIKLAMASI: Avukat, Başkan ve Kaymakam ile çatışır. O ikisi birbiriyle anlaşıktr ve uyum içindedirler. Bu arada gönderilen sigortacı Avukatı kötüye kullanır.

7.2.2.TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Konu, haritada yeri olmayan karalar ülkesinin küçük bir ilçesinde geçer. Necati Cumalı bu eserinde de birçok eserinde olduğu gibi kasaba ortamını mekan olarak seçmiştir. Bu ilçede başka bir düzen anlayışı hüküm sürmektedir.Ayrıca göçmenlere iyi gözle bakılmaz. Öyle ki karakola çağırılan köylüye hiç de hoş davranılmaz:

“BAŞÇAVUŞ: Bana bak, burası karakol! Burada söylemek istemediğini söyletmesini bilirler adama! Üstelik göçmensin ,Allahın müttefiki bir memleketten, Alvarna’ dan geliyorsun! geldiğin yer sakar anladın mı? Söyle kimden geldi bu güvercin sana? kim gönderdi?” (TG. S:89).

Toplum idari amirlerin baskısı ve korkusu altında yaşamaktadır. Bu korku o derece büyüktür ki idari amirlerin insanlık dışı tutumları bile göz ardı edilir. Yine de aynı kişiler halkın oyunu alarak mekanlarında kalmayı başarırlar. Eserde “deli kız” olarak adlandırılmış olan karakterin başından geçmiş olanlar buna güzel bir örnek teşkil eder:

“Başkanın kulağını gider diye çekinirler! Başkandan korkarlar...ortaokulu bitirmiştir bu kızcağız! Başkanın sabun fabrikasında sekreterdi. Başkan, bağdaki evinde tuzağa düşürdü, gebe bıraktı kızı, ardından çocuğu aldırdı,bu hale getirdi işte!...Utanmak acımak kalmamış ki millette! Bu kız böyle

sabahtan akşama gözler önünde perişan dolaşır, görenler gene de oy verir başkan yaparlar bu canavarı...” (TG, S:93).

Bu durumu şöför’ ün söylediği bir söz çok güzel açıklıyor:
“Dünyanın suçu ne? Zalimlerin elinde zalim olur” (TG, S:93)

Deli kızın annesi kaygılıdır.Çünkü toplumun kötülüklerle dolu olduğuna inanır. Kızının başına tekrar bir kötülük gelmsinden endişe eder. Onun bu tutumu, eserde konu edilen toplumun hiç de emin bir yer olmadığını gösterir:

“KATİP: O kendini korur teyze, sen merak etme...ANA: Korur çok şükür ama oğlum, bilinmez ki? Bu dünya binbir türlü kötülük dolu! Kandırırlar tuzağa düşürürler, Allah bir fenaya çattırmasın insanı...” (TG, S:93).

Toplumdaki idari amirlerin bencilliği ve para hırsları, halkın ezilmesine sebep olur. Halk bu durumdan muzdariptir. Eserdeki “şöför” karakterinin Avukat’a sorduğu şikayetleri bu durumu ortaya koyar:

“Ne olacak bu halimiz bizim ağbi? Hepimiz, bütün şöförlerde bıçak kemiğe dayandı. Bu adam başkan seçildi seçileli cezadan kurtulduğumuz yok. Biliyorsun abi, başkanın dört otobüsü var hali hızırda şimdilik. Başkan istiyor ki bütün bütün kendine kalsın” (TG, S:94).

Fakat herşeye rağmen toplumun kendi kuralları vardır. Bu kurallar karşılıklı dayanışma temellerine dayanır. Toplum tarafından sevilen insanlar kollanır. Öyle ki Avukat hakkında soruşturma yapılacağını öğrenen Başkan katibi bu durumu, kendini riske atarak, Avukata bildirir:

“Bu zavallı odacı işinden atılmayı göze alıyor, başıma bir dert gelir korkusuyla koşuyor bana. Neden? O pekala bilir ki fabrikalarım, otobüslerim, çiftliklerim yok benim işinden atılınca iş bulamam ona. Hatta Avukat olarak da kendisine bir hayrım dokunmaz. Ne alacağı vardır kimseden, ne de kimseye borcu. Ama gene de yardımına koşuyor işte. Demek ki davranışlarımızı buyuran bir hak duygusu, çıkarsız bir dayanışma var bu dünyada...”

II.Ana: Var elbette! İnsan kimi dar kimi geniş her türlü geçitten geçer hayatta. Her hikayenin sonu nerede biter bilinmez önceden. Ama sonu gelince iyiler güler kötüler cezasını bulur...” (TG, S:112).

Deli kız’ ın avukatın eşine söyledikleri şu sözler bu birlik ve beraberliği tastikler:

“Sevin onu! Çok, daha çok sevin! Hiç yalnız bırakmayın!Bütün bu kasabada damarlarında sıcak kan dolaşan bir o! Kadınların erkeklerin diri diri gömüldükleri bu kocaman mezarlığın çıkışında, ışığı gören tek canlı o!” (TG,S:129).

Bu durum gösteriyor ki, iyi insanlar her zaman toplumun desteğini alır.

Eserin sonunda avukatın ceza alması ve gerçek suçluların dışarıda serbestçe dolaşması, adil bir hukuk anlayışının ol-madığını gösterir. Bu durumdan muzdarip olan deli kız bunu şu şekilde ifade eder:

“Susmayacağım! Bacak kadar çocukları kandıranlar, onbeş yaşında kızları uyutup dişleyenler, tırnaklayanlar, sansarlar, tavuk hırsızları, herkesin ağzındaki lokmaya havlayan köpekler, elini kolunu sallaya sallaya dolaşiyor bütün gün sokaklarda...” (TG. S:33)

Avukat karakteri eserinde bilgili, kültürlü ve saygıdeğer bir şahsiyeti ortaya koyar. Avukatlık mesleği gereğince birçok olaylarla karşılaşmış ve hayat tecrübesi fazla birisi Toplumun bilgi düzeyini şu şekilde değerlendirir:

“Ne öğrenirler sanıyorsunuz köksüz bazı bilgiler edinmekle? Her türlü eğitimden, kitaptan, düşünceden yüzyıllar boyunca yoksul kalmış kütteleler, yüzeyde kalan bir iki açıklamayla ne kazanırlar? Davranışlarını, tutumlarını değiştirebilirler, bencilliklerinden, küçük hesaplarından, karşılıklı güvensizliklerinden, kuşkularından sıyrılabilirler mi? Kısacası bu güne kadar oldukları gibi olmaktan kurtulabilirler mi?” (TG. S:33).

Belediye katibi de bu durumdan muzdarip, o da duygularını şöyle ifade eder:

“...Kültür merkezinde okunacak kitap mı var? Bir liste gelmiş, ne kadar işe yarar kitap varsa yasaklamışlar, atmışlar bodruma. Kalanlar hep moloz, hep uyku ilacı...” (TG. S:141)

7.2.3. USLUP İNCELEMESİ

İki perdelik bir tiyatro oyunudur. Birinci perde yedi, ikinci perde sekiz tablodan oluşmaktadır. Her tablonun başında sahne dekoru hakkında bilgiler vardır. Bu bilgiler olayın nerede cereyan ettiğini, o mekanda kimlerin bulunduğunu ve hangi zamanda olduğunu belirtir.

Cumalı bu yapıtta haritada yeri olmayan bir kasabayı mekan olarak seçmiştir. Bunun amacı yapmış olduğu eleştirilerle herhangi bir yeri kasetmemek olsa gerek.

Yapıtın daha ilk sahnesinde köylünün Başçavuş tarafından sorgulamaya çekildiği görülür. Bu sorgulama kaba bir üslupla yapılmaktadır: *“Anlaşıldı. Uzatma! sorduğuma kısaca cevap ver...”*(TG. s.85). Bu sorgulama sebebinin bir güvercin olması seyirciyi hayrete ve şaşkınlığa düşürür.

Yapıttaki “Deli Kız” karakterinin konuşması kaba ve ahlak dışıdır. Fakat “Rüküblende” yöntemiyle onun nasıl bu hale geldiği açıklanır ve hiç de görüldüğü gibi biri olmadığı anlaşılır. Onun bu şekilde konuşmasının sebebi statü olarak düşük olduğunu göstermek içindir.

Yapıtın sonunda Avukat’ın ceza evine atıldıktan sonra güvercin meselesinin aydınlanması ve buna rağmen Avukat’ın cezasının kaldırılmaması seyircinin üzüntü ve sitem duygularını uyandırır.

7.3. “TEHLİKELİ GÜVERCİN” VE “DER BİEBERPELZ”

YAPITLARINDA TOPLUM ELEŞTİRİSİ KARŞILAŞTIRMASI

Necati Cumalı “Tehlikeli Güvercin adlı oyununda yine bir çok eserinde olduğu gibi kasaba ortamını mekan olarak seçmiştir. Hauptman’ın “Der Bieberpelz” eseri de köy ortamında geçmektedir. Bu iki ortam insanların az sayıda olduğu ve söylentilerin çok çabuk kulaktan kulağa dolaştığı mekanlardır. Her iki eserde de bunu görmekteyiz. “Tehlikeli Güvercin” de Avukat hakkında çeşitli söylentiler ortada dolaşırken “Der Bieberpelz” te Dr. Fleischer ve arkadaşları hakkında çeşitli yanlış dedikodular ortada dolaşır. Her ikisi de vatan hainliğiyle suçlanır.

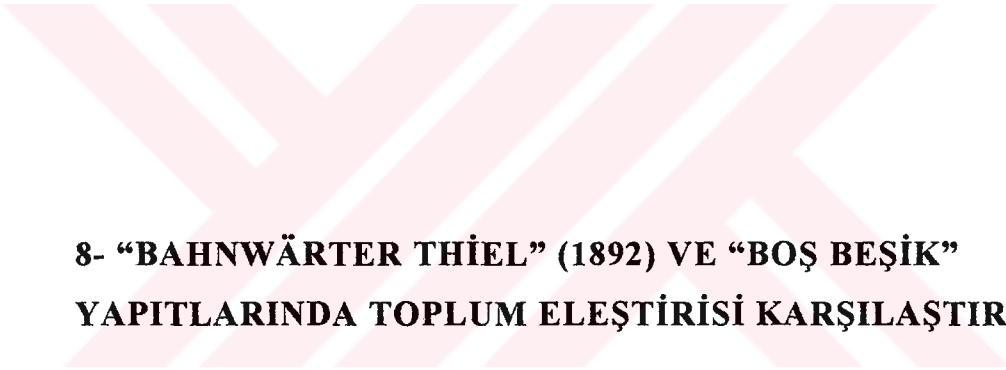
Her iki eserde ilk önce dikkati çeken unsur, insanların yanlış yere suçlanmasıdır. “Der Bieberpelz” te asıl suçlu olan Bayan Wolff olmasına rağmen, attığı yalanlarla kendini suçsuz gibi göstermeyi başarır. Bunun üzerine dikkatler Dr. Fleischer üzerinde yoğunlaşır ve arkadaşlarıyla yaptığı esrarengiz toplantılar sebebiyle rejim aleyhtarı, tehlikeli bir insan olarak zan altında tutulur. “Tehlikeli Güvercin” de ise Avukat, hayatını insanların mutluluğuna adanmış, iyi bir insan olmasına rağmen aynı şekilde rejim aleyhtarı olarak mahkeme önünde suçlu bulunur ve hapishaneye atılır.

Avukat ve Dr. Fleischer karakterleri yanlış hukuk anlayışının kurbanı olurlar. Her ikisi de buldukları ortamdaki diğer insanlardan, bilgi ve kültürlerinden dolayı farklılık arz ederler. Bu iki insan da idari amirlerin baskısı altında haksızlığa uğrarlar, anlaşılmazlar.

Bütün bu benzer unsurları Şu Şekilde maddeleyebiliriz;

- a) İnsanların suçsuz oldukları halde suçlu görünmeleri.
- b) Her iki eserde de konu kasaba ortamında geçmektedir.
- c) İdari amirler baskıcı ve önyargılıdır.
- d) Her iki eserde yanlış hukuk anlayışı eleştirilmektedir.
- e) Cumalı' nın "Tehlikeli Güvercin" indeki Avukat karakteri ve Hauptmann'ın "Der Bieberpelz" teki Dr. Fleischer karakteri benzerlik arz eder. Her ikisinin de bilgi ve kültürleriyle diğer insanlardan üstün oldukları anlaşılır ve her ikisi de yanlış yere suçlanırlar.

**8- “BAHNWÄRTER THIEL” (1892) VE “BOŞ BEŞİK”
YAPITLARINDA TOPLUM ELEŞTİRİSİ KARŞILAŞTIRMASI**

8.1. BAHNWÄRTER THIEL (HAT BEKÇİSİ THIEL)

Hat bekçisi Thiel narin ve hastalıklı bir kadınla kısa bir evlilik geçirmiştir. Karısı doğum esnasında öldükten sonra güçlü-kuvvetli, kaba-saba bir hizmetçi kızla ikinci kez evlenir. Onu bu evliliğe zorlayan oğlu Tobias' ın bakımındır. Tobias Thiel için birinci karısından kalan emanettir, bu yüzden ikinci karısından küçük oğluna annelik etmesini bekler.

Bir süre sonra ikinci kadının sert, ihtiraslı, kavgacı ve acımasız, hain karakteri ortaya çıkar Kısa süre sonra ikinci kadın evin hakimi olur, cinsel cazibesiyile kocasını avucunun içine alır. Thiel güçlü-kuvvetli bir insan olmasına rağmen uysal, yumuşak bir tiptir. Bir yandan ölen karısı Minna' yla manevi, hayali bir ilişki kurmaya çalışıp diğer yandan ikinci karısı Lene' nin kontrolü altına farkında olmadan girer. Thiel ilk karısının hayali ile ikinci eşi arasında bocalar.

Lene kendi çocuğu dünyaya gelince üvey oğlunu tamamen ihmal etmeye başlar. Thiel dünyada en sevdiği varlık olan oğlunun üvey annesi tarafından dövülmesine ve ezilmesine ses çıkarmaz, ancak gördüğü dayak sahnesini bir türlü unutamaz. Novelin doruk noktası korkunç bir tren kazasıdır. Şef' i Thiel' e bekçi klübesinin yakınında bir arazi hediye eder. Bu tarlaya hep beraber patates ekmeye gittiklerinde küçük Tobias üvey annesinin ihmalkarlığı sonucu trenin altında kalarak can verir. Bu olay neticesinde Thiel cinnet geçirir, karısını ve çocuğunu baltayla öldürür.

Cinayetten sonra Thiel oğlunun ezildiği yerde, rayların üzerinde otururken bulunur, akıl hastanesine kaldırılır. *“Bahnvarter Thiel”* *noveli 1888' de Zola taraftarı olan Michael Georg Conrad tarafından çıkartılan “Die Geseuschaft” dergisinde yayımlanmıştır. Bu eser Alman natüralizmin en önemli nesir yazısıdır. (1)*

¹ .- Meid, Volker, “Literatür Chronik, Werke Deutschsprachiger Autoren” Stuttgart 1993, s:469.

8.1.1.YAPITTAKI KAREKTERLER

8.1.1.1.THIEL

Hat bekçisi Thiel çok sevdiği ilk eşini kaybetmiştir ve ilk evliliğinden olan Tobias onu hayata bağlayan tek varlıktır. Thiel' in kıyafeti çok titizdir, eşinin vefatından sonra dahi bu titizlik devam etmektedir. Pazar üniformasının düğmeleri her zaman olduğu gibi parlatılmış, kızıl saçları yağlanmış sadece geniş ensesi biraz öne eğiktir. (BT. ,s:3)⁽¹⁾ Tobias' la ilgili hususlarda ciddiyetini takınıyor, bu onun Tobias' ı önemsemediğinin belirtisidir. (BT., s:9;bkz ayrıca s:5.10)

En büyük ızdırabı ilk eşini kaybetmiş olmasıdır. Tobias haricinde hiç bir şeyi önemsemez, dış dünyayla çok az ilgilenir gözüdür (BT,s:5).Ölmüş eşini özler ve ona hala sadık kal-masına rağmen Tobias' ı düşünerek yeniden evlenir (BT, s:7) ikinci eşi Lene Thiel'se hiç uygar bir insan değildir. Lene' nin sözlerine önem vermez (BT, s:a).

Thiel çevresi tarafından bilhassa çocuklar tarafından çok sevilir:

“Die Kinder besonders hingen an ihm,nannten ihn “Vater Thiel” und wurden von ihm in mancherlei,Spielen unterrichtet, deren er sich aws seiner jugendzeit erinnerte”

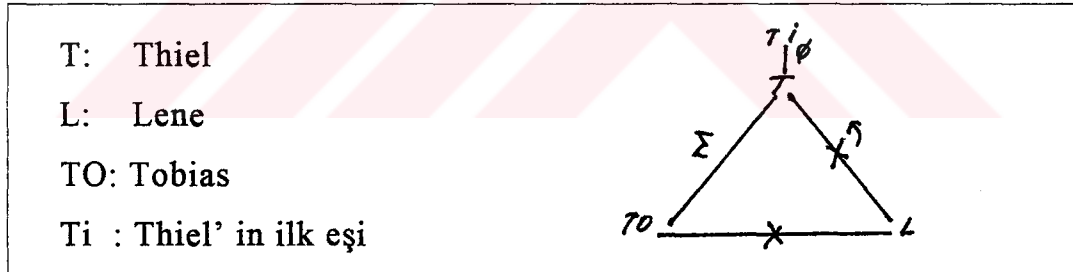
¹ .- Verilen sayfa numaraları şu baskıya göredir : Gerhart Hauptmann , “Bahnwärter Thiel” Stuttgart , 1992

(Özellikle çocuklar tutkundu, ona “Thiel Baba” derlerdi ve onun tarafından çocukluk zamanında hatırladığı oyunlarca eğitilirlerdi) (BT, s:11).

8.1.1.2. LENE

Lene Thiel’ in ikinci eşidir. Lene çok şişman ve kaba bir insandır. Ona Thiel’ in ilk eşinin zıt kutbu diyebiliriz. Bu özelliklere Thiel alışık değildir. Tobias’ ın bakımı için bu evliliği yapmıştır. Fakat Lene küçük Tobias’ ı ezmektedir ve ihmal etmektedir. Öyle ki onun bu ihmali Tobias’ ın ölümüne sebep olur. Kendi öz oğlunu her zaman kollayarak Tobias’ ı dışlamaktadır, onu dövmetedir. (BT, s:14)

Yapıttaki karakterlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin şekille ifadesi:

AÇIKLAMASI: Thiel ölmüş olan ilk eşini hala sevmektedir. Lene ile evliliği çatışma içindedir ve Lene Thiel’ in güvenini kötüye kullanır çünkü Tobias’ a iyi davranmaz. Thiel ise oğlu Tobias’ a son derece bağlıdır.

8.1.2- TOPLUM ELEŞTİRİSİ

“Bir novel olan ‘Bahnwarter Thiel’ (Hat bekçisi Thiel) 1887’ de yazılmış ve 1888’ de Münih’ teki naturalistlerin yayın organı olan ‘Die Gesellschaft’ dergisinde ilk kez yayımlanmıştır.” (1)

Eserde aydın olmayan küçük burjuva çevresinin (milieu) tasviri vardı. Hauptmann’ ın diğer eserlerine ters olarak kalıtım ve toplum eleştirisini gibi konular rol oynamaz. Hauptmann esere kendi görüşlerini yansıtılmıştır.

İlk eşi öldükten sonra Thiel mütevazi hayatına eskisi gibi devam etmektedir. Kılık kıyafetindeki temizlik bunun göstergesidir. Bu yüzden kilise cemaati Thiel’ in karısının ölümünden fazla etkilenmediği kanaatinde dir. Fakat bunun böyle olmadığını daha sonra görürler. Kilisedeki cemaat Thiel’ in ilişki kurduğu tek insan topluluğudur, bu grup dışında çok az kişiyle görüşür.

Thiel ikinci evliliğini yaptıktan kısa bir süre sonra Lene’ nin kontrolü altına girer. Thiel bu duruma ilk evliliğinden olan oğlu Tobias için katlanır. Zaten bu evliliğide Tobias’ ın daha iyi bakılması için yapmıştır. Çevredeki insanlar Thiel’ in karısının kontrolü altına girdiğini farkedince Thiel’i alaya alırlar. Özellikle erkekler isyan ederler. Hepsi Thiel’ in çok pasif davrandığını ve öyle bir durumda kendilerinin kadını döverek yola getirebileceğini, Thiel’ in de sopayı eline alması gerektiğini savunurlar. Fakat Thiel güçlü - kuvvetli olmasına rağmen bir kadına el

¹ .- Acar ,Sevim , “Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Naturalizmi”, İstanbul 1991 , s . 226

kaldırarak karakterde değildir. Bu yüzden çevresindeki söylentilere kulak asmaz.

“Bu novelde de belirlenim (deformasyon) kavramı önemli bir rol oynar. Burada Thiel’in iradesi ve olaylar belirlenmiştir. İnsanın isteme ve eylemlerin iç ve dış nedenlerle belirtilmiş olduğuna göre, salt bir irade özgürlüğü yoktur. Hauptmann’ a göre bu düşünce sisteminde irade ve eylem dış etkenlerin ürünüdür. Yani insanın istemleri her zaman içinde bulunduğu toplumsal koşullara bağlıdır. Bu koşullar iradeyi belirler. bu düşünceden hareketle iyi ve kötü, haklı, haksız, suçlu suçsuz gibi değerlendirmeler önemini kaybetmektedir. Hauptmann da burada kahramanlarını yargılamak yada onların yaptıklarından sorumlu tutmak gibi bir tavır içine girmez.”⁽¹⁾

Eserde teknik gelişme insanı mahveden özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Eserin konusunu kötü bir evlilik ve tren kazası oluşturmaktadır. Bu iki konu mantıklı bir şekilde birleştirilmiştir. Thiel on yıldan beri çok aşırı bir titizlikle ve düzen içinde Berlin yakınlarındaki bir tren hattında görevini sürdürmektedir. Bu görev son derece monotondur. Thiel kulübesinde yalnızdır ve kimseye derdini açamaz. Bu yüzden içinde bulunduğu bunalımdan kurtulamaz, bu yalnızlık onun ruh sağlığını etkiler. Bu sessizlik içinde, toplumdan soyutlanmış haldedir ve sürekli hayal kurar.

Demiryolu 19. yüzyılın en önemli ulaşım aracı idi. Uzun müddet teknik gelişmenin bir göstergesi olarak naturalist eserlerde işlenmiştir. Teknoloji devriminin ürünlerine naturalistlerin içerik olarak yönelmesi daha ziyade olumsuz yönde bir hayranlık, şüphe ve korku

¹ .- Acar , Sevim , a.g.e , s . 274-275

uyandırmaktadır. Eserin daha ilk paragrafında insanların teknoloji tarafından nasıl tehdit edildiği vurgulanıyor. Thiel' in gelip geçen trenlerden atılan cisimlerle yararlanması sanki olağan bir şeymiş gibi anlatılırken aslında olayın doruk noktasını oluşturmaktadır. Neticede Thiel' in iki yaşındaki oğlu yine raylar altında can veriyor. Lokomotif siyah, burnundan nefes alıp veren, bir canavara benzetilmektedir.

“Daha birinci bölümde bekçi kulübesi küçük bir ölüm kilisesi olarak tarif ediliyor. Thiel orada ölmüş ilk karısının hayalini, hatıralarını kendinden geçerek yaşar. Böylesi bir geçmiş zaman ve şimdiki zaman, sevdiği ve tahammül edilen kadın birbirinden ayrı tutuluyor. Thiel ahlaki ağır başlılığını ve şahsiyetini korumaya çalışıyor.”⁽¹⁾

¹.- Sprengler ,Peter , “Gerhart Hauptmann Eploche-Werk-Werkung” , München 1984 s . 190

8.1.3. USLUP İNCELEMESİ

Hauptmann'ın bu eseri düz yazı şeklinde dir. *“Eserde dikkati çeken naturalist unsurlar arasında aydın olmayan bir küçük burjuvu çevresinin (miliev) iyi bir şekilde tasfiri, cinsel bağımlılık teması yer yer bir hastalık seyir raporunu andıran anlatım vardır. Buna karşılık o yıllar çok işlenen katılım ve toplum eleştirisi gibi yönler ise en ufak bir rol oynamaz. Hauptmann hiç bir yerde kendi görüşlerini katmamıştır.”*⁽¹⁾

Naturalizm' in eserlerine kahraman olarak seçtiği figürler toplumun alt tabakasına mensup insanlardır. Söz konusu edilen insanlar elit tabakanın kendini beğenmiş insanları değil, bilakis kaderine boyun eğen insanlardır. Hauptmann eserinde yüksek zümre tarafından konuşulan dili değil, halka özgü halkın kullandığı dili tercih etmiştir. Bu özellik yapının birçok yerinde karşımıza çıkar.

Naturalistler daha yalın yazmakta okurlara daha doğal bir şekilde yaklaşmayı amaçlamışlardır. Halka özgü dil daha ağır basmaktadır. Emile Zola' ya göre Naturalist yazarlar her şeyi söylemek, çevreyi yada bir yaşam kesitini, doğru ve tam olarak tanıtmak durumundadırlar. Eserde çevre ve insanların ne kadar detaylı bir şekilde aktarıldığı bunun göstergesidir.

Naturalist yazarlar sanayileşme ve onun yanında gelen olumsuz etkilere ayrı önem vermişlerdir. Hauptmann'ın bu eserinde de sanayileşme belirtisi olan trenin zararlarından daha eserin başlarında söz edilmeye başlanır. Ve sonuçta Tobias raylar altında can verir.

¹ .- Acar ,Sevim , “Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Natüralizmi” İst. 1991 s . 267

Bu eserinde Hauptmann, dini ve metafizik unsurlar kullandığı için tipik naturalist usluptan ayrılır. Thiel'in her pazar kliseye gitmesi, bekçi kulubesinde hayallerinde ilk eşiyle beraber olması, bu eserde karşılaştığımız dini ve metafizik unsurlardır.

8.2-BOŞ BEŞİK

Yapıt çiçek dağının eteklerinde yaşayan bir yörük obasını konu alır. Yörük Beyi Ali Fatma'yla yedi yıldan beri evli olmasına rağmen çocuk sahibi olamamıştır. Çocuk yörük obası için çok büyük önem taşır, öyle ki çocuk sahibi olmayan kişiler hakir görülür.

Ali' nin annesi onun Fatma' yı boşamasını ister. Fakat Ali ve Fatma birbirlerini severler. Başka hiçbir kadının onun yerini doldurmayacağına inan Ali her ne pahasına olursa olsun ayrılmak istemez, bunun için ailesine baş kaldırır.

Fatma' nın hamile olduğunun anlaşılması yörük obasını sevince boğar. Fatma el üstünde tutulmaya başlanır.

Fatma bir erkek çocuk dünyaya getirir. Yaylaya çıkma zamanı da gelmiştir. Çiçek dağı her yıl bir kurban almasıyla tanınır. Göç esnasında beşikte bulunan çocuğu akbaba kapar. Boş beşiği gören Fatma feryatlar içerisinde oğlunu çaresizce aramaya başlar. Fakat uçurumdan aşağıya düşerek ölür. Çiçek Dağı'nda Fatma ve Murat için iki tane mezar yan yana hazırlanır.

8.2.1 YAPITTAKİ KARAKTERLER

8.2.1.1. FATMA

Fatma yörük beyinin karısıdır. 21 yaşındadır. En önemli özelliği kocasına olan bağlılığı ve büyüklerine olan saygısıdır. Hamaratlığı ve gösterdiği saygıdan dolayı çevresindeki insanların taktirini toplar (BB, s:32).⁽¹⁾

Fatma çok iyi bir insan olmasına rağmen, kısırlığı onun insanlardan tepki almasına sebep olur. Oysa Fatma da evlat sahibi olma arzusuyla yanıp tutuşuyor, ve bunun için baş vurmadığı çare kalmamıştır (BB, s:23). Kısır olduğu için oba halkı tarafından dışlandığında şöyle sitem eder:

“Dayanamam gayri! Bekliyemem! Obada yedi yıldır kısır dediler söz sırasına komadılar! Yedi yıldır herkesle bir gülüp söyleyemedim! Herkesle bir oturup kalkmadım! Yedi yıldır Ali’ den, senden gayrı tatlı tatlı sözünü duyduğum bir kimsem yok!” (BB, s:31,32).

Ali’ yi kesinlikle üzmemek istemez, ona bağlıdır. Ali’ nin mutluluğu için bilhassa evlat sahibi olmak ister, fakat gün geçtikte umudu kırılıyor (BB, s:32;bkz ayrıca s:33,34).

¹ .- Verilen sayfa numaraları şu baskıya göredir . Necati Cumalı , Oyunlar 1 , “Boş Beşik”, İst. 1969.

Fatmanın bu derece evlat özlemiyle dolu olması onun çevresindeki çocuklara sevgi ve ilgi duymasına sebep olur (BB, s:30).

Fatma' nın hamile olduğu anlaşıldıktan sonra çevresi tarafından sevilip kollanmaya başlıyor, bu durumdan tedirgin olur ve yapmacık hareketler yapmaktan çekinir (BB, s:48, ayrıca s:49,37).

8.2.1.2.ALİ

Ali yörük obasının beyidir ve 25 yaşındadır. Ali'de Fatma gibi ailesinin ve baskısı altındadır. Çocuk sahibi olamamanın verdiği ızdırap ve üstelik toplumun davranışı onu ailesinden uzaklaştırmaktadır, bu yüzden mümkün olduğunca insanlardan uzak durmaya çalışır. (BB, s:14; bk2.ayrıca 15,16,18).

Babası ve ağabeyleri vefat ettikten sonra genç yaşta obanın beyi olmuştur (BB, s:18; ayrıca s:23).

Ali her şeye rağmen çocuk sahibi olacağı hususunda ümitlidir (BB, s:22; bkz ayrıca s:25). Anasının onu tekrar evlenmesi için zorlamasına rağmen Fatma' ya olan bağlılığı ve sevgisinden dolayı anasının sözünü dinlemez (BB, s:18;bkz.ayrıca 18,21,25).

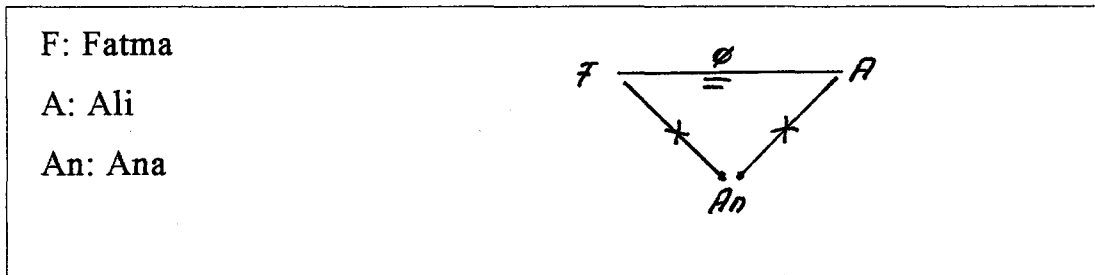
8.2.1.3.ANA

Yörük Beyi' nin (Ali' nin) anasıdır, ellisini aşkıdır. Obanın geleneklerine bağlı bir insandır. Geleneklerde soyun devam etmesi için erkek evlat sahip olma hususunda çok ciddidir. Yedi yıldan beri torun sahibi olma istediğinden, sabrı taşmış ve bunun suçlusu olarak Fatma' yı görür (BB, s:13 bk2. ayrıca s:14,22,25,26,).

Ana bilhassa erkek torun sahibi olmak ister, çünkü toplum erkek çocuğunu kızdan üstün görmektedir (BB, s:21). Bu hususta Ali' yi bağışlayan az, çünkü ondan kuma almasını istemesine rağmen Ali buna yanaşmaz.

Fatma bir erkek çocuk doğurduktan sonra bambaşka bir insan oluverir. Fatma' yı korumaya başlar ve ona toz kondurmaz (BB,s:38; bkz. ayrıca s:39).

Karakterlerin birbiriyle olan ilişkilerinin şekil ile gösterilmesi:

AÇIKLAMASI: Fatma ve Ali birbirini severler ve uyumlu ilişki içindedir. Fakat Ana her ikisiyle çatışma içerisindedir.

8.2.2- TOPLUM ELEŞTİRİSİ

Obadaki insanlar birlik beraberlik içinde yaşarlar. Zor durumda onlara yardımcı olmak, yeni doğum yapanları ziyaret etmek ve birşeylere ihtiyaçları olup olmadığını sormak önemli unsurdur.

Obadaki akraba bağları ayrı bir önem taşır. Küçüklerin büyüklere saygıda kusur etmemesine önem gösterilir.

Çocuk sahibi olmamak oba sakinleri tarafından hoş karşılanmaz. Toplumun kendine göre kuralları vardır ve bazen acımasız bir şekilde bu kuralların yerine getirilmesi istenir.(BB, s:12, bkz. ayrıca s:13,15).

Çocuk sahibi olamayan Ali-Fatma çifti toplum tarafından ezilir. Bu sosyal baskının sebebi geleneklerdir (BB,s:16). Bu yüzden toplum Fatma'ya iyi gözle bakmaz, onu hakir görür. (BB, s:17).

Ali' nin Kahya ile yaptığı konuşmasında verdiği şu örnek Fatma'nın toplum içindeki konumunu çok iyi ifade ediyor:

“(Bir iki adım atar, ayağı küçük bir taşa takılır. Eğilir taşı alır.) Şu taş ayağıma takıldı, yerinden sökülü verde! Fatmacık! bütün obanın yolu üstünde tıpkı bu küçük taş gibi! Gelip geçerken ayaklarına takılır durur! Tekmelemeden, yerinden ayırmadan rahatlayamayacaklar.”(B.B, s:21,bkz. ayrıca s:31,32,34,40)

Obada alışılmış bir düzen vardır. Bu düzen törelerle sıkı sıkıya kenetlidir, bozulmaması için hiç bir şart kabul edilmez (BB, s:44,45).

Sabahattin Eyüboğlu, bu tiyatro oyununu şöyle anlatıyor:

“Şehir Tiyatrosunda oynamakta olan Boş Beşik, gerçekten şu iki türkü mısrasının sahneye konmasıdır:

Neyleyim neyleyim kolları neyleyim

Nenni nenni demedik dilleri neyleyim

Bu sahici insan sesinin ardında Cumalı, ovalı gelini, beyi, anası, insanları, gelenekleri ve günlük konuşmalarıyla bir yörük obası görmüş. Gelin ovadan gelir de yörük obası karşı komaz? Gelin kısır olurda obada düzen mi bozulmaz? Obadan korkan gelinin bebeğini kuzgunlar mı kopmaz? Bebeksiz gelin kendini dereye mi atmaz? Ölen ölür, yörük yine yollara mı düşmez? Bütün bunları Cumalı söylemeye kendinin de doyamadığı belli olan lezzetli bir Türkçe' yle anlatmış...”⁽¹⁾

“Niyazi Akı da, bu oyun aracılığıyla, töre ve geleneklerin Anadolu kadını üstündeki baskısını vurguluyor ve şunları yazıyor; “Konusunu bir halk efsanesinden alan Boş Beşik’ te çocuksuz kadına söz hakkı verilmediğini görürüz. Yörük obasının gelenekleri böyledir... Göç sırasında çam dalına takılan kilimden çocuğuna birşey olduğu kuşkusuna kapılan Fatma’ nın büyüklere saygısı o kadar fazladır ki önden gidenleri durdurup haber veremez...Bir yörük:” Başımıza ne gelirse hep bu adetlerden, bu bilmemezlikten, cahillikten geliyor” diye yakınır.”⁽²⁾

¹ .-Ünlü , Mahir - Özcan , Ömer , “20. yy. Türk Edebiyatı”; İst. 1990; s:190

² .-Ünlü , Mahir - Özcan , Ömer , a.g.e s.190

8.2.3 USLUP İNCELEMESİ

Cumalı Fatma'nın toplum içerisindeki konumunu anlatmak için onu yerinden kopan yosunlaşmış bir taş benzeterек mecazi yöntemle baş vurmuştur (bkz: S.162). Toplumdaki insanların düşüncelerine büyük ölçüde yer verilmiştir. Bu düşünceler karşısındaki Fatma ve Ali'nin ruh halleri psikolojik tahlil özelliği taşır.

İki perdelik bir tiyatro yapıtıdır. Her perde dörder tablo halindedir. Bu oyun incelemiş olduğumuz diğer oyunlardan "Giriş" bölümü olması nedeniyle farklıdır. Bu bölüm rüzgar ve ağacın diyalogudur. Cumalı bu diyalog sayesinde asıl konuya zemin hazırlamıştır. Ağaç ve rüzgar'ın konuşmalarına perde aralarında ve oyunun sonunda yine rastlarız. Oyunun konusunu Cumalı yorumlayarak seyirciye rüzgar ve ağacın konuşması şeklinde aktarmaktadır. Cumalı Fatma'nın evlât hasretinin ne derece büyük olduğunu açıklamak için halk türküsünden alıntı yapmıştır.

*"Bir oğlum olsa da gitse hocaya,
Okuya okuya çıksa da heceye,
Muştucular gelse bizim bacaya,
Gök keçide gelmiş oğlağın ister,
Kadir Mevlâm bize de bir evlât göster,
Evlatsız göçersek kınaman dostlar.
Neyleyim neyleyim,
Kolları neyleyim,
Nenni nenni demedik,
Dilleri neyleyim" (bkz: S:35)*

Aynı şekilde oğlunu kaybeden Fatma'nın feryadını'da bir halk türküsünden yaptığı alıntıyla anlatır;

*"Nenni deyip belediğim,
Seni Haktan dilediğim,
Ak kefensiz yatırdığım,
Muradım nerdesin.*

...

Çiçek dağı varmı sana zararım.

Can yitirdim, uğrun uğrun ararım" (Bkz: S:52.53).

8.3. “BOŞ BEŞİK” VE “BAHNWÄRTER THIEL”

YAPITLARINDA TOPLUM ELEŞTİRİSİ KARŞILAŞTIRMASI

Necati Cumalı “Boş Beşik” te aslında şu iki türkü mısrasını sahneye koymuştur:

“Neyleyim neyleyim kolları neyleyim

Nenni nenni demedik dilleri neyleyim”

Bu iki mısra çocuk sahibi olamayan bir kadının üzüntü ifadesidir. Yani bu eserde ana tema çocuk özlemi ve evlat acısıdır. Yedi yıl boyunca özlemle beklenen çocuğa kavuşulduğunda, artık kötü günlerin geride kaldığı düşünülürken, bebeğin ani ölümü obanın Beyini ve eşini yasa boğar. Aynı konu Gerhart Hauptmann’ ın “Bahnwarter Thier” novelinde de işlenmiştir. Thiel ilk evliliğinden olan oğlu Tobias’ ı tren rayları altında feci bir şekilde kaybeder. Bu olayın şokundan kurtulamayan Thiel ikinci eşini ve ondan olan çocuklarını cinnet geçirerek öldürür ve sonunda akıl hastahanesine kaldırılır.

Her iki eserde de konu taşra ortamında geçmektedir. Cumalı yörük obasını işlerken Hauptmann’ ın aydın olmayan küçük Burjuva çevresini işlemiştir.

Her iki eserin yazarları, yapıtlarına kendi görüşlerini direkt olarak yansıtmışlardır.

İki eser arasındaki benzer toplumsal öğeleri şu şekilde kısaltabiliriz:

- a) Her iki eser taşra ortamında geçmektedir.
- b) Aydın olmayan kırsal kesim insanları işlenmiştir.
- c) Ali’nin Fatma’ya ve Thiel’in ilk eşine olan sonsuz sadakatlari benzerdir.
- d) Her iki eserde evlat sevgisi ve acısı bir arada işlenmiştir.
- e) Her iki eserin sonu mutsuz biter.

SONUÇ.

Necati CUMALI (1921), ve Gerhart Hauptmann (1862-1946) birbirlerinden farklı zamanlarda yazılmış oldukları halde eserlerinde benzerlikler görülür. İki yazarın doğum tarihleri arasında 58 yıl fark vardır. Hauptmann'ın ölüm tarihi ve Cumalı'nın doğum tarihi göz önünde bulundurulduğunda iki yazar 25 sene beraber hayatta kalmışlardır. Cumalı halâ aktif yazarlık hayatına devam etmektedir.

Bu çalışmada toplam on tane eser incelenmiştir. Bu yapıtların beşi Gerhart Hauptmann'a, diğer beşi Necati Cumalı'ya aittir. Bu eserlerin seçilmesindeki sebep birbirlerine paralellik arz etmeleridir. Eser seçilirken öncelikle toplumsal öğelerin ortak noktaları göz önünde tutulmuştur. Madde başlıkları altında toplayarak, eleştiri konularını şöyle gösterebiliriz:

A. ALKOL BAĞIMLILIĞI VE AHLAK BOZULMASI.

“Vor Sonnen aufgang”ın alt başlığı “sosyal dram”dır. Olaylar kömür çıkartılan bir bölge olan Şilezya’da geçer. Piyes’in ana konusu seviyesiz ve ahlâken çökmüş bir ailedir. Bu aile sonradan zengin olmuştur, ve kısa zamanda çok miktarda paraya kavuşmuş olmanın içler acısı durumu sergilenir.

“Alkolizmle mücadele ve kalıtım sonuçları 19.yy. ikinci yarısında en aktüel konular arasındaydı.”⁽¹⁾). Eserde verilen aile örneğiyle aslında bütün toplumdaki dejenerasyon ve bozulma gösterilmek istenmiştir. Hauptmann bu eserinde bir çok tip aracılığı ile Almanya’da 1871-73 (gründerjahre) yıllar arasında ortaya çıkan yeni zenginlerle para hırsına kapılmış insanlarla ve opor turistlerle hesaplaşmıştır.

¹ .- Acar, Sevim, “Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri açısından Alman Naturalizmi” İst. 1991; S: 278

“Waldendenburg’taki kışkırtıcılara şampanya ile nasıl kötü davrandıklarını Hauptmann bu dram üzerinde çalışırken bir basın bildirisinden not almıştır (Notiz Kalender 1889-1890; S:68)”.⁽¹⁾

Hauptmann bu eserinde bireyin toplumun bozuk düzeni karşısında çektiği sıkıntıları sergilemiştir (bkz: S:50). Ayrıca toplumun nasıl olması gerektiğini, bu konudaki ideal toplum düşüncesini Loth’un ağzından aktarmıştır (Bkz: S:48-49). Hauptmann toplumun bu derece bozuk olmasının sebebini alkole bağlamaktadır.

Necati Cumalı’nın eseri “Derya Gülü”nde de alkol bağımlılığı eleştirilmektedir. Bu husus iki eserde ortaktır. Meryem Haşim kaptan ile imam nikahlı olarak beraber yaşarlar ve aralarındaki büyük yaş farkı alkolizmin kötü sonuçlarıyla birleşir ve Meryem için huzursuz ortam hazırlar (bkz: S:68-69).

“Vor Sonneraufgang”ın baş bayan karakteri için Loth ne ise “Derya Gülü”nün baş bayan karakteri Meryem için inan önemdedir. Her iki bayan sevgililerini tek kurtuluş ümidi olarak görürler. Fakat ikisi’de toplumun baskısı sonucu kavuşamazlar ve umduklarını bulamazlar.

Hauptmann ve Cumalı bu iki eserlerinde toplumdaki insanları grup ve statülerine göre ayırdıklarını belirtiyorlar. Bu hususu toplam fertlerinin kıyafetlerinden anlamaktayız ve bu sınıflandırmanın olumsuz sonuçlarını eleştirmektedirler (bkz : S:57 ve S:73).

B. KUŞAKLAR ARASI ANLAŞMAZLIK.

“Das Friedensfest” ve “Vur Emri” eserlerinde toplumun en küçük birimi olan aile, baba-oğul çatışması çerçevesinde işlenmiştir. Bu çatışmanın sebebi her iki yazar tarafından sosyal şartlara bağlanmaktadır.

Baba oğul arasındaki anlaşmazlığın her jenerasyonda ortaya çıkan bir motif olarak tanınmasının sebebi “odipus kompleksi”* değildir. Bunun

¹ .- Sprengler Peter, “G.Hauptmann Epoche Werk Wirkung”, München, 1994; S:190.

sebebi kısaca kendine yeterli hale gelen yeni jenerasyonun yetişkin hale gelmesi fakat yaşlıların hala yönetimi elinde bulundurması sonucu patlama noktasına ulaşan iktidar mücadelesidir.

Yeni jenerasyonun olgunlaşmasıyla başlayan çatışmanın bir başka sebebi ise baba, oğlunun istediği gibi biri olmadığını anlaması ve oğlu babasının çocukluk çağında olduğu gibi ideallerine hitap etmesidir. Çocukluk çağında babaya olan sevgi ne derece büyük ise hayal kırıklığıda o derece büyüktür.⁽¹⁾

“Das Friedensfest”teki scholz ailesinin toplumdan soyutlanmış ve çevresiyle iyi münasebetleri olmayan bir aile olduğunu anlıyoruz. Bunun sebebi’de babanın olumsuz tavırlarıdır (bkz: S.84). Hauptmann baba karakterinin baskıcı tavrını eleştirmiş ve çocuklar üzerinde olumsuz etkilerinden örnekler vermiştir (bkz: S:80-81).

Cumalı’nın “Vur Emri” yapıtında da ana tema baba oğul arasındaki uyuşmazlıktır. Cumalı babanın yanlış tavrı ve ekonomik sebepler yüzünden topluma nasıl zararlı bireylerin katıldığını anlatmıştır. Her iki eserde de ana problem babaların çocuklarına karşı takındıkları katı tavidir.

Bu baskıcı ve taviz vermeyen zihniyet baba ve oğul arasında büyük uçurumların açılmasına sebep olur. Ayrıca her iki eserde de konu edilen “anne” karakterleri birbirini andırır. Halil’in annesi oğlunu tereddütsüz affedip kucaklarken Bayan Scholz da Wilhelm’i affeder. Cumalı ve Hauptmann “anne” karakterlerine yapıcı özellik vermişlerdir. Fakat neticede toplumda kabul edilen babanın otoriter konumu onlarıda ezer.

¹ .- Frenzel, Elizabeth, “Motive Der Weltliteratür” Kröner, Stuttgart 1988. S:728

* .- Odipus Kompleksi : Psikanaliz kavramına göre, çocuk gelişiminde kızların babalarına, erkeklerin annelerine cinsel ağırlıklı aşırı ilgi ve sahiplenme isteği duyması ve kendi cinslerinden olan büyükleriyle yarışması (Ülkü VURAL, “Almanca-Türkçe Sözlük”, TDK, Ankara, 1995).

C. GELENEK BASKISI.

“Einsame Menschen” ve “Ezik Otlar” oyunlarında yine toplumun en küçük birimi olan aile konu edilmiştir. Hauptmann’ın konu ettiği aile küçük bir topluluk olmasına rağmen toplumun taviz vermeyen kurallarının her yerde geçerli olduğunu görmekteyiz.

Bu ailenin oğlu olan Johannes için Anna, kültür ve bilgi bakımından ideal bir insandır. Fakat toplumun taviz vermeyen kuralı olan evlilik bağı (Johannes’in evli olması) bu beraberliği mümkün kılmaz. Hauptmann bu eserinde yanlış evliliğin olumsuz sonuçlarını aktarmıştır. Johannes’in evliliğinin yanlış olduğunu eşi ile olan kültür seviyesinin çok farklı olduğuna bağlar.

“Ezik Otlar” oyunundaki Gülsüm karakteri aynı Johannes gibi yasak aşk yaşamaktadır. Fakat bu aşkın toplumsal öğeleri farklıdır. Gülsüm kendi ailesi tarafından düşman görülen ailenin oğluya birbirlerini sevmektedirler. Mahmut’un ağabeyisi topluma rezil olacağı endişesiyle bu evliliğe karşı çıkar. Yani yine toplumun baskısı fertler üzerinde egemendir.

Hauptmann’ın ve Cumalı’nın bu oyunlarının ikisinde de ölüm vardır. Bunun sebebi bireylerin toplumsal kurumlar karşısında zayıflığını göstermek içindir.

Ayrıca her iki eserde de kardeş düşmanlığı işlenmiştir. “Vur Emri” eserinde Halil’in kardeşi Veli ile olan geçimsizliği, “Das Friedensfest” eserindeki Wilhelm’in ağabeyisi Robert ile olan tutumuna paraleldir. Bunun sebebi aynı ebeveynlere sahip olan insanların bile farklı kafa yapılarına sahip olabileceklerini göstermek içindir.

D. EĞİTİMSİZLİK VE ENTRİKACI İNSANLAR.

Necati CUMALI’nın “Tehlikeli Güvercin” ve Gerhart Hauptmann’ın “Der Biberpelz” eserlerinde yanlış adalet düzeni eleştirilmektedir. Bu yanlış adalet sistemi her iki yazar tarafından toplumsal bir sorun olarak işlenmiştir.

“Tehlikeli Güvercin”de Avukat hakkında çeşitli dedikodular ortada dolaşırken “Der Biberpelz”de Dr.Fleischer ve arkadaşları hakkında dedikodular ortada dolaşır. Her ikisi de vatan hainliğiyle suçlanırlar. Her iki yazar tarafından seçilen kasaba ortamı bu dedikoduların yayılması için uygun ortam kurabilmektedir.

Bayan Wolff’un hırsızlık yapmasının sebebi mensubu bulunduğu sınıftan daha üst statüye çıkabilmektir. Hauptmann insanların sınıflara ayrılmasının yanlış davranışlara sürükleyeceğinin belirtmiştir. Nitekim Bayan Wolff’un yanlış davranışı (hırsızlık) sonucu Dr.Fleischer muzdarip olmakta fakat ustaca attığı yalanlar sonucu Bayan Wolff kendini masum göstermeyi, dolayısıyla adalet sisteminin gevşekliğinden yararlanmayı başarabilmektedir.

Hauptmann ve Cumalı bu iki eserlerinde asıl eleştirmek istedikleri adalet mensuplarının ön yargılı davranışlarıdır. Kesin delillere dayanmadan, asılsız dedikodulara inanarak “Avukat” ve “Dr.Fleischer” karakterleri madur duruma düşürülmesinin sebebi genel olarak insanların maduriyetini eleştirmektir.

E. ÇEVRE BASKISI.

Hauptmann’ın eseri “Bahnwarter Thiel”deki baş karakter Thiel psikolojik bir vakadır. Hisleri ve davranışları güdümlüdür. Karısının baskısı (üstünlüğü) altında ezilmektedir. Şahsiyeti ruhsal ve fiziksel karmaşa altında ezilir. Eğitimsiz biri olarak hayatının parçalarını anlatmakta yetersizdir.⁽¹⁾

Thiel’in teoristik özellikleri mensubu bulunduğu toplum tarafından eleştirilir. Bilhassa karısının güdümü altında yaşaması çevresindeki erkekler tarafından kabul edilmez. Tobias’ın üvey annesinin ihmali sonucu ölmesi Thiel’in cinnet geçirmesine sebep olur ve ikinci eşyile ondan olan çocuğunu öldürür. Hauptmann burada evlât acısının insanın gözünü ne derece

¹ .- Klett, Ernst, “Epochen der Deutschen Literatur” Stuttgart 1984, S:339.

karartabileceğini ve neticede topluma nasıl zarar veren bir insanı oluşturabileceğini anlatmaktadır.

Diğer yandan Necati CUMALI aynı konuyu iki perspektiften incelemiştir (Boş beşik). Evlât sahibi olamayan bir karı kocanın toplum tarafından hor görülmesi ve çocuğu ölen bir kadının cinnet geçirerek intihar etmesi. Cumalı bu yapıtında çocuğun toplum için ne derece önemli olduğunu ve bununla ilgili olarak törelerin her zaman geçerliliğini koruduğunu anlatmaktadır.

KAYNAKÇA

- 1.- ATEŞ, Şeref, “Yapısalcı yaklaşım ve Woyzeck’in Analizi”, Gündoğan Edebiyat Dergisi, Bahar 6, 1993.
- 2.-AYTAÇ, Gürsel “Yeni Alman Edebiyatı Tarihi”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983
- 3.- BRENNER / BORTENSCHLAGER, Deutsche Literaturgeschichte 1 von den Anfängen bis zum Jahr 1945 , Leitners Studienhelfer, Wien 1986
- 4.- COWEN, Roy, C., “Der Naturalismus: Kommentar Zur Einer Epoche” , Winkler vrl., 3.Aufl., München 1981
- 5.- CUMALI, Necati, “Boş Beşik, Ezik Otlar, Vur Emri” (Oyunlar 1), İmbat Yayınları:1, Ekin Basımevi, İstanbul 1969
- 6.- CUMALI, Necati, “Derya Gülü, Aşk Duvarı, Zorla İspanyo” (Oyunlar4), İmbat Yayınları:4, Ekin Basımevi, İstanbul 1969.
- 7.- CUMALI, Necati, “Susuz Yaz, Tehlikeli Güvercin, Yeni Çıkan Şarkılar” (Oyunlar2), İmbat Yayınları:2, Ekin Basımevi, İstanbul 1969.
- 8.- CUMALI, Necati, “Viran Dağlar-Makedonya 1906” , 2. kitap, Çağdaş Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 1995
- 9.- DİZDAROĞLU, Hikmet, “Kente İnen Kaplanlar”, Varlık Dergisi 835, Nisan 1977
- 10.- DOLAY, Esin, “Anılarla Makedonya Destanı”, YeniYüzyıl Gazetesi, 25 Mart 1995
- 11.- EAGLETON, Terry, “Edebiyat Kuramı” , Ayrıntı Yayınevi, İstanbul 1990
- 12.- ERTOK, Konur, “Yetmişbeşinci Doğum Yıldönümünde Necati CUMALI’yı kutlarken”, Varlık Dergisi 1064, Mayıs 1996.
- 13.- ESCARPIT, Robert, “Edebiyat Sosyolojisi” , Remzi Kitabevi, İstanbul 1993
- 14.- FRENZEL, Elisabeth, “Motive der Weltliteratur” Ein Lexikon Dichtungs geschichtlichelangsnitte 3. Auflage, Kröner, Stuttgart, 1988.

- 15.- GUETHKE, Karl S., 'G. Hauptmann Weltbild im Werk' Vanderhoeck-Rubrech, Göttingen 1961.
- 16.- HAUPTMANN, Gerhart, Bahnwärter Thiel, Reclam, Stuttgart 1970.
- 17.- HAUPTMANN, Gerhart, Einsame Menschen, Ullstein Theater Texte, Frankfurt/m, Berlin, Wien; 1977
- 18.- HAUPTMANN, Gerhart, Gerhart Hauptman Ausgewählte Werke, Herausgegeben von Joseph Gregor, Band 3, C. Bertelsmann Verlag, Gütersloch 1953.
- 19.- HAUPTMANN, Gerhart, Gerhart Hauptman Sämtliche Werke, Herausgegeben von Hans Egon Hass, Band I Dramen, Propyläen Verlag, Frankfurt/M-Berlin 1966.,
- 20.- HIZLAN, Doğan, "Necati CUMALI: Çevremde Yaşamımda Aradım Şiiri", Gösteri Dergisi 4, Mart 1981
- 21.- KABAKLI, Ahmet, Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları 4. Cilt, İstanbul, Ağustos 1991.
- 22.- KAPLAN, Mehmet, Şiir Tahlilleri, Dergah Yayınları, İstanbul 1965
- 23.- KLETT, Ernst, Epochen der deutschen Literatur" Gesamtausgabe, Ernst Klett Schulbuchverlag, Stuttgart 1989.
- 24.- LEPMANN, Wolfgang, G. Hauptmann, Leben Werk u. Zeit, Bern, München, Wien, 1986
- 25.- MENTEŞE, Oya, Batum, "Karşılaştırmalı Edebiyat Kavramı ve Tarihçesi", Türk Dili Dergisi 533, Mayıs 1996
- 26.- MEID, Volker, Literatur Chronik Werke Deutschsprachige Autoren, Metzler Verlag, Stuttgart 1993
- 27.- OKTAY, Ahmet, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

- 28.- ÖRNEK, Sedat, Veyis, Türk Halkbilimi , Kültür Bakanlığı Yayınları, Ank. 1995.
- 29.- ÖZER, Kemal, “Sanatçılarla Konuşmalar”, Cumhuriyet Gazetesi, 15 Aralık 1974
- 30.-ÖZTÜRK, Ali, Osman, “Gerhart Hauptmann ve Necati Cumalı’da İki Yüzlü Ahlâk Anlayışının Eleştirisi”, Dil Dergisi 34, Ağustos 1995
- 31.- RINSUM, Annemarie und Wolfgang, von, Interpretationen Romane Und Erzählungen , Bayrischer Schulbuchverlag, München 1985
- 32.- SEVİM, Acar, Sanayileşme ve Edebiyat İlişkileri Açısından Alman Natüralizmi , işaret Yayınları:48, İstanbul 1991
- 33.- SPRENGLER, Peter, Gerhart Hauptmann Epoche, Werk, Wirkung ; C.H Beck München, 1984
- 34.- SEYPPPEL, Yoachim, Köpfe Des 20. Jahrhunderts-Gerhart Hauptmann , Colloquium Verlage, Berlin 1963
- 35.- ŞENER, Sevda, Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak, Ekonomi ve Kültür Sorunları (1923-1979) , Ankara Ünivritesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1971.
- 36.- ŞENER, Sevda, Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan (1923-1972) , Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1972.
- 37.- TOKDEMİR, Aslıhan, “ Gerhart Hauptmann ve “Die Weber” (Dokumacılar) Adlı Yapıtında Dil Özelliği”, Gündoğan Edebiyat Dergisi, Mart 1992
- 38.- TURAL, Sadık, Zamanın Elinden Tutmak , Ecdat Yayınları:4,Ankara Ekim 1991
- 39.- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük , Ankara 1988
- 40.- UÇARER, Dikmen, Gürün, “Cumalı’nın Oyunları Üstüne Kısa Saptamalar”, Varlık Dergisi 1064, Mayıs 1996

- 41.- UÇAROL, Tuncer, “ “Tufandan Önce” den Yola Çıkararak Necati Cumalı ile Söyleşi”, Varlık Dergisi 928, Ocak 1985
- 42.- ÜLKÜ, Vural, “ Almanca-Türkçe Sözlük , TDK, Ankara 1993
- 43.- ÜNLÜ Mahir - Özcan Ömer, “20. yy. Türk Edebiyatı”, İnkılap Yayınları, İstanbul 1990.
- 44.- WILPER, Gero, von, Deutsches Dichterlexikon’, Alfred Kröner Verlag, Stuttgart 1988.

INHALT

Gerhart Hauptmann (1862-1946) ist der wichtigste praktizierer der naturalistischen Teater. Seine literarische Karriere fängt mit der aufführung des Dramas "Vor Sonnenaufgang" an (1889) und erreicht sein höhepungnt mit der erhaltung des Nobel preises (1912). In seinen Spielen presentiert er die Entwicklung der Industrialisierung von 19. yahrhundert an und damit paralel aufwachsende soziale Veränderung der Induviduellen und allgemeinen Charakter. Das Gesamtheit in seinen werken ist daß er die soziale Umgebung der Helden mitbehandelt. Das Kamf in seinen werken ist nicht zwischen den Menschen, sondern das Streit der Menschen mit ihrer naturellen und gesellschaftlichen Bedingungen.

Necati Cumalı (1921-) beschäftigt sich neben Gedicht schreiben auch mit Prosa und Theaterwerken, in denen er das wirkliche Leben der Menschen behandelt. Das Ort, den Cumalı in seinen werken behandelt sind meistens Dörfe, weil er glaubt daß diese Umgebungen die Lage der Menschen noch besser außern. Er erwähnt in seinen Werken Charakter, die er von seiner Umgebung beobachtent hervorbringt und erwehnt die gesellschaftliche, sittliche probleme.

Necati Cumalı ist zu der deutschen Literatur nicht fremt; er machte Übersetzungen von Theodor storm (Meşe Ağaçlı Köşk, Übersetzt von Dora Güney und Necati Cumalı, Milli Eğitim Basımevi, Ank. 1946) und Gottfried Keller (Yedi Efsane, Übersetzt von Dora Güney und Necati Cumalı).

Die Theaterspiele von Necati Cumalı wurden in einer noch speteren Epoche geschrieben als des Hauptmanns. Es werden aber vergleichbare konflikte

behandelt. Damit können wir sehen, daß die seit 50 Jahren sichtbaren ökonomischen und ethischen Problemen der Türkei schon früher gleichermaßen in Deutschland erlebt waren. Es wird auch merksam, daß diese Probleme mit der Entwicklung der Industrialisierung parallel aufwachsen.

Das Thema dieser Bearbeitung lautet: "Gesellschaftskritik in den Theaterspielen von Gerhart Hauptmann und Necati Cumalı." Es ist eine vergleichende Untersuchung. Zuerst ist der Inhalt des Werkes von Hauptmann gegeben und danach sind die wichtigsten Charaktere analysiert worden. Nach der Charakteranalyse wurden die gesellschaftlichen Faktoren, zu dem Text (Werk) orientiert, festgestellt und damit die Gesellschaftskritik gemacht. Danach wurde die gleiche Bearbeitung in dem Werk von Cumalı gemacht und die Gesellschaftskritik der beiden Werke verglichen.

Die Reihenfolge der Werke folgt nach den Daten des Hauptmanns Werke. Die vergleichbaren Werke von Cumalı wurden ohne Beachtung des Datums danach gegeben.

Bei der Auswahl der Werke sind vor allem die gesellschaftlichen Ähnlichkeiten ins Auge gefasst worden. In dem Werk "Vor Sonnenaufgang" und "Derya Gülü" ist Alkoholsüchtigkeit, Konflikt zwischen den Ehepartnern und Verlassung der Männer ihrer Geliebten, behandelt. Zwischen den Werken "Das Friedensfest" und "Vur Emri" ist der Konflikt zwischen Vater und Sohn (Familienkatastrophe) parallel. "Einsame Menschen" und "Ezik Otlar" behandeln Menschen, die sich lieben aber wegen verschiedenen gesellschaftlichen Regeln nicht zusammen kommen können. In den Werken "Der Biberpelz" und "Tehlikeli Güvercin" sind die Charaktere bearbeitet worden, die schuldlos bestraft

werden. In den werken "Bahnwarter Thiel" und "Boş Beşik" wird die Liebe zu den eigenen Kindern aus negativen und positiven Perspektiven hervorgebracht. Diese ahnlichkeiten waren die wichtigsten Punkte wahrend der Auswahl der Werke.

Auf eins zu deuten ist vor allem wichtig. Das Zweck dieser Arbeit ist nicht zu beweisen, daß diese Autoren voneinander beeindruckt sind. Hauptsache ist ihre vergleichbaren Theaterspiele objektiv zu vergleichen.

**T.C. YUKSEK HAKEM HURULU
DOKUMANTASYON BUREAU**

